8

Κυβοργικό μανιφέστο: Επιστήμη, τεχνολογία και σοσιαλιστικός φεμινισμός στον ύστερο 20ό αιώνα

Το ειρωνικό όνειρο μιας κοινής γλώσσας για γυναίκες στο ολοκληρωμένο κύκλωμα

Το κεφάλαιο αυτό προσπαθεί να πλάσει έναν ειρωνικό πολιτικό μύθο πιστό στο φεμινισμό, το σοσιαλισμό και τον υλισμό.[1] Πιστό πιο πολύ ίσως με τον τρόπο

---

1. Η έρευνα χρηματοδοτήθηκε από την Ερευνητική Επιχορήγηση Μελών της Ακαδημαϊκής Συγκλήτου (Academic Senate Faculty Research Grant) του πανεπιστημίου της Σάντα Κρουζ στην Καλιφόρνια. Προηγούμενη εκδοχή του άρθρου για τη γενετική μηχανική δημοσιεύτηκε με τίτλο «Lieber Kyborg als Göttin: für eine sozialistisch-feministische Unterwanderung der Gentechnologie» στο Bernd-Peter Lange και Anna Marie Stuby (επιμ.), *Berlin: Argument-Sonderband* 105 (1984), σ. 66-84. Το κυβοργικό μανιφέστο αναπτύχθηκε με βάση το άρθρο μου «New machines, new bodies, new communities: political dilemmas of a cyborg feminist», «The Scholar and the Feminist X: The Question of Technology», Συνέδριο, Barnard College, Απρίλιος 1983.

Οι άνθρωποι που συνεργάζονται με την Επιτροπή της Ιστορίας της Συνείδησης στο Πανεπιστήμιο της Σάντα Κρουζ στην Καλιφόρνια επηρέασαν βαθύτατα το παρόν άρθρο, τόσο ώστε δίνει την αίσθηση του κειμένου που γράφτηκε συλλογικά περισσότερο από πολλά άλλα, παρόλο που τα πρόσωπα που αναφέρονται ενδέχεται να μην αναγνωρίσουν τις ιδέες τους. Συγκεκριμένα, στο κυβοργικό μανιφέστο συνέβαλαν τα μέλη των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών μαθημάτων φεμινιστικής θεωρίας, επιστήμης και πολιτικής, καθώς και θεωρίας και μεθοδολογίας. Εδώ οφείλονται ιδιαίτερες ευχαριστίες στη Hilary Klein (1989), στον Paul Edwards (1985), στη Lisa Lowe (1986) και στον James Clifford (1985).

Τμήματα του άρθρου αποτέλεσαν την προσωπική μου συμβολή σε μια συνεδρία με τίτλο «Poetic Tools and Political Bodies: Feminist Approaches to High Technology Culture» της Ένωσης Αμερικανικών Σπουδών της Καλιφόρνιας το 1984· η συνεδρία οργανώθηκε συλλογικά μαζί με τις μεταπτυχιακές φοιτήτριες της Ιστορίας της Συνείδησης Zoe Sofoulis, «Jupiter space»· Katie King, «The pleasures of repetition and the limits of identification in feminist

που είναι πιστή η βλασφημία παρά η λατρευτική ευλάβεια και ταύτιση. Η βλασφημία φαίνεται να απαιτούσε ανέκαθεν πολύ σοβαρή αντιμετώπιση των πραγμάτων. Δεν γνωρίζω ποια άλλη καλύτερη στάση να υιοθετήσω στο εσωτερικό των κοσμικο-θρησκευτικών ευαγγελικών παραδόσεων της πολιτικής των Ηνωμένων Πολιτειών, όπου συμπεριλαμβάνεται η πολιτική του σοσιαλιστικού φεμινισμού. Η βλασφημία σε προστατεύει από την εσωτερική ηθική πλειοψηφία,[2] ενώ ταυτόχρονα συνεχίζει να επιμένει στην ανάγκη για κοινότητα. Η βλασφημία δεν είναι αποστασία. Η ειρωνεία αφορά αντιφάσεις που δεν επιλύονται σε ευρύτερα σύνολα, ούτε καν διαλεκτικά, αφορά την ένταση στη συνοχή ασύμβατων πραγμάτων που μένουν μαζί επειδή και τα δύο ή όλα είναι απαραίτητα και αληθινά. Η ειρωνεία αφορά το κωμικό και το σοβαρό παιχνίδι. Επίσης, είναι ρητορική στρατηγική και πολιτική μέθοδος, από αυτές μάλιστα που θα ήθελα να τις έχει σε μεγαλύτερη εκτίμηση ο σοσιαλιστικός φεμινισμός. Η ειρωνική μου πίστη, η βλασφημία μου, έχει στο κέντρο της μια εικόνα, το κυβόργιο.

Κυβόργιο είναι ένας κυβερνητικός οργανισμός, υβρίδιο από μηχανή και οργανισμό, δημιούργημα κοινωνικής πραγματικότητας και μυθοπλασίας συνάμα.

---

science fiction: reimaginations of the body after the cyborg»· και Chela Sandoval, «The construction of subjectivity and oppositional consciousness in feminist film and video». Η θεωρία της Σαντοβάλ για την αντιτασσόμενη συνείδηση (Sandoval χ.χ.) δημοσιεύτηκε με τίτλο «Women respond to racism: A Report on the National Women's Studies Association Conference». Για τις σημειωτικές και ψυχαναλυτικές αναγνώσεις της Ζωής Σοφούλη σχετικά με τον πυρηνικό πολιτισμό, βλ. Sofia (1984). Τα αδημοσίευτα άρθρα της King («Questioning tradition: canon formation and the veiling of power»· «Gender and genre: reading the science fiction of Joanna Russ»· «Varley's *Titan* and *Wizard*: feminist parodies of nature, culture, and hardware») διαπότισαν βαθύτατα το κυβοργικό μανιφέστο.

Η Barbara Epstein, ο Jeff Escoffier, ο Rusten Hogness και ο Jaye Miler βοήθησαν με πολύωρες συζητήσεις και προτάσεις για την επιμέλεια του κειμένου. Πολύ σημαντικό ρόλο έπαιξαν τα μέλη του Ερευνητικού Προγράμματος Κοιλάδα του Πυριτίου (Silicon Valley Research Project) του Πανεπιστημίου της Σάντα Κρουζ στην Καλιφόρνια, καθώς και οι συμμετέχοντες/ουσες στα συνέδρια και τα εργαστήριά του, ιδίως ο Rick Gordon, η Linda Kimball, η Nancy Snyder, ο Langdon Winner, η Judith Stacey, η Linda Lim, η Patricia Fernandez-Kelly και η Judith Gregory. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω τη Nancy Hartsock για όλα αυτά τα χρόνια φιλίας και συζητήσεων σχετικών με τη φεμινιστική θεωρία και τη φεμινιστική επιστημονική φαντασία. Επίσης, ευχαριστώ την Elizabeth Bird για την αγαπημένη μου πολιτική κονκάρδα: «Κυβόργια για την επιβίωση στη γη».

2. «Ηθική πλειοψηφία» («moral majority»): πρόκειται για αναφορά στην ομώνυμη πολιτική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1979 και έδρασε επί μία δεκαετία, αποτελώντας βασική συνιστώσα της νέας χριστιανικής δεξιάς στις ΗΠΑ. Υποστήριξε ενεργά την εκλογή του Ρ. Ρήγκαν στο προεδρικό αξίωμα και λειτουργούσε με επιτροπές πολιτικής δράσης, οι οποίες κινητοποιούνταν αντιδρώντας σε ζητήματα όπως η νομιμοποίηση των αμβλώσεων, η αναγνώριση των ομοφυλόφιλων πρακτικών, η συνέχιση των συνομιλιών για τον αφοπλισμό ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις κ.ά. (Σ.τ.Μ.)

Κοινωνική πραγματικότητα είναι οι βιωμένες κοινωνικές σχέσεις, το σημαντικότερο πολιτικό κατασκεύασμά μας, μια μυθοπλασία που αλλάζει τον κόσμο. Τα διεθνή γυναικεία κινήματα δημιούργησαν την «εμπειρία γυναικών» και επίσης αποκάλυψαν ή ανακάλυψαν τούτο το κομβικό συλλογικό αντικείμενο. Η εμπειρία αυτή είναι μυθοπλασία και κομβικό γεγονός πολιτικού τύπου. Η απελευθέρωση στηρίζεται στη συγκρότηση της επίγνωσης της καταπίεσης και, άρα, της δυνατότητας, στην εννόησή τους με τη φαντασία. Το κυβόργιο είναι ζήτημα μυθοπλασίας και βιωμένης εμπειρίας που μεταβάλλει τι λογίζεται ως γυναικεία εμπειρία στον ύστερο 20ό αιώνα. Πρόκειται για αγώνα ζωής και θανάτου, όμως το σύνορο ανάμεσα σε επιστημονική φαντασία και κοινωνική πραγματικότητα είναι οφθαλμαπάτη.

Η σύγχρονη επιστημονική φαντασία είναι γεμάτη από κυβόργια – πλάσματα ζωικά και μηχανικά ταυτόχρονα, που κατοικούν σε κόσμους διφορούμενα φυσικούς και κατασκευασμένους. Η σύγχρονη ιατρική είναι επίσης γεμάτη από κυβόργια και από ζευγαρώματα οργανισμού και μηχανής, που καθένα τους έχει συλληφθεί με τη μορφή κωδικοποιημένων εφευρημάτων, μέσα σε οικειότητα και με ισχύ που δεν γεννήθηκε πιο πριν στην ιστορία της σεξουαλικότητας. Το κυβοργικό «σεξ» αποκαθιστά λίγο το χαριτωμένο αντιγραφικό μπαρόκ που έχουν τα πτεριδόφυτα και τα ασπόνδυλα (αυτά τα ωραία οργανικά προφυλακτικά κατά του ετεροσεξισμού). Η κυβοργική αντιγραφή αποσυνδέθηκε από την οργανική αναπαραγωγή. Η μοντέρνα παραγωγή μοιάζει με όνειρο κυβοργικού εποικισμού, όνειρο που κάνει τον εφιάλτη του ταιηλορισμού να μοιάζει ειδυλλιακός. Και ο μοντέρνος πόλεμος είναι ένα κυβοργικό όργιο, κωδικοποιημένο με συστήματα C^3I, συστήματα διοίκησης-ελέγχου-επικοινωνιών-πληροφοριών, ένα κονδύλι 84 δισεκατομμυρίων δολαρίων στον προϋπολογισμό του Υπουργείου Άμυνας των ΗΠΑ. Εδώ διατυπώνω ένα επιχείρημα για το κυβόργιο ως μυθοπλασία που χαρτογραφεί την κοινωνική και σωματική μας πραγματικότητα και ως εφόδιο της φαντασίας που υποδεικνύει μερικά πολύ γόνιμα ζευγαρώματα. Η βιοπολιτική του Μισέλ Φουκώ είναι ένα άνευρο δυσοίωνο προαίσθημα κυβοργικής πολιτικής, ένα πολύ ευρύ πεδίο.

Στα τέλη του 20ού αιώνα, στους καιρούς μας, καιρούς μυθικούς, όλοι μας είμαστε πλάσματα χιμαιρικά, θεωρητικοποιημένα και τεχνουργημένα υβρίδια μηχανής και οργανισμού· κοντολογίς, είμαστε κυβόργια. Το κυβόργιο είναι η οντολογία μας· μας δίνει την πολιτική μας. Το κυβόργιο είναι συμπυκνωμένη εικόνα φαντασίας και υλικής πραγματικότητας συνάμα, των δύο συναρθρωμένων κέντρων που δομούν κάθε δυνατότητα ιστορικού μετασχηματισμού. Η σχέση οργανισμού και μηχανής υπήρξε πόλεμος συνόρων στις «δυτικές» επιστημονικές και πολιτικές παραδόσεις – την παράδοση του ρατσιστικού ανδροκρατούμενου καπιταλισμού, την παράδοση της προόδου, την παράδοση της ιδιοποίησης της φύσης ως πρώτης ύλης για όσα παράγει ο πολιτισμός, την παράδοση της αναπα-

ραγωγής του εαυτού από την αντανάκλασή του στους στοχασμούς του άλλου. Διακυβεύματα του πολέμου ήταν οι επικράτειες παραγωγής, αναπαραγωγής και φαντασίας. Το κεφάλαιο αυτό υπερασπίζεται την *απόλαυση* στη σύγχυση των συνόρων και την *ευθύνη* στη χάραξή τους. Προσπαθεί επίσης να συμβάλει στη σοσιαλιστική-φεμινιστική κουλτούρα και θεωρία μιλώντας με μεταμοντέρνο, μη φυσιοκρατικό ύφος, καθώς και στην ουτοπική παράδοση που μπαίνει στη διαδικασία να φανταστεί έναν κόσμο χωρίς φύλο, κόσμο δίχως γένεση ίσως, που όμως μπορεί κιόλας να είναι κόσμος δίχως τέλος. Το κυβόργιο ενσαρκώνεται έξω από την ιστορία της λύτρωσης. Και δεν σημειώνει το χρόνο σε ένα οιδιπόδειο ημερολόγιο επιχειρώντας να γιατρέψει τις τρομερές σχισμές του φύλου σε μια στοματική συμβιωτική ουτοπία ή σε καμιά μεταοιδιπόδεια αποκάλυψη. Όπως υποστηρίζει η Ζωή Σοφούλη στο *Lacklein*, το αδημοσίευτο χειρόγραφό της για τον Ζακ Λακάν, τη Μέλανι Κλάιν και τον πολιτισμό της πυρηνικής ενέργειας, τα πιο τρομερά και ίσως ελπιδοφόρα τέρατα σε κόσμους κυβόργιων σωματοποιούνται σε μη οιδιπόδεια αφηγήματα με διαφορετική λογική καταστολής, την οποία είναι ζωτικό για εμάς να κατανοήσουμε.

Το κυβόργιο είναι πλάσμα σε έναν μετά-το-φύλο κόσμο· δεν έχει δοσοληψίες με την αμφιφυλία, την προοιδιπόδεια συμβιωτική σχέση, τη μη αλλοτριωμένη εργασία ή κάποιο άλλο δέλεαρ οργανικής ολότητας, η οποία επιτυγχάνεται όταν κάποια ανώτερη ενότητα ιδιοποιηθεί εντέλει όλες τις δυνάμεις που έχουν τα μέρη. Κατά κάποιον τρόπο, το κυβόργιο δεν έχει αφήγηση καταγωγής με τη δυτική έννοια – κι αυτό είναι «τελική» ειρωνεία, αφού το κυβόργιο είναι επίσης το φρικτό αποκαλυψιακό *τελικό αίτιο* όπου κορυφώνονται οι αφαιρετικές εξατομικευτικές κυριαρχίες της «Δύσης», ένας έσχατος εαυτός αποδεσμευμένος επιτέλους από κάθε εξάρτηση, ένας άνθρωπος στο διάστημα. Μια καταγωγική αφήγηση με τη «δυτική», ανθρωπιστική έννοια βασίζεται στο μύθο μιας πρωταρχικής ενότητας, πληρότητας, ευδαιμονίας και τρόμου, όπως τον αναπαριστά η φαλλική μητέρα από την οποία όλοι οι άνθρωποι πρέπει να χωριστούν, η αποστολή της ατομικής ανάπτυξης και της ιστορίας, δύο δίδυμοι πολυδύναμοι μύθοι που εγγράφονται με τον πιο δυναμικό τρόπο για εμάς στην ψυχανάλυση και το μαρξισμό. Η Χίλαρι Κλάιν υποστήριξε ότι τόσο ο μαρξισμός όσο και η ψυχανάλυση, με τις έννοιες της εργασίας και της εξατομίκευσης και του σχηματισμού του φύλου που προτείνουν, βασίζονται στην πλοκή μιας αρχικής ενότητας από την οποία πρέπει να παραχθεί διαφορά και να στρατολογηθεί στην υπηρεσία ενός δράματος αυξανόμενης κυριαρχίας επί της γυναίκας/φύσης. Το κυβόργιο παρακάμπτει το βήμα της αρχικής ενότητας, της ταύτισης με τη φύση με τη δυτική έννοια. Δίνει τούτη την παράνομη υπόσχεση, η οποία ενδέχεται να ανατρέψει την τελεολογία του ως πολέμου των άστρων.

Το κυβόργιο είναι απόλυτα αφοσιωμένο στη μερικότητα, την ειρωνεία, την οικειότητα και τη διαστροφή. Είναι αντιτασσόμενο, ουτοπικό και καθόλου

αθώο. Δεν δομείται πια από την πόλωση δημόσιου και ιδιωτικού, κι έτσι το κυβόργιο ορίζει μια τεχνολογική πολιτεία βασισμένη εν μέρει σε μια επανάσταση των κοινωνικών σχέσεων *εν οίκω*. Φύση και πολιτισμός ξαναδουλεύονται· η φύση δεν γίνεται να είναι πια πόρος που τον ιδιοποιείται ή τον ενσωματώνει ο πολιτισμός. Οι σχέσεις που σχηματίζουν ολότητες από τα μέρη, κι ανάμεσά τους οι σχέσεις πολικότητας και ιεραρχικής κυριαρχίας, διακυβεύονται στον κυβοργικό κόσμο. Αντίθετα απ' όσα έλπιζε το τέρας του δόκτορα Φρανκεστάιν, το κυβόργιο δεν περιμένει απ' τον πατέρα του να το σώσει αναμορφώνοντας τον κήπο· δηλαδή, κατασκευάζοντας για αυτό κάποιο ετεροφυλοφιλικό ταίρι, οδηγώντας το στην πλήρωση μέσα σε ένα τελειωμένο όλον, μία πολιτεία και ένα αρμονικό σύμπαν. Το κυβόργιο δεν ονειρεύεται την κοινότητα με βάση το πρότυπο της οργανικής οικογένειας, με μόνη διαφορά την απουσία οιδιπόδειου προτάγματος τούτη τη φορά. Το κυβόργιο δεν θα αναγνώριζε καν τον Κήπο της Εδέμ· δεν είναι φτιαγμένο από λάσπη και δεν μπορεί να ονειρευτεί ότι θα επιστρέψει στο χώμα. Ίσως για αυτόν το λόγο θέλω να δω μήπως τα κυβόργια μπορούν να ανατρέψουν τον αποκαλυψιακό όλεθρο της επιστροφής στην πυρηνική σκόνη κατά τον μανιακό ψυχαναγκασμό να δοθεί όνομα στον Εχθρό. Τα κυβόργια δεν έχουν ευλάβεια· δεν ανασυνθέτουν μνημονικά τα μέλη της συμπαντικής αρμονίας. Τα ανησυχεί ο ολισμός, όμως αποζητούν τη σύνδεση – σαν να νιώθουν έμφυτα την τάση για ενωτική μετωπική πολιτική, αλλά χωρίς κόμμα επαναστατικής πρωτοπορίας. Εκείνο που περιπλέκει την κατάσταση με τα κυβόργια, φυσικά, είναι ότι κατά βάση πρόκειται για νόθα βλαστάρια της στρατοκρατίας και του πατριαρχικού καπιταλισμού, για να μην αναφέρουμε και τον κρατικό σοσιαλισμό. Όμως τα νόθα βλαστάρια πολλές φορές προδίδουν με το παραπάνω τις καταβολές τους. Στο κάτω κάτω, οι πατέρες τους δεν έχουν σημασία.

Στο τέλος του κεφαλαίου αυτού θα επιστρέψω στην επιστημονική φαντασία που μιλά για τα κυβόργια, όμως θέλω να επισημάνω τώρα τρεις κομβικές ρήξεις συνόρων που επιτρέπουν την ακόλουθη πολιτικο-μυθοπλαστική (πολιτικο-επιστημονική) ανάλυση. Στον επιστημονικό πολιτισμό των τελευταίων δεκαετιών του 20ού αιώνα στις Ηνωμένες Πολιτείες το σύνορο ανάμεσα στον άνθρωπο και το ζώο έχει διαρραγεί πέρα ως πέρα. Τα τελευταία προπύργια μοναδικότητας μολύνθηκαν, αν δεν μετατράπηκαν κιόλας σε πάρκα αναψυχής: η γλώσσα, η χρήση εργαλείων, η κοινωνική συμπεριφορά, τα νοητικά συμβάντα, τίποτα απ' όλα αυτά δεν διευθετεί πράγματι πειστικά το διαχωρισμό ανθρώπου και ζώου. Και πολλοί άνθρωποι δεν νιώθουν πια την ανάγκη για έναν τέτοιο διαχωρισμό· στην πραγματικότητα πολλά ρεύματα φεμινιστικής κουλτούρας διατρανώνουν πόσο απολαυστική είναι η σύνδεση του ανθρώπου με άλλα ζωντανά πλάσματα. Τα κινήματα για τα δικαιώματα των ζώων δεν αποτελούν παράλογες αρνήσεις της ανθρώπινης μοναδικότητας· είναι μια σαφής αναγνώριση της σύνδεσης που δια-

περνά το αναξιόπιστο ρήγμα ανάμεσα στη φύση και τον πολιτισμό. Η βιολογία και η εξελικτική θεωρία στους δύο τελευταίους αιώνες ταυτόχρονα παρήγαγαν νεωτερικούς οργανισμούς ως αντικείμενα γνώσης και συρρίκνωσαν τη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στους ανθρώπους και τα ζώα σε ίχνος αδιόρατο που ξαναχαράσσεται κατά την ιδεολογική διαπάλη ή τις επαγγελματικές διενέξεις της βιοεπιστήμης με την κοινωνική επιστήμη. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η διδασκαλία της σύγχρονης εκδοχής του χριστιανικού δημιουργισμού θα πρέπει να καταπολεμηθεί ως μορφή παιδικής κακοποίησης.

Η ιδεολογία του βιολογικού ντετερμινισμού συνιστά μία μόνον από τις πολλές θέσεις που διανοίχτηκαν στην επιστημονική κουλτούρα για την επιχειρηματολογία σχετικά με τα νοήματα της ανθρώπινης ζωικότητας. Οι άνθρωποι με ριζοσπαστική πολιτική συνείδηση έχουν περιθώριο για αντιπαραθέσεις σχετικά με τα νοήματα του διασπασμένου συνόρου.[3] Το κυβόργιο εμφανίζεται στο μύθο εκεί ακριβώς όπου ξεπερνιέται το όριο ανάμεσα σε άνθρωπο και ζώο. Τα κυβόργια σηματοδοτούν ενοχλητικά και απολαυστικά το σφιχτό ζευγάρωμα, χωρίς καθόλου να σημαίνουν την περιτείχιση των ανθρώπων ξεχωριστά από τα άλλα ζωντανά όντα. Το ζωώδες έχει νέα υπόσταση σε τούτο τον κύκλο γαμήλιων ανταλλαγών.

Δεύτερη παρουσιάζει διαρροές η διάκριση ανάμεσα στον ζωικό-ανθρώπινο (οργανισμό) και τη μηχανή. Οι μηχανές πριν από την κυβερνητική μπορούσαν να είναι στοιχειωμένες· ο ίσκιος του φαντάσματος που κρύβεται στη μηχανή υπήρχε ανέκαθεν. Τούτος ο δυϊσμός δόμησε το διάλογο υλισμού και ιδεαλισμού, ο οποίος ρυθμίστηκε από ένα τέκνο της διαλεκτικής που λέγεται πνεύμα ή ιστορία, ανάλογα με τις προτιμήσεις. Όμως οι μηχανές κατά βάση δεν κινούνταν και δεν σχεδιάζονταν από μόνες τους, δεν ήταν αυτόνομες. Δεν έφταναν να επιτύχουν το όνειρο του ανθρώπου, αλλά γίνονταν μόνον απομίμησή του. Οι μηχανές δεν ήταν άνθρωπος, δημιουργός του εαυτού του, αλλά μόνο γελοιογραφία αυτού του ανδροκεντρικού αναπαραγωγικού ονείρου. Η σκέψη και μόνον ότι οι μηχανές ήταν αλλιώτικες ήταν παρανοϊκή. Τώρα πια δεν έχουμε την ίδια βεβαιότητα. Οι μηχανές στον ύστερο 20ό αιώνα έκαναν ολότελα αμφίβολη τη διαφορά ανάμεσα στο φυσικό και το τεχνητό, στο νου και το σώμα, στην αυτοανάπτυξη και τον έξωθεν σχεδιασμό, καθώς και ανάμεσα σε πάμπολλες άλλες διακρίσεις που

3. Τα ακόλουθα έργα περιλαμβάνονται στις χρήσιμες αναφορές στα αριστερά ή/και φεμινιστικά ριζοσπαστικά επιστημονικά κινήματα και τη θεωρία, καθώς και σε ζητήματα βιολογίας/βιοτεχνολογίας: Bleier (1984, 1986), Harding (1986), Fausto-Sterling (1985), Gould (1981), Hubbard κ.ά. (1982), Keller (1985), Lewontin κ.ά. (1984)· επίσης τα περιοδικά *Radical Science Journal*, που το 1987 μετονομάστηκε σε *Science as Culture* (διεύθυνση: 26 Freegrove Road, London N7 9RQ) και *Science for the People* (διεύθυνση: 897 Main St, Cambridge, MA 02139).

ίσχυαν άλλοτε για τους οργανισμούς και τις μηχανές. Οι μηχανές μας έχουν ενοχλητική ζωντάνια, και εμείς τρομακτική αδράνεια.

Ο καθοριστικός ρόλος της τεχνολογίας είναι ένας μόνον ιδεολογικός χώρος που διανοίχτηκε από τις επανεννοιολογήσεις της μηχανής και του οργανισμού ως κωδικοποιημένων κειμένων μέσω των οποίων επιδιδόμαστε στο παιχνίδι της γραφής και της ανάγνωσης του κόσμου.[4] Ορισμένες μαρξιστικές και σοσιαλιστικές-φεμινιστικές προσεγγίσεις καταδίκασαν την «κειμενοποίηση» των πάντων στη μεταδομιστική, μεταμοντερνιστική θεωρία, επειδή παραβλέπει ουτοπικά τις βιωμένες σχέσεις κυριαρχίας όπου θεμελιώνεται το «παιχνίδι» της αυθαίρετης ανάγνωσης.[5] Αληθεύει βεβαίως ότι μεταμοντερνιστικές στρατηγικές,

---

4. Στα αφετηριακά έργα για αριστερές και/ή φεμινιστικές προσεγγίσεις στην τεχνολογία και την πολιτική συμπεριλαμβάνονται τα εξής: Cowan (1983), Rothschild (1983), Traweek (1988), Young και Levidow (1981, 1985), Weizenbaum (1976), Winner (1977, 1986), Zimmerman (1983), Athanasiou (1987), Cohn (1987α, 1987β), Winograd και Flores (1986), Edwards (1985). *Global Electronics Newsletter* (διεύθυνση: 867 West Dana St, #204, Mountain View, CA 94041)· *Processed World* (διεύθυνση: 55 Sutter St, San Francisco, CA 94 104)· ISIS- Women's International Information and Communication Service (διευθύνσεις: PO Box 50 (Corvanin), 1211 Geneva 2, Switzerland, και Via Santa Maria Dell'Anima 30, 00186, Rome, Italy). Οι βασικές προσεγγίσεις στις σύγχρονες κοινωνικές σπουδές της επιστήμης που δεν συνεχίζουν τη φιλελεύθερη μυθοποίηση ότι τα πάντα ξεκίνησαν με τον Τόμας Κουν συμπεριλαμβάνουν τα εξής: Knorr-Cetina (1981), Knorr-Cetina και Mulkay (1983), Latour και Woolgar (1979), Young (1979). Στην «Επετηρίδα» που εκδίδεται από το Δίκτυο για την Εθνογραφική Μελέτη της Επιστήμης, της Τεχνολογίας και των Οργανώσεων (Network for the Ethnographic Study of Science, Technology and Organizations) υπάρχει πλούσιος κατάλογος με ανθρώπους και ερευνητικά σχέδια με κομβικό ρόλο στη βελτίωση της ριζοσπαστικής ανάλυσης· η επετηρίδα διατίθεται από το ίδιο δίκτυο στη διεύθυνση: PO Box 11442, Stanford, CA 94305.

5. Μια προκλητική και περιεκτική επιχειρηματολογία για την πολιτική και τις θεωρίες του «μεταμοντερνισμού» διατυπώνει ο Φρέντρικ Τζέημσον (Jameson 1984), που υποστηρίζει ότι ο μεταμοντερνισμός δεν αποτελεί επιλογή, μια τεχνοτροπία ανάμεσα σε πολλές άλλες, αλλά δεσπόζουσα πολιτισμική παράμετρο που απαιτεί ριζική επανεπινόηση της αριστερής πολιτικής από το εσωτερικό της· δεν υπάρχει πια κάποιο εξωτερικό σημείο που να δίνει νόημα στην παρηγορητική μυθοπλασία της κριτικής απόστασης. Ο Τζέημσον επίσης αποσαφηνίζει γιατί δεν μπορεί κανείς να είναι υπέρ ή κατά του μεταμοντερνισμού, χειρονομία που είναι στην ουσία ηθικολογική. Κατά την άποψή μου οι φεμινίστριες (και άλλοι επίσης) χρειάζονται τη συνεχή πολιτισμική επανεπινόηση, τη μεταμοντερνιστική κριτική και τον ιστορικό υλισμό· μόνον ένα κυβόργιο θα είχε κάποια τύχη. Οι παλιές κυριαρχίες της λευκής καπιταλιστικής πατριαρχίας τώρα πια μοιάζουν νοσταλγικά αθώες: εξομάλυναν την ετερογένεια οργανώνοντάς την διπολικά, όπως για παράδειγμα με τις έννοιες άντρας και γυναίκα ή λευκός και μαύρος. Ο «προηγμένος καπιταλισμός» και ο μεταμοντερνισμός αποδεσμεύουν ετερογένεια χωρίς κανονικότητα, κι εμείς ισοπεδωνόμαστε, χωρίς υποκειμενικότητα, η οποία προϋποθέτει το βάθος, ακόμη και τα διόλου φιλικά βάθη που καταποντίζουν. Έχει έρθει ο καιρός να γραφτεί κάτι με τίτλο «Ο θάνατος της κλινικής». Οι κλινικές μέθοδοι απαιτούσαν σώματα και έργα· εμείς έχουμε κείμενα και επιφάνειες. Οι δικές μας κυριαρχίες δεν δουλεύουν πια με την ιατρικοποίηση και την ομαλοποίηση· δουλεύουν με τη δικτύωση, τον ανασχεδιασμό των επικοινωνιών, τη διαχείριση πιέσεων.

σαν το μύθο μου για το κυβόργιο, ανατρέπουν μυριάδες οργανικές ολότητες (για παράδειγμα: το ποίημα, τον πρωτόγονο πολιτισμό, τον βιολογικό οργανισμό). Κοντολογίς, η βεβαιότητα για το τι λογίζεται ως φύση –μια πηγή ενόρασης υποσχόμενη αθωότητα– υπονομεύεται, και μάλιστα μοιραία κατά πάσα πιθανότητα. Η υπερβατική εξουσιοδότηση της ερμηνείας χάνεται, και μαζί της η οντολογία που θεμελιώνει τη «δυτική» επιστημολογία. Η εναλλακτική όμως δεν είναι ο κυνισμός ή η απιστία, δηλαδή κάποια εκδοχή αφαιρετικής ύπαρξης, σαν τους απολογισμούς του τεχνολογικού ντετερμινισμού όπου ο «άνθρωπος» καταστρέφεται από τη «μηχανή» ή η «πολιτική δράση με νόημα» από το «κείμενο». Το ποια θα είναι τα κυβόργια αποτελεί ριζικό ερώτημα· οι απαντήσεις σε αυτό είναι ζήτημα επιβίωσης. Οι χιμπατζήδες και τα τεχνουργήματα έχουν πολιτική· γιατί λοιπόν να μην έχουμε κι εμείς (de Waal 1982· Winner 1980);

Η τρίτη διάκριση αποτελεί υποσύνολο της δεύτερης: το σύνορο ανάμεσα στο υλικό και το άυλο είναι πολύ αόριστο για μας. Τα εκλαϊκευτικά βιβλία φυσικής που μιλούν για τις συνέπειες της κβαντικής θεωρίας και για την αρχή της απροσδιοριστίας αποτελούν το δημοφιλές επιστημονικό αντίστοιχο των Άρλεκιν[6], αν τα θεωρήσουμε δείκτη μιας ριζικής αλλαγής στην αμερικανική λευκή ετεροφυλοφιλία: κατανοούν λανθασμένα το ζήτημα, όμως μιλούν για το σωστό θέμα. Οι μοντέρνες μηχανές είναι στην πεμπτουσία τους μικροηλεκτρονικές συσκευές: βρίσκονται παντού και είναι αόρατες. Ο μοντέρνος μηχανικός εξοπλισμός είναι ένας αναιδής νεόκοπος θεός, που παρωδεί την πανταχού παρουσία και την πνευματικότητα του Πατέρα. Το τσιπ πυριτίου είναι μια επιφάνεια γραφής· έχει εγχαραχθεί σε μοριακή κλίμακα που διαταράσσεται μόνον από το θόρυβο που προκαλούν τα άτομα της ύλης, την έσχατη παρεμβολή στο επίπεδο της πυρηνικής παρτιτούρας. Η γραφή, η εξουσία και η τεχνολογία συνεργάζονταν από παλιά στις δυτικές αφηγήσεις για τις καταβολές του πολιτισμού, όμως η τεχνολογία

Η ομαλοποίηση παραδίδει τη θέση της στην αυτοματοποίηση, τον πλήρη πλεονασμό. Τα έργα του Μισέλ Φουκώ *Η γέννηση της κλινικής* (Foucault 1963), *Ιστορία της σεξουαλικότητας* (Foucault 1976) και *Επιτήρηση και τιμωρία* (Foucault 1975) κατονομάζουν μια μορφή εξουσίας τη στιγμή της σύντηξής της. Ο λόγος της βιοπολιτικής παραδίδει τη θέση του στα τεχνοκορακίστικα, την ακαταλαβίστικη γλώσσα του συρραμμένου ουσιαστικού· κανένα όνομα δεν το αφήνουν ολόκληρο οι πολυεθνικές. Ιδού τα ονόματά τους από ένα τεύχος του περιοδικού *Science*: Tech-Knowledge, Genentech, Allergen, Hybritech, Compupro, Genen-cor, Syntex, Allelix, Agrigenetics Corp., Syntro, Codon, Repligen, MicroAngelo από τη Scion Corp., Percom Data, Inter Systems, Cyborg Corp., Statcom Corp., Intertec. Αν έχουμε φυλακιστεί από τη γλώσσα, τότε η απόδραση από τούτο το αναμορφωτήριο απαιτεί ποιητές και ποιήτριες της γλώσσας, ένα είδος πολιτισμικού περιοριστικού ενζύμου που θα κόψει τον κώδικα· η κυβοργική ετερογλωσσία είναι μια μορφή ριζοσπαστικής πολιτισμικής πολιτικής. Για την κυβοργική ποίηση, βλ. Perloff (1984)· Fraser (1984). Για φεμινιστική μοντερνιστική και μεταμοντερνιστική «κυβοργική» γραφή, βλ. το περιοδικό *HOW(ever)*, 871 Corbett Ave, San Francisco, CA 94131.

6. Ανάλογες είναι οι βρετανικές εκδόσεις Mills & Boon.

σμίκρυνσης των διαστάσεων άλλαξε την εμπειρία μας από τους μηχανισμούς. Αποδείχτηκε εντέλει ότι η σμίκρυνση των διαστάσεων αφορά την ισχύ· δεν είναι τόσο ότι το μικρό είναι ωραίο, όσο ότι είναι εξόχως επικίνδυνο, όπως συμβαίνει με τα βλήμματα τύπου κρουζ. Συγκρίνετε τις τηλεοπτικές συσκευές της δεκαετίας του 1950 ή τις νέες μηχανές λήψης στη δεκαετία του 1970 με τις καινούριες τηλεοράσεις σε μέγεθος βραχιολιού ή τις βιντεοκάμερες παλάμης που διαφημίζονται τώρα. Τα καλύτερα μηχανήματά μας είναι φτιαγμένα από ηλιακό φως· είναι όλα ελαφριά και καθαρά, επειδή δεν είναι τίποτε άλλο παρά σήματα, ηλεκτρομαγνητικά κύματα, τμήμα ενός φάσματος. Κι είναι κυρίως φορητά τούτα τα μηχανήματα, κινητά – ζήτημα ανείπωτου ανθρώπινου πόνου στο Ντητρόιτ και τη Σιγκαπούρη. Οι άνθρωποι δεν έχουν φτάσει σε τίποτε άλλο τόσο κοντά στο ρευστό, ως υλικοί και αδιαφανείς. Τα κυβόργια είναι αιθέρας, η πεμπτουσία.

Τούτα τα μηχανήματα-ιμάντες ηλιακού φωτός είναι τόσο θανατηφόρα ακριβώς επειδή τα κυβόργια είναι πανταχού παρόντα και αόρατα. Είναι εξίσου δυσδιάκριτα πολιτικά και υλικά. Έχουν να κάνουν με τη συνείδηση – ή με την προσομοίωσή της.[7] Είναι ρέοντα σημαίνοντα που διασχίζουν την Ευρώπη πάνω σε φορτηγάκια, και το δρόμο τους μπορούν να τον φράξουν πιο αποτελεσματικά τα μαγικά ξόρκια που υφαίνουν οι εκτοπισμένες και τόσο αφύσικες γυναίκες του Γκρήνχαμ στη Βρετανία,[8] οι οποίες κατανοούν έξοχα τα κυβοργικά δίχτυα της εξουσίας, παρά η στρατευμένη εργατικότητα της παλιότερης ανδροκεντρικής πολιτικής, που το φυσικό εκλογικό της σώμα χρειάζεται δουλειές στον τομέα της στρατιωτικής άμυνας. Η πιο «σκληρή» επιστήμη εντέλει έχει να κάνει με το βασίλειο όπου τα σύνορα συγχέονται περισσότερο, με το βασίλειο του καθαρού αριθμού, του καθαρού πνεύματος, των συστημάτων διοίκησης, ελέγχου, επικοινωνίας και πληροφοριών, της κρυπτογραφίας, έχει να κάνει με τη διαφύλαξη πολυδύναμων μυστικών. Καθαρά κι ελαφριά που είναι τα νέα μηχανήματα! Οι μηχανικοί τους είναι μύστες του ήλιου που μεσολαβούν για μια νέα επιστημονική

7. Baudrillard (1983). Ο Τζέημσον (Jameson 1984: 66) επισημαίνει ότι ο Πλάτων όριζε ως ομοίωμα το αντίγραφο χωρίς πρωτότυπο, δηλαδή τον κόσμο του προηγμένου καπιταλισμού, της καθαρής ανταλλαγής. Για ένα ειδικό αφιέρωμα στην τεχνολογία (κυβερνητική, οικολογία, μεταμοντέρνα φαντασία), βλ. *Discourse* 9 (Άνοιξη/Καλοκαίρι 1987).

8. Αναφέρεται στην Ειρηνιστική Κατασκήνωση Γυναικών, που λειτούργησε από το 1981 μέχρι το 2000 έξω από τη στρατιωτική βάση του Γκρήνχαμ στην κομητεία Μπέρκσαϊρ της νότιας Αγγλίας. Η Κατασκήνωση υπήρξε πρωτοβουλία της ουαλικής ομάδας Γυναίκες για τη Ζωή στη Γη (Women for Life on Earth) ως πράξη αντίστασης στην απόφαση να εγκατασταθούν αμερικανικά πυρηνικά όπλα στην περιοχή. Οι ακτιβίστριες, που συγκεντρώθηκαν εκεί από ολόκληρη τη Βρετανία και άλλες χώρες, ζούσαν στην κατασκήνωση χωρίς νερό, ηλεκτρικό ρεύμα και τηλέφωνο, ακολουθούσαν μη βίαιες μορφές άμεσης δράσης και παρεμπόδιζαν τη διεξαγωγή στρατιωτικών ασκήσεων και τη μεταφορά πυρηνικών όπλων (Σ.τ.Μ.).

επανάσταση συνδεδεμένη με το νυχτερινό όνειρο της μεταβιομηχανικής κοινωνίας. Τούτα τα καθαρά μηχανήματα ξυπνούν αρρώστιες που δεν είναι «τίποτε παραπάνω» από τις απειροελάχιστες μεταβολές του κώδικα σε ένα αντιγόνο του ανοσοποιητικού συστήματος, «τίποτε παραπάνω» από την εμπειρία της έντασης. Τα σβέλτα δάχτυλα των γυναικών της «Ανατολής», η παμπάλαια σαγήνη που ασκούσαν τα κουκλόσπιτα στα κοριτσάκια της αγγλοσαξονικής βικτοριανής εποχής, η έντονη προσοχή των γυναικών για το μικρό προσλαμβάνουν ολότελα καινούριες διαστάσεις στον κόσμο αυτό. Ίσως υπάρχει κάποια κυβοργική Αλίκη που καταγράφει τούτες τις νέες διαστάσεις. Ίσως παραδόξως οι αφύσικες κυβοργικές γυναίκες που κατασκευάζουν ηλεκτρονικά κυκλώματα στην Ασία και σέρνουν τον σπειροειδή χορό στη φυλακή Σάντα Ρίτα[9] θα μπορούσαν με τις κατασκευασμένες ενότητές τους να καθοδηγήσουν αποτελεσματικά αντιτασσόμενες στρατηγικές.

Ο κυβοργικός μου μύθος λοιπόν έχει να κάνει με παραβιασμένα σύνορα, πολυδύναμες συγχωνεύσεις και επικίνδυνες δυνατότητες τις οποίες θα μπορούσαν να εξερευνήσουν οι προοδευτικοί άνθρωποι ως στοιχείο απαραίτητου πολιτικού έργου. Μια από τις βασικές παραδοχές μου είναι ότι οι περισσότεροι στα αμερικανικά σοσιαλιστικά και φεμινιστικά ρεύματα αντιλαμβάνονται τους ολοένα βαθύτερους δυϊσμούς ανάμεσα στο νου και στο σώμα, το ζώο και τη μηχανή, τον ιδεαλισμό και τον υλισμό στις κοινωνικές πρακτικές, τις συμβολικές διατυπώσεις και τα υλικά τεχνουργήματα ως στενά συνδεδεμένους με την «τεχνολογία αιχμής» και την επιστημονική κουλτούρα. Από τον *Μονοδιάστατο άνθρωπο* (Marcuse 1964) μέχρι το *The Death of Nature* (Merchant 1980), οι προοδευτικοί ανέπτυξαν μια αναλυτική σκευή που επέμεινε στην αναγκαία κυριαρχία της τεχνικής και μας επανέφερε σε ένα φαντασιακό οργανικό σώμα προκειμένου να απαρτιωθεί η αντίστασή μας. Μια άλλη βασική παραδοχή μου είναι ότι ποτέ άλλοτε δεν ήταν επιτακτικότερη η ανάγκη για ενότητα ανάμεσα στους ανθρώπους που προσπαθούν να αντισταθούν στην παγκόσμια εντατικοποίηση της κυριαρχίας. Ωστόσο, μια ελαφρά στρεβλή μετατόπιση της προοπτικής ίσως μας επιτρέψει καλύτερα να συμμετέχουμε στην αντιπαράθεση για τα νοήματα, καθώς και για άλλες μορφές εξουσίας και απόλαυσης στις διαμεσολαβημένες από την τεχνολογία κοινωνίες.

Από μία προοπτική, ένας κυβοργικός κόσμος αφορά την τελική επιβολή ενός πλέγματος ελέγχου πάνω στον πλανήτη, την έσχατη αφαίρεση που ενσαρκώνει ένας αποκαλυψιακός Πόλεμος των Άστρων στο όνομα της αμυντικής πολιτικής, την οριστική ιδιοποίηση των γυναικείων σωμάτων μέσα σε ένα ανδροκεντρικό

9. Πνευματική και πολιτική συνάμα πρακτική που συνέδεε τους φρουρούς με τους συλληφθέντες διαδηλωτές/τριες κατά των πυρηνικών στη φυλακή της κομητείας Αλαμέιντα της Καλιφόρνιας στις αρχές της δεκαετίας του 1980.

όργιο πολέμου (Sofia 1984). Από μία άλλη προοπτική, ένας κυβοργικός κόσμος μπορεί να έχει να κάνει με βιωμένες κοινωνικές και σωματικές πραγματικότητες στις οποίες οι άνθρωποι δεν φοβούνται τη συγγένειά τους από κοινού με τα ζώα και τις μηχανές, δεν φοβούνται τις μονίμως μερικές ταυτότητες και τις αντιφατικές οπτικές. Είναι πολιτικός αγώνας το να δούμε ταυτόχρονα και από τις δύο προοπτικές, επειδή καθεμία τους αποκαλύπτει τόσο κυριαρχίες όσο και δυνατότητες τις οποίες αδυνατεί να φανταστεί η άλλη. Η μονοδιάστατη όραση παράγει χειρότερες ψευδαισθήσεις από τη δισδιάστατη όραση ή από τα πολυκέφαλα τέρατα. Οι κυβοργικές ενότητες είναι τερατώδεις και παράνομες· στις τωρινές πολιτικές συνθήκες που ζούμε, δύσκολα θα ελπίζαμε για πιο πολυδύναμους μύθους αντίστασης και επανασύνδεσης. Θα ήθελα να φαντάζομαι την Ομάδα Δράσης Λίβερμορ[10] σαν ένα είδος κυβοργικής κοινωνίας που έχει αφιερωθεί στην πραγματική μεταστροφή των εργαστηρίων που μανιωδώς σωματοποιούν και ξερνούν τα εργαλεία της τεχνολογικής αποκαλυψιακής καταστροφής· μιας κυβοργικής κοινωνίας που έχει αφοσιωθεί στην οικοδόμηση μιας πολιτικής μορφής η οποία πραγματικά καταφέρνει για αρκετό χρονικό διάστημα να συγκρατήσει σε μια ενότητα μάγισσες, μηχανικούς, ηλικιωμένους, ιδιόρρυθμους, χριστιανούς, μητέρες και λενινιστές προκειμένου να αφοπλίσει το κράτος. «Σχάση αδύνατη»: έτσι λέγεται η ομάδα συνάφειας στην πόλη μου. (Συνάφεια: σχέση όχι εξ αίματος αλλά κατ' εκλογή, η χημική έλξη που αναπτύσσεται ανάμεσα στους πυρήνες διαφορετικών στοιχείων, ισχύς δεσμού μεταξύ πρωτεϊνών.)[11]

---

10. Ομάδα Δράσης Λίβερμορ (Livermore Action Group): ομάδα κατά των πυρηνικών όπλων που έδρασε στις αρχές της δεκαετίας του 1980, στρέφοντας τη δημόσια προσοχή στα Εργαστήρια Λίβερμορ του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας, όπου γίνονταν μελέτες για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη νέων πυρηνικών όπλων (Σ.τ.Μ.).

11. Για εθνογραφικές παρουσιάσεις και πολιτικές αξιολογήσεις, βλ. Epstein (1993), Sturgeon (1986). Η δράση για την Ημέρα της Μητέρας και Άλλων το Μάιο του 1987 στο σταθμό δοκιμών πυρηνικών όπλων στη Νεβάδα, χωρίς εμφανή ειρωνεία, υιοθέτησε το σύνθημα «διαστημόπλοιο γη/ακέραια γη» για τον πλανήτη που φωτογραφήθηκε από το διάστημα, και εξαπέλυσε το σύνθημα «Αγάπα τη μητέρα σου», αποτελώντας εντούτοις καταγραφή των τραγικά αντιφατικών οπτικών για τη γη. Οι διαδηλωτές και οι διαδηλώτριες ζήτησαν επίσημη άδεια να περάσουν στην περιοχή από αξιωματούχους της φυλής των Δυτικών Σοσόνι, που τα εδάφη τους είχαν δεχτεί την εισβολή της αμερικανικής κυβέρνησης, όταν έχτισε το σταθμό πυρηνικών δοκιμών στη δεκαετία του 1950. Οι διαδηλωτές, που συνελήφθησαν για καταπάτηση απαγορευμένης περιοχής, υποστήριξαν ότι οι καταπατητές ήταν η αστυνομία και το προσωπικό του πυρηνικού σταθμού, αφού δεν είχαν εξουσιοδότηση από τους αρμόδιους. Μια ομάδα συνάφειας στη δράση των γυναικών ονομαζόταν «Αντ' αυτού Άλλοι» (Surrogate Others), και σε αλληλεγγύη με τα πλάσματα που αναγκάζονταν να σκάβουν σήραγγες στο ίδιο έδαφος με τη βόμβα, αναπαρέστησαν σε ένα δρώμενο μια κυβοργική ανάδυση από το κατασκευασμένο σώμα ενός τεράστιου μη ετεροφυλόφιλου σκουληκιού της ερήμου.

Κατακερματισμένες ταυτότητες

Είναι πια δύσκολο να χαρακτηριστούν με ένα μόνον επίθετο οι φεμινιστικές απόψεις – ή ακόμη και να υποστηριχτεί επίμονα το όνομα αυτό σε κάθε περίσταση. Η συνείδηση του αποκλεισμού μέσω της ονοματοδοσίας είναι πια οξύτατη. Οι ταυτότητες μοιάζουν αντιφατικές, μερικές και στρατηγικής σημασίας. Το φύλο, η φυλή και η τάξη, με την επίπονα κερδισμένη αναγνώριση της κοινωνικής και της ιστορικής συγκρότησής τους, δεν μπορούν πια να αποτελούν βάση για την πίστη στην «ουσιώδη» ενότητα. Στο «θηλυκό» δεν υπάρχει τίποτε που να συνδέει από τη φύση του τις γυναίκες μεταξύ τους. Δεν υπάρχει καν η κατάσταση να «είσαι» θηλυκό, κάτι που είναι και το ίδιο πολυσύνθετη κατηγορία κατασκευασμένη σε διαμφισβητούμενους έμφυλους επιστημονικούς λόγους και σε άλλες κοινωνικές πρακτικές. Η έμφυλη, η φυλετική ή η ταξική συνείδηση συνιστούν επιτεύγματα που μας έχουν επιβληθεί από τη φριχτή ιστορική εμπειρία των αντιφατικών κοινωνικών πραγματικοτήτων που συνιστούν η πατριαρχία, η αποικιοκρατία και ο καπιταλισμός. Και ποιοι, αλήθεια, λογίζονται ως «εμείς» στη δική μου ρητορική; Ποιες ταυτότητες διατίθενται για να θεμελιώσουν έναν τέτοιο πολυδύναμο πολιτικό μύθο που λέγεται «εμείς», και ποια θα ήταν τα κίνητρα για στρατολόγηση σε τούτη τη συλλογικότητα; Ο οδυνηρός κατακερματισμός ανάμεσα στις φεμινίστριες (για να μην αναφερθούμε καν στις γυναίκες) κατά μήκος κάθε πιθανού ρήγματος έκανε την έννοια *γυναίκα* φευγαλέα, δικαιολογία για τη μήτρα των κυριαρχιών που ασκούνται μεταξύ των ίδιων των γυναικών. Πολλές είναι οι πηγές κρίσης στην πολιτική ταυτότητα κατά τη γνώμη μου – και κατά τη γνώμη πολλών που συμμερίζονται μια παρόμοια ιστορική τοποθεσία σε λευκά θηλυκά σώματα επαγγελματιών, μεσοαστών, ριζοσπαστικών μεσήλικων της Βόρειας Αμερικής. Η πρόσφατη ιστορία για μεγάλα τμήματα της αριστεράς και του φεμινισμού στις ΗΠΑ υπήρξε μια απόκριση σε τούτο το είδος κρίσης, με ατελείωτες διασπάσεις και αναζητήσεις για μια νέα ουσιώδη ενότητα. Όμως επίσης ολοένα περισσότερο αναγνωριζόταν μια άλλη απόκριση μέσω του συνασπισμού – της συνάφειας κι όχι της ταυτότητας.[12]

Η Τσέλα Σαντοβάλ (Sandoval χ.χ. 1984), με αφετηρία την εξέταση συγκεκριμένων ιστορικών στιγμών στο σχηματισμό μιας νέας πολιτικής φωνής που ονο-

12. Δυναμικές επεξεργασίες της πολιτικής συμμαχιών προκύπτουν από ομιλητές και ομιλήτριες του «Τρίτου Κόσμου», που μιλούν από το πουθενά, από το εκτοπισμένο κέντρο του σύμπαντος, τη γη: «Ζούμε στον πλανήτη που περιστρέφεται στην τρίτη τροχιά γύρω από τον ήλιο» – από το *Sun Poem* του τζαμαϊκανού συγγραφέα Έντουαρντ Καμάου Μπρεϊθγουέιτ (Edward Kamau Braithwaite), σε παρουσίασή του από τον Μακέυ (Mackey 1984). Οι συνεργάτες του τόμου Smith (1983) ανατρέπουν ειρωνικά τις φυσικοποιημένες ταυτότητες τη στιγμή ακριβώς που κατασκευάζουν ένα βήμα ομιλίας ονόματι εστία. Βλ. ιδίως Reagon (στο Smith 1983: 356-368). Trinh T. Minh-ha (1986-1987).

μάστηκε έγχρωμες γυναίκες, θεωρητικοποίησε ένα ελπιδοφόρο μοντέλο πολιτικής ταυτότητας, την «αντιτασσόμενη συνείδηση», γεννημένο από τις δεξιότητες στην ανάγνωση δικτύων εξουσίας που έχουν όσοι και όσες αρνούνται να ενταχθούν στις κοινωνικές κατηγορίες της φυλής, του φύλου ή της τάξης ως σταθερά μέλη. Οι «έγχρωμες γυναίκες», ένα όνομα που προκάλεσε αντιπαραθέσεις από τις απαρχές του ανάμεσα σε όσες επιδίωκε να ενσωματώσει, καθώς και μια ιστορική συνείδηση που σηματοδοτεί τη συστηματική συντριβή όλων των σημείων του Ανθρώπου στις «δυτικές» παραδόσεις, κατασκευάζουν ένα είδος μεταμοντερνιστικής ταυτότητας από την ετερότητα, τη διαφορά και την ιδιαιτερότητα. Η συγκεκριμένη μεταμοντερνιστική ταυτότητα είναι πολιτική στο έπακρο, ό,τι κι αν λέγεται για άλλους πιθανούς μεταμοντερνισμούς. Η αντιτασσόμενη συνείδηση που προτείνεται από τη Σαντοβάλ αφορά αντιφατικές τοποθεσίες και ετεροχρονικά ημερολόγια και όχι τους σχετικισμούς και τους πλουραλισμούς.

Η Σαντοβάλ δίνει έμφαση στην απουσία οποιουδήποτε ουσιώδους κριτηρίου για τον εντοπισμό της ταυτότητας της έγχρωμης γυναίκας. Παρατηρεί ότι η ομάδα ορίστηκε με τη συνειδητή ιδιοποίηση της άρνησης. Μια Τσικάνα, για παράδειγμα, ή μια μαύρη των ΗΠΑ δεν μπορούσε να μιλήσει ως γυναίκα ή ως άτομο μαύρο ή τσικανικής καταγωγής. Επομένως, βρισκόταν στον πυθμένα μιας κατιούσας κλίμακας αρνητικών ταυτοτήτων, οι οποίες είχαν μείνει έξω ακόμη και από τις προνομιούχες καταπιεσμένες συγγραφικές κατηγορίες που ονομάζονται «γυναίκες και μαύροι», οι οποίες ισχυρίζονταν ότι έκαναν τις σημαντικές επαναστάσεις. Η κατηγορία «γυναίκα» αρνιόταν όλες τις μη λευκές γυναίκες· η κατηγορία «μαύρος» αρνιόταν όλους τους μη μαύρους, άντρες και γυναίκες. Όμως επίσης δεν υπήρχε «εκείνη», μια μοναδικότητα, αλλά ένα πέλαγος διαφορών μεταξύ των βορειοαμερικανίδων γυναικών που αποδέχτηκαν την ιστορική τους ταυτότητα ως έγχρωμες γυναίκες των ΗΠΑ. Τούτη η ταυτότητα σηματοδοτεί τα όρια ενός χώρου κατασκευασμένου με αυτεπίγνωση που δεν μπορεί να αποδεχτεί την ικανότητα δράσης με βάση τη φυσική ταύτιση αλλά μόνο με βάση το συνειδητό συνασπισμό, τη συνάφεια, την πολιτική συγγένεια.[13] Σε αντίθεση με τη «γυναίκα», όπως την εννοούν μερικές τάσεις του κινήματος των λευκών γυναικών στις Ηνωμένες Πολιτείες, εδώ η εννοιολογική μήτρα δεν φυσικοποιείται διόλου ή τουλάχιστον, όπως υποστηρίζει η Σαντοβάλ, προσφέρεται μόνο μέσω της δύναμης που έχει η αντιτασσόμενη συνείδηση.

Το επιχείρημα της Σαντοβάλ πρέπει να ιδωθεί ως πολυδύναμη διατύπωση για φεμινίστριες που προκύπτει από την παγκόσμια ανάπτυξη του αντιαποικιοκρατι-

13. hooks (1981, 1984)· Hull κ.ά. (1982). Η Τόνι Μπαμπάρα (Bambara 1981) έγραψε ένα εξαιρετικό μυθιστόρημα στο οποίο μια θεατρική ομάδα έγχρωμων γυναικών που λεγόταν οι Επτά Αδελφές διερευνά μια μορφή ενότητας. Βλ. την ανάλυση του Μπάτλερ-Έβανς (Butler-Evans 1987).

κού λόγου· δηλαδή, ενός λόγου που αποδιαρθρώνει τη «Δύση» και το ύψιστο προϊόν της – αυτόν που δεν είναι ζώο, βάρβαρος ή γυναίκα· τον άνθρωπο γένους αρσενικού, δηλαδή τον δημιουργό ενός αρμονικού σύμπαντος που ονομάζεται ιστορία. Καθώς αποδομείται πολιτικά και σημειωτικά ο οριενταλισμός, οι δυτικές ταυτότητες αποσταθεροποιούνται, κι ανάμεσά τους οι ταυτότητες των φεμινιστριών.[14] Η Σαντοβάλ υποστηρίζει ότι οι «έγχρωμες γυναίκες» έχουν μια πιθανότητα να οικοδομήσουν μια αποτελεσματική ενότητα που δεν θα αντιγράφει τα ιμπεριαλιστικά, ολοποιητικά επαναστατικά υποκείμενα προηγούμενων εκδοχών του μαρξισμού και του φεμινισμού, τα οποία δεν βρέθηκαν αντιμέτωπα με τις συνέπειες της ατίθασης πολυφωνίας που αναδύθηκε από την αποαποικιοποίηση.

Η Κέιτι Κινγκ τόνισε τα όρια της ταύτισης και της πολιτικής/ποιητικής μηχανικής της ταύτισης που εμπεριέχεται στην ανάγνωση «του ποιήματος», του γενεσιουργού πυρήνα του πολιτισμικού φεμινισμού. Η Κινγκ επικρίνει την τάση που έχουν σύγχρονες φεμινίστριες από διαφορετικές «στιγμές» ή «συνομιλίες» στη φεμινιστική πρακτική να ταξινομούν μονίμως το κίνημα γυναικών προκειμένου να κάνουν τις προσωπικές τους πολιτικές τάσεις να φαίνονται ως το *τελικό αίτιο* του συνόλου. Οι ταξινομίες αυτές τείνουν να ανασυντάξουν τη φεμινιστική ιστορία ούτως ώστε να εμφανιστεί ως ιδεολογικός αγώνας ανάμεσα σε συνεκτικούς τύπους, ανθεκτικούς στο χρόνο, και ιδίως ανάμεσα στις τυπικές ενότητες που ονομάζονται ριζοσπαστικός, φιλελεύθερος και σοσιαλιστικός φεμινισμός. Όλοι οι άλλοι φεμινισμοί κυριολεκτικά ενσωματώνονται ή περιθωριοποιούνται, συνήθως με την οικοδόμηση μιας ρητά διατυπωμένης οντολογίας και επιστημολογίας.[15] Οι ταξινομίες για το φεμινισμό παράγουν επιστημολογίες προκειμένου να αστυνομεύσουν παρεκκλίσεις από την επίσημη εμπειρία γυναικών. Και φυσικά, ο «πολιτισμός των γυναικών», όπως και οι έγχρωμες γυναίκες, δημιουργήθηκε συνειδητά από μηχανισμούς που δημιουργούν συνάφεια. Οι τελετουργίες της ποίησης, της μουσικής και ορισμένων μορφών ακαδημαϊκής πρακτικής έχουν εξέχοντα ρόλο. Οι πολιτικές της φυλής και του πολιτισμού στα βορειοαμερικανικά κινήματα γυναικών είναι αξεδιάλυτα συνυφασμένες μεταξύ τους. Το κοινό επίτευγμα της Κινγκ και της Σαντοβάλ είναι η εκμάθηση ενός τρόπου να σμιλευτεί μια ποιητική/πολιτική ενότητα χωρίς να βασίζεται σε μια λογική ιδιοποίησης, ενσωμάτωσης και ταξινομικής ταύτισης.

---

14. Για τον οριενταλισμό στα φεμινιστικά έργα και αλλού, βλ. Lowe (1986)· Said (1978)· Mohanty (1984)· *Many Voices, One Chant: Black Feminist Perspectives* (1984).

15. Η Κέιτι Κινγκ (Katie King 1986, 1987α) πραγματεύτηκε με ευαίσθητη θεωρητική σκευή τις διεργασίες των φεμινιστικών ταξινομικών σχημάτων ως γενεαλογιών εξουσίας στη φεμινιστική ιδεολογία και πολεμική. Η Κινγκ εξετάζει το προβληματικό παράδειγμα της Τζάγκαρ (Jaggar 1983), όπου οι φεμινισμοί ταξινομούνται προκειμένου να φτιάξουν ένα μηχανηματάκι που παράγει την επιθυμητή τελική θέση. Αντίστοιχο παράδειγμα είναι επίσης η δική μου καρικατούρα που παρουσιάζει τον σοσιαλιστικό και τον ριζοσπαστικό φεμινισμό εδώ.

Ο θεωρητικός και πρακτικός αγώνας ενάντια στην ενότητα μέσω της κυριαρχίας ή στην ενότητα μέσω της ενσωμάτωσης παραδόξως δεν υπονομεύει μόνο τις μορφές δικαιολόγησης της πατριαρχίας, της αποικιοκρατίας, του ανθρωπισμού, του θετικισμού, της ουσιοκρατίας, του επιστημονισμού και άλλων αμετανόητων -ισμών, αλλά *όλους* τους ισχυρισμούς περί οργανικής ή φυσικής οπτικής. Θεωρώ ότι οι ριζοσπαστικοί και σοσιαλιστικοί/μαρξιστικοί φεμινισμοί έχουν επίσης υπονομεύσει τις δικές τους/μας επιστημολογικές στρατηγικές, και ότι τούτο είναι ένα πολύτιμο βήμα στη διαδικασία τού να φανταστούμε πιθανές ενότητες. Απομένει να φανεί αν όλες οι «επιστημολογίες» όπως τις γνώρισαν τα δυτικά πολιτικά όντα θα μας απογοητεύσουν στο έργο της οικοδόμησης αποτελεσματικών συναφειών.

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι η προσπάθεια να συγκροτηθούν επαναστατικές οπτικές και επιστημολογίες ως επιτεύγματα ανθρώπων αφοσιωμένων στην αλλαγή του κόσμου υπήρξε στοιχείο της διαδικασίας που καταδεικνύει τα όρια της ταύτισης. Τα καυστικά εργαλεία της μεταμοντερνιστικής θεωρίας και τα εποικοδομητικά εργαλεία του οντολογικού λόγου για τα επαναστατικά υποκείμενα ίσως μπορούν να ιδωθούν ως ειρωνικοί σύμμαχοι στη διάλυση των δυτικών εαυτών προς όφελος της επιβίωσης. Αποκτήσαμε τη βασανιστική επίγνωση του τι σημαίνει να έχεις ιστορικά συγκροτημένο σώμα. Καμία εκδίωξη από την Εδέμ όμως δεν συνόδευσε την απώλεια της αθωότητας στην καταγωγή μας. Η πολιτική μας χάνει μαζί με τη naïveté, την αφέλεια της αθωότητας, και τη ροπή να ενδώσει στην ενοχή. Με τι θα έμοιαζε όμως ένας άλλος πολιτικός μύθος για τον σοσιαλιστικό φεμινισμό; Τι είδους πολιτική θα μπορούσε να αγκαλιάσει επιμέρους, αντιφατικές, μονίμως ανοιχτές κατασκευές προσωπικών και συλλογικών εαυτών κι εντούτοις να παραμένει πιστή, αποτελεσματική – και, παραδόξως, σοσιαλιστική-φεμινιστική;

Σε καμία άλλη εποχή στην ιστορία, απ' όσο γνωρίζω, δεν ήταν περισσότερο αναγκαία η πολιτική ενότητα για την αποτελεσματική αναμέτρηση με τις κυριαρχίες της «φυλής», του «φύλου», της «σεξουαλικότητας» και της «τάξης». Επίσης, δεν γνωρίζω καμία άλλη ιστορική εποχή κατά την οποία ήταν πιθανή αυτού του είδους η ενότητα στην οικοδόμηση της οποίας θα μπορούσαμε να συμβάλουμε. Κανένας και καμία από «εμάς» δεν έχει πια το συμβολικό ή το υλικό δυναμικό να υπαγορεύσει το σχήμα της πραγματικότητας σε κανέναν από «αυτούς». Ή τουλάχιστον, «εμείς» δεν μπορούμε να ισχυριστούμε αθωότητα όσον αφορά την άσκηση τέτοιων μορφών κυριαρχίας. Οι λευκές γυναίκες, ανάμεσά τους κι οι σοσιαλίστριες φεμινίστριες, ανακάλυψαν (δηλαδή αναγκάστηκαν κλοτσηδόν και με κραυγές να παρατηρήσουν) την απουσία αθωότητας που χαρακτηρίζει την κατηγορία «γυναίκα». Τούτη η επίγνωση μεταβάλλει τη γεωγραφία όλων των προηγούμενων κατηγοριών· τις αποφυσικοποιεί όπως η θερμότητα αλλάζει τη φύση μιας ευαίσθητης πρωτεΐνης. Οι κυβοργικές φεμινίστριες

χρειάζεται να υποστηρίξουν ότι «εμείς» δεν θέλουμε άλλο πια καμιά φυσική μήτρα ενότητας και ότι καμία κατασκευή δεν είναι ακέραιη. Φτάνει η ζημιά που έκαναν η αθωότητα, καθώς και η σύστοιχη επιμονή στην ιδιότητα του θύματος ως μοναδικό θεμέλιο διορατικής παρατήρησης. Το κατασκευασμένο επαναστατικό υποκείμενο, όμως, πρέπει επίσης να προκαλέσει κάποιο δισταγμό στους ανθρώπους του ύστερου 20ού αιώνα. Κατά το ξέφτισμα των ταυτοτήτων και κατά τις αναστοχαστικές στρατηγικές κατασκευής τους, διανοίγεται η δυνατότητα να υφανθεί κάτι άλλο από το φύλλο συκής για την επόμενη ημέρα της αποκαλυψιακής καταστροφής με την οποία τόσο προφητικά λήγει η σωτηριολογική ιστορία.

Τόσο οι μαρξιστικοί/σοσιαλιστικοί φεμινισμοί όσο και οι ριζοσπαστικοί φεμινισμοί φυσικοποίησαν και συνάμα αποφυσικοποίησαν την κατηγορία «γυναίκα» και τη συνείδηση των «γυναικείων» κοινωνικών ζωών. Αυτά τα δύο είδη κινήσεων ίσως προβάλλονται με μια σχηματική καρικατούρα. Ο μαρξικός σοσιαλισμός ριζώνει σε μια ανάλυση της μισθωτής εργασίας που αποκαλύπτει την ταξική δομή. Η συστηματική αλλοτρίωση αποτελεί συνέπεια της μισθωτής σχέσης εργασίας, καθώς ο εργάτης (sic) αποσυνδέεται από το προϊόν του. Η αφαίρεση και η ψευδαίσθηση κυβερνούν στη γνώση, η κυριαρχία κυβερνά στην πρακτική. Η εργασία είναι η κατεξοχήν προνομιούχα κατηγορία που επιτρέπει στον μαρξιστή να υπερβεί την ψευδαίσθηση και να βρει την αναγκαία σκοπιά για να αλλάξει ο κόσμος. Η εργασία είναι η δραστηριότητα που εξανθρωπίζει και φτιάχνει τον άνθρωπο· η εργασία είναι οντολογική κατηγορία που επιτρέπει τη γνώση ενός υποκειμένου και επομένως τη γνώση της καθυπόταξης και της αλλοτρίωσης.

Ο σοσιαλιστικός φεμινισμός, ως πιστό τέκνο, προχώρησε συμμαχώντας με τις βασικές αναλυτικές στρατηγικές του μαρξισμού. Το κύριο επίτευγμα των μαρξιστριών φεμινιστριών και των σοσιαλιστριών φεμινιστριών ήταν ότι διεύρυναν την κατηγορία της εργασίας ώστε να συμπεριλάβουν όσα έκαναν (μερικές) γυναίκες, ακόμη κι όταν η σχέση μισθωτής εργασίας υπαγόταν σε μια πιο περιεκτική θεώρηση της εργασίας στο πλαίσιο της καπιταλιστικής πατριαρχίας. Συγκεκριμένα, η γυναικεία εργασία στο νοικοκυριό και η γυναικεία δραστηριότητα στο πλαίσιο της μητρότητας γενικότερα (δηλαδή η αναπαραγωγή στη σοσιαλιστική φεμινιστική έννοιά της) εισήχθησαν στη θεωρία με βάση το κύρος που τους προσέδιδε η αναλογία με τη μαρξική έννοια της εργασίας. Η ενότητα των γυναικών εδώ βασίζεται σε μια επιστημολογία στηριγμένη στην οντολογική δομή της «εργασίας». Ο μαρξιστικός/σοσιαλιστικός φεμινισμός δεν «φυσικοποιεί» την ενότητα· τη θεωρεί πιθανό επίτευγμα βασισμένο σε μια πιθανή οπτική ριζωμένη στις κοινωνικές σχέσεις. Η ουσιοποιητική κίνηση έγκειται στην οντολογική δομή της εργασίας ή του ανάλογού της, της δραστηριότητας των γυναικών.[16] Εκείνο που

16. Ο κεντρικός ρόλος εκδοχών της ψυχαναλυτικής θεωρίας οι οποίες εστιάζουν στις αντικειμενοτρόπες σχέσεις και οι συναφείς ισχυρές καθολικευτικές κινήσεις κατά τη συζήτηση της

συνιστά δυσκολία, κατά τη γνώμη μου, είναι η κληρονομιά του μαρξικού ανθρωπισμού και ο κατεξοχήν δυτικός εαυτός που τη συνοδεύει. Η συμβολή των διατυπώσεων αυτών συνίσταται στην έμφαση που έδωσαν στην καθημερινή ευθύνη των πραγματικών γυναικών να οικοδομήσουν ενότητες αντί να τις φυσικοποιούν.

Ο ριζοσπαστικός φεμινισμός στην εκδοχή της Κάθριν Μακκίνον (MacKinnon 1982, 1987) αποτυπώνει μία καρικατούρα των ιδιοποιητικών, ενσωματωτικών, ολοποιητικών τάσεων που χαρακτηρίζουν τις δυτικές θεωρίες περί δράσης θεμελιωμένης στην ταυτότητα.[17] Είναι πραγματολογικά και πολιτικά λάθος να εξομοιώνονται με την εκδοχή της Μακκίνον όλες οι πολυποίκιλες «στιγμές» ή «συνομιλίες» στην πρόσφατη πολιτική γυναικών που ονομάζεται ριζοσπαστικός φεμινισμός. Ωστόσο, η τελεολογική λογική της θεωρίας της δείχνει πώς απαλείφεται ή αστυνομεύεται η διαφορά από μια επιστημολογία και μια οντολογία – καθώς και από τις αρνήσεις τους. Το ξαναγράψιμο της ιστορίας του πολύμορφου πεδίου που λέγεται ριζοσπαστικός φεμινισμός συνιστά ένα μόνον από τα αποτελέσματα της θεωρίας της Μακκίνον. Το σημαντικότερο αποτέλεσμα είναι η παραγωγή μιας θεωρίας περί εμπειρίας, περί ταυτότητας γυναικών, η οποία αποτελεί αποκαλυψιακή καταστροφή κατά κάποιον τρόπο για όλες τις επαναστατικές

αναπαραγωγής, της φροντίδας και της μητρότητας σε πολλές επιστημολογικές προσεγγίσεις υπογραμμίζουν την αντίσταση των συγγραφέων τους σε ό,τι ονομάζω μεταμοντερνισμό. Κατά την άποψή μου, τόσο οι καθολικευτικές κινήσεις όσο και οι συγκεκριμένες εκδοχές της ψυχανάλυσης δυσχεραίνουν την ανάλυση της «θέσης των γυναικών στο ολοκληρωμένο κύκλωμα» και οδηγούν σε συστηματικές δυσκολίες κατά την προσπάθεια να ερμηνεύσουμε ή ακόμη και να δούμε σημαντικότατες όψεις της κατασκευής του φύλου και της έμφυλης κοινωνικής ζωής. Η επιχειρηματολογία περί φεμινιστικής οπτικής γωνίας αναπτύχθηκε από τα εξής: Flax (1983), Harding (1986), Harding και Hintikka (1983), Hartsock (1983α, 1983β), O'Brien (1981), Rose (1983), Smith (1974, 1979). Για την επανεξέταση θεωριών φεμινιστικού υλισμού και φεμινιστικής οπτικής σε απάντηση κριτικών που δέχτηκαν, βλ. Harding (1986: 163-196), Hartsock (1987) και H. Rose (1986).

17. Διαπράττω επιχειρηματολογικό κατηγορικό σφάλμα «προσδιορίζοντας» τις θέσεις της Μακκίνον με το επίθετο «ριζοσπαστικός» και παράγοντας κατά συνέπεια τη δική μου αναγωγική κριτική μιας άκρως ετερογενούς συγγραφικής δραστηριότητας, η οποία όντως χρησιμοποιεί ρητά την ετικέτα αυτή, με το ταξινομικά υποβολιμαίο επιχείρημά μου σχετικά με μια γραφή που δεν χρησιμοποιεί το συγκεκριμένο επίθετο και δεν ανέχεται όρια συμβάλλοντας ως εκ τούτου στα ποικίλα όνειρα για μια κοινή, με την έννοια της μονοσήμαντης, γλώσσα για το φεμινισμό. Το κατηγορικό σφάλμα μου προκλήθηκε από το ότι μου ανατέθηκε να γράψω από μια συγκεκριμένη ταξινομική θέση η οποία έχει και η ίδια ετερογενή ιστορία, από τη θέση του σοσιαλιστικού φεμινισμού, για την επιθεώρηση *Socialist Review*. Μια κριτική που οφείλει πολλά στη Μακκίνον, χωρίς όμως τον αναγωγισμό και με μια κομψή φεμινιστική παρουσίαση του παράδοξου συντηρητισμού του Φουκώ σε ζητήματα σεξουαλικής βίας (βιασμού) υπάρχει στο de Lauretis (1985· βλ. επίσης de Lauretis 1986: 1-19). Μια θεωρητικά κομψή φεμινιστική κοινωνική και ιστορική εξέταση της οικογενειακής βίας, που επιμένει στη σύνθετη εμπρόθετη δράση γυναικών, αντρών και παιδιών χωρίς να παραβλέπει τις υλικές δομές της αντρικής κυριαρχίας, της φυλής και της τάξης υπάρχει στο Gordon (1988).

οπτικές. Δηλαδή, η ολοποίηση που συσσωματώθηκε σε αυτή την αφήγηση ριζοσπαστικού φεμινισμού επιτυγχάνει το σκοπό της –την ενότητα των γυναικών– επιβάλλοντας την εμπειρία και τη μαρτυρία του ριζικού μη-είναι. Όσο για τη μαρξίστρια/σοσιαλίστρια φεμινίστρια, για αυτήν η συνείδηση δεν αποτελεί φυσικό πραγματολογικό δεδομένο αλλά επίτευγμα. Και η θεωρία της Μακκίνον εξουδετερώνει μερικές δυσκολίες που ενυπάρχουν στα ανθρωπιστικά επαναστατικά υποκείμενα, με τίμημα ωστόσο τον ριζικό αναγωγισμό.

Η Μακκίνον υποστηρίζει ότι ο φεμινισμός υιοθέτησε αναγκαστικά διαφορετική αναλυτική στρατηγική από το μαρξισμό, καθώς δεν εξέτασε πρωτίστως την ταξική δομή αλλά τη δομή του βιολογικού/κοινωνικού φύλου και τη γενεσιουργό σχέση της, την αντρική συγκρότηση και τη σεξουαλική ιδιοποίηση των γυναικών. Η «οντολογία» της Μακκίνον οικοδομεί παραδόξως ένα μη-υποκείμενο, ένα μη-είναι. Η «γυναίκα» δεν προέρχεται από την εργασία του εαυτού αλλά από την επιθυμία κάποιου άλλου. Συνεπώς, η Μακκίνον αναπτύσσει μια θεωρία της συνείδησης η οποία επιβάλλει τι μπορεί να θεωρηθεί «γυναικεία εμπειρία» – καθετί που το ονομάζει σεξουαλική παραβίαση, στην πραγματικότητα το ίδιο το σεξ, στο βαθμό που αφορά «γυναίκες». Φεμινιστική πρακτική είναι η κατασκευή της συνείδησης αυτής της μορφής· δηλαδή η αυτογνωσία ενός εαυτού-που-δεν-είναι.

Η διαστροφή είναι πως η σεξουαλική ιδιοποίηση σε τούτον το φεμινισμό διαθέτει πάλι την επιστημολογική υπόσταση της εργασίας· δηλαδή, το σημείο από το οποίο πρέπει να πηγάζει μια ανάλυση ικανή να συμβάλει στην αλλαγή του κόσμου. Η σεξουαλική αντικειμενοποίηση όμως, όχι η αλλοτρίωση, αποτελεί συνέπεια της δομής του βιολογικού/κοινωνικού φύλου. Το αποτέλεσμα της σεξουαλικής αντικειμενοποίησης στο βασίλειο της γνώσης είναι η ψευδαίσθηση και η αφαίρεση. Ωστόσο, μια γυναίκα δεν αποξενώνεται απλώς από το προϊόν της, αλλά κατά μία βαθύτατη έννοια δεν υπάρχει ως υποκείμενο ή ως δυνητικό υποκείμενο έστω, εφόσον την ύπαρξή της ως γυναίκας την οφείλει στη σεξουαλική ιδιοποίηση. Η συγκρότηση του υποκειμένου από την επιθυμία ενός άλλου δεν είναι το ίδιο με την αλλοτρίωση κατά τον βίαιο χωρισμό του εργάτη από το προϊόν του.

Η ριζοσπαστική θεωρία της εμπειρίας που προτείνει η Μακκίνον είναι ολοποιητική στο έπακρο· και δεν περιθωριοποιεί τόσο, όσο εξαλείφει το κύρος οποιασδήποτε άλλης πολιτικής ομιλίας και δράσης γυναικών. Πρόκειται για μια ολοποίηση που παράγει κάτι το οποίο ουδέποτε κατόρθωσε να παραγάγει η ίδια η δυτική πατριαρχία – τη συνείδηση των φεμινιστριών για τη μη ύπαρξη γυναικών, εκτός κι αν είναι προϊόντα της επιθυμίας των αντρών. Η Μακκίνον, κατά τη γνώμη μου, ορθά υποστηρίζει ότι καμία μαρξική εκδοχή ταυτότητας δεν μπορεί να θεμελιώσει στέρεα την ενότητα μεταξύ γυναικών. Επιλύοντας όμως το πρόβλημα των αντιφάσεων κάθε δυτικού επαναστατικού υποκειμένου για φεμινιστικούς σκοπούς, αναπτύσσει ένα ακόμη πιο αυταρχικό δόγμα περί εμπειρίας.

Μπορεί η διαμαρτυρία μου για τις σοσιαλιστικές/μαρξικές οπτικές γωνίες να αφορά το αθέλητο εκ μέρους τους σβήσιμο της πολυφωνικής, μη αφομοιώσιμης, ριζοσπαστικής διαφοράς που έγινε ορατή στον αντιαποικιοκρατικό λόγο και πρακτική, αλλά και η σκόπιμη απάλειψη κάθε διαφοράς από την πλευρά της Μακκίνον, με το τέχνασμα της «ουσιώδους» μη ύπαρξης γυναικών, δεν είναι διόλου καθησυχαστική.

Στο ταξινομικό σχήμα που προτείνω, το οποίο, όπως και κάθε άλλη ταξινομία, συνιστά επαν-εγγραφή της ιστορίας, ο ριζοσπαστικός φεμινισμός μπορεί να χωρέσει όλες τις δραστηριότητες γυναικών τις οποίες κατονομάζουν οι σοσιαλίστριες φεμινίστριες ως μορφές εργασίας μόνον εφόσον η δραστηριότητα μπορεί να σεξουαλικοποιηθεί κατά κάποιο τρόπο. Η αναπαραγωγή είχε διαφορετικές νοηματικές αποχρώσεις για τις δύο τάσεις, τη μία ριζωμένη στην εργασία, την άλλη στο σεξ, ενώ και οι δύο αποκαλούσαν «ψευδή συνείδηση» τις συνέπειες της κυριαρχίας και της άγνοιας για την κοινωνική και την προσωπική πραγματικότητα.

Πέρα από τις δυσκολίες ή και τις συμβολές στην επιχειρηματολογία κάθε συγγραφέα ξεχωριστά, ούτε η μαρξιστική ούτε η ριζοσπαστική φεμινιστική οπτική έτειναν να εναγκαλιστούν την υπόσταση μιας μερικής εξήγησης· και οι δύο συγκροτήθηκαν ως ολότητες σε τακτική βάση. Τόσο πολλές ήταν πράγματι οι απαιτήσεις της δυτικής εξήγησης· γιατί ειδάλλως πώς θα μπορούσε ο «δυτικός» συγγραφέας να ενσωματώσει τους άλλους του; Κάθε οπτική προσπάθησε να προσαρτήσει άλλες μορφές κυριαρχίας επεκτείνοντας τις βασικές κατηγορίες της με την αναλογία, την απλή απαρίθμηση ή την πρόσθεση. Η αμήχανη σιωπή για τη φυλή ανάμεσα στις λευκές ριζοσπάστριες και σοσιαλίστριες φεμινίστριες υπήρξε μία σημαντική, καταστροφική πολιτική συνέπεια. Η ιστορία και η πολυφωνία εξαφανίζονται μέσα σε πολιτικές ταξινομίες που προσπαθούν να εγκαθιδρύσουν γενεαλογίες. Ο χώρος για τη φυλή (ή και για πολλά άλλα) ήταν δομικά ανύπαρκτος στη θεωρία που ισχυρίζεται ότι αποκαλύπτει την κατασκευή της κατηγορίας «γυναίκα» και της κοινωνικής ομάδας «γυναίκες» ως ενοποιημένο ή ολοποιήσιμο όλον. Η δική μου καρικατούρα έχει περίπου την εξής δομή:

σοσιαλιστικός φεμινισμός – ταξική δομή // μισθωτή εργασία // αλλοτρίωση
εργασία, κατ' αναλογία αναπαραγωγή, κατ' επέκταση βιολογικό φύλο, κατά προσθήκη φυλή
ριζοσπαστικός φεμινισμός – έμφυλη κοινωνική δομή // σεξουαλική ιδιοποίηση // αντικειμενοποίηση
βιολογικό φύλο, κατ' αναλογία εργασία, κατ' επέκταση αναπαραγωγή, κατά προσθήκη φυλή

Η γαλλίδα θεωρητικός Τζούλια Κρίστεβα υποστήριξε σε διαφορετικά συμφραζόμενα ότι οι γυναίκες εμφανίστηκαν ως ιστορική ομάδα ύστερα από τον Β΄ Πα-

γκόσμιο Πόλεμο, παράλληλα με ομάδες όπως η νεολαία. Είναι αμφίβολο κατά πόσο ισχύουν οι χρονολογίες τις οποίες αναφέρει· όμως τώρα πια μάθαμε να θυμόμαστε ότι η «φυλή» δεν υπήρχε ανέκαθεν, η «τάξη» έχει ιστορικά προσδιορισμένη ημερομηνία γέννησης και οι «ομοφυλόφιλοι» μετρούν πολύ λίγα χρόνια, ως γνωστικά αντικείμενα και ως ιστορικά δρώντα υποκείμενα. Δεν είναι καθόλου τυχαίο που το συμβολικό σύστημα της οικογένειας του άντρα –κι επομένως η ουσία της γυναίκας– διαλύεται την ίδια στιγμή που τα δίκτυα σύνδεσης μεταξύ ανθρώπων στον πλανήτη έχουν αποκτήσει πρωτοφανή πολλαπλότητα, γονιμότητα και περιπλοκότητα. Ο «προηγμένος καπιταλισμός» δεν επαρκεί προκειμένου να αποδώσει τη δομή τούτης της ιστορικής στιγμής. Σύμφωνα με τη «δυτική» αντίληψη, διακυβεύεται το τέλος του ανθρώπου. Η γυναίκα δεν αποδιαρθρώνεται διόλου τυχαία σε γυναίκες στην εποχή μας. Οι σοσιαλίστριες φεμινίστριες ίσως δεν ήταν ουσιαστικά ένοχες για την παραγωγή ουσιοκρατικής θεωρίας που καταργούσε την ιδιαιτερότητα και τα αντιφατικά συμφέροντα των γυναικών. Όμως νομίζω πως υπήρξαμε ένοχες, τουλάχιστον λόγω της αστόχαστης συμμετοχής στη λογική, στα ιδιώματα και τις πρακτικές του λευκού ανθρωπισμού και μέσω της αναζήτησης ενός μοναδικού εδάφους κυριαρχίας που θα διασφάλιζε την επαναστατική φωνή μας. Τώρα έχουμε λιγότερες δικαιολογίες. Καθώς συνειδητοποιούμε όμως τις αποτυχίες μας, κινδυνεύουμε να ολισθήσουμε στη δίχως όρια διαφορά και να εγκαταλείψουμε το έργο να δημιουργήσουμε επιμέρους, πραγματική σύνδεση, έργο που τείνει να προκαλεί σύγχυση. Μερικές διαφορές είναι παιχνιδιάρικες· άλλες όμως αποτελούν πόλους των παγκόσμιων ιστορικών συστημάτων κυριαρχίας. Η «επιστημολογία» έχει να κάνει με το να γνωρίζουμε τη διαφορά.

Η πληροφορική της κυριαρχίας

Σε τούτη την απόπειρα για μια επιστημολογική και πολιτική θέση, θα ήθελα να σκιαγραφήσω έναν πίνακα πιθανής ενότητας, έναν πίνακα που οφείλει πολλά στις σοσιαλιστικές και φεμινιστικές αρχές σχεδίου. Το σκίτσο μου εντάσσεται στο πλαίσιο αναφοράς που θέτουν οι εκτενείς και σπουδαίες αναδιευθετήσεις σε παγκόσμιας εμβέλειας κοινωνικές σχέσεις στενά δεμένες με την επιστήμη και την τεχνολογία. Υπερασπίζομαι μια πολιτική ριζωμένη σε απόψεις για τις θεμελιώδεις αλλαγές στη φύση της τάξης, της φυλής και του φύλου, οι οποίες συμβαίνουν σε ένα αναδυόμενο σύστημα παγκόσμιας ευταξίας που έχει τέτοιο βεληνεκές και είναι τόσο πρωτοφανές όσο και εκείνο που δημιουργήθηκε από τον βιομηχανικό καπιταλισμό· ζούμε κινούμενοι από μια οργανική, βιομηχανική κοινωνία προς ένα πολύμορφο πληροφορικό σύστημα – από τα πάντα ως εργασία στα πάντα ως παιχνίδισμα, παιχνίδι θανατηφόρο. Οι διχοτομίες αυτές, υλι-

κές και ιδεολογικές συνάμα, μπορούν να εκφραστούν στο ακόλουθο διάγραμμα των μεταβάσεων από τις βολικές παλιές ιεραρχικές κυριαρχίες στα τρομακτικά νέα δίκτυα που ονόμασα «πληροφορική της κυριαρχίας»:

Αναπαράσταση	Προσομοίωση
Αστικό μυθιστόρημα, ρεαλισμός	Επιστημονική φαντασία, μεταμοντερνισμός
Οργανισμός	Έμβια συνιστώσα οικοσυστήματος
Βάθος, ακεραιότητα	Επιφάνεια, σύνορο
Θερμότητα	Θόρυβος
Βιολογία ως κλινική πρακτική	Βιολογία ως εγγραφή
Φυσιολογία	Μηχανική επικοινωνιών
Μικρή ομάδα	Υποσύστημα
Τελειότητα	Βελτιστοποίηση
Ευγονική	Έλεγχος πληθυσμών
Παρακμή, *Το μαγικό βουνό* (Τόμας Μαν)	Απαρχαίωση, *Το σοκ του μέλλοντος* (Άλβιν Τόφλερ)
Υγιεινή	Διαχείριση πιέσεων
Μικροβιολογία, φυματίωση	Ανοσολογία, AIDS
Οργανικός καταμερισμός εργασίας	Εργονομία/κυβερνητική εργασίας
Λειτουργική εξειδίκευση	Προκάτ συναρμολογούμενη κατασκευή
Αναπαραγωγή	Αντιγραφή
Οργανική εξειδίκευση ως προς το ρόλο φύλου	Βέλτιστες στρατηγικές γενετικής
Βιολογικός ντετερμινισμός	Εξελικτική αδράνεια, περιορισμοί
Κοινοτική οικολογία	Οικοσύστημα
Φυλετική αλυσίδα των όντων	Νεοϊμπεριαλισμός, ΟΗΕ, ανθρωπισμός
Επιστημονική διαχείριση στο εσωτερικό της χώρας /εργοστάσιο	Παγκόσμιο εργοστάσιο/ οικιακή μονάδα παραγωγής μέσω πληροφορικών συστημάτων
Οικογένεια/ αγορά/ εργοστάσιο	Γυναίκες στο ολοκληρωμένο κύκλωμα
Οικογενειακός μισθός	Συγκρίσιμη αξία
Δημόσιο/ ιδιωτικό	Κυβοργική ιδιότητα του πολίτη
Φύση/ Πολιτισμός	Πεδία διαφοράς
Συν-εργασία	Εντατικοποίηση επικοινωνιών
Φρόυντ	Λακάν
Σεξ	Γενετική μηχανική
Εργασία	Ρομποτική
Νόηση	Τεχνητή νοημοσύνη
Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος	Πόλεμος των Άστρων
Καπιταλιστική πατριαρχία των λευκών	Πληροφορική της κυριαρχίας

Ο κατάλογος υποδεικνύει αρκετά ενδιαφέροντα πράγματα.[18] Πρώτον, τα αντικείμενα στη δεξιά στήλη δεν μπορούν να κωδικοποιηθούν ως «φυσικά», κάτι που εφόσον συνειδητοποιηθεί ανατρέπει τη φυσιοκρατική κωδικοποίηση για την αριστερή στήλη επίσης. Δεν υπάρχει επιστροφή για εμάς, ούτε ιδεολογικά ούτε υλικά. Δεν πέθανε μόνον ο «θεός»· το ίδιο ισχύει και για τη «θεά». Ή αναστήθηκαν κι οι δύο σε κόσμους φορτισμένους με μικροηλεκτρονική και βιοτεχνολογική πολιτική. Όσον αφορά τα αντικείμενα όπως οι έμβιες συνιστώσες, δεν πρέπει να σκέφτεται κανείς με όρους ουσιωδών ιδιοτήτων αλλά με όρους σχεδιασμού, συνοριακών περιορισμών, συχνότητας ροών, λογικής συστήματος, κόστους μείωσης περιορισμών. Η αμφιγονία αποτελεί ένα είδος αναπαραγωγικής στρατηγικής ανάμεσα σε πολλά άλλα, με κόστος και όφελος ως λειτουργία του περιβάλλοντος συστήματος. Οι ιδεολογίες της αμφιγονίας δεν είναι πια εύλογο να επικαλούνται ιδέες για το βιολογικό φύλο και τον σεξουαλικό ρόλο θεωρώντας τα οργανικές όψεις σε φυσικά αντικείμενα όπως οι οργανισμοί και οι οικογένειες. Μια τέτοια συλλογιστική θα αποκαλυφθεί ως ανορθολογική, και οι διευθυντές επιχειρήσεων που διαβάζουν το *Playboy* θα βρεθούν, παραδόξως, ομόκλινοι με τις ριζοσπάστριες φεμινίστριες που μαίνονται κατά της πορνογραφίας αποκαλύπτοντας από κοινού τον ανορθολογισμό.

Παρομοίως για τη φυλή, οι ιδεολογίες για την ποικιλομορφία του ανθρώπινου είδους πρέπει να διατυπωθούν με όρους συχνοτήτων των παραμέτρων, όπως οι ομάδες αίματος ή οι επιδόσεις στο δείκτη νοημοσύνης. Είναι «ανορθολογική» η επίκληση εννοιών όπως πρωτόγονος και πολιτισμένος. Στην αντίληψη των φιλελεύθερων και των ριζοσπαστών, η αναζήτηση απαρτιωμένων κοινωνικών συστημάτων παραχωρεί τη θέση της σε μια νέα πρακτική αποκαλούμενη «πειραματική εθνογραφία», στην οποία ένα οργανικό αντικείμενο διασκορπίζεται δίνοντας προσοχή στο παιχνίδισμα της γραφής. Στο ιδεολογικό επίπεδο, βλέπουμε μεταφράσεις του ρατσισμού και της αποικιοκρατικής ιδεολογίας σε ιδιώματα περί ανάπτυξης και υπανάπτυξης, βαθμίδων και περιορισμών του εκσυγχρονισμού. Οποιαδήποτε αντικείμενα ή πρόσωπα μπορούν εύλογα να γίνουν αντικείμενα σκέψης με όρους αποσυνάθροισης και ανασυνάθροισης· δεν υπάρχουν «φυσικές» αρχιτεκτονικές που να περιορίζουν το σχεδιασμό συστήματος. Οι γειτονιές όπου συγκεντρώνονται οι χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες στις πόλεις ολόκληρου του κόσμου, καθώς και οι ζώνες εξαγωγών και ελεύθερου εμπορίου, διακηρύσσουν τούτο το στοιχειώδες γεγονός του «ύστερου καπιταλισμού».

18. Το συγκεκριμένο διάγραμμα δημοσιεύτηκε το 1985. Προηγούμενες προσπάθειές μου να κατανοήσω τη βιολογία ως λόγο διοίκησης-ελέγχου στο πλαίσιο της κυβερνητικής και τους οργανισμούς ως «φυσικά-τεχνικά αντικείμενα γνώσης» ήταν τα Haraway (1979, 1983, 1984). Η εκδοχή του διχοτομικού διαγράμματος που συντάχθηκε το 1979 δημοσιεύεται εδώ στο κεφ. 3· για μια εκδοχή του 1989, βλ. εδώ κεφ. 10. Οι διαφορές υποδεικνύουν μετατοπίσεις στο επιχείρημα.

Ολόκληρο το σύμπαν των αντικειμένων που μπορούν να γίνουν επιστημονικά γνωστά πρέπει να διατυπωθεί με τη μορφή ισάριθμων προβλημάτων στη μηχανική επικοινωνιών (για τα διευθυντικά στελέχη) ή θεωριών κειμένου (για όσους θα πρόβαλλαν αντιστάσεις). Και τα δύο είναι κυβοργικές σημειολογίες.

Είναι αναμενόμενο για τις στρατηγικές ελέγχου να επικεντρώνονται σε συνοριακές συνθήκες και σε διεπαφές, σε συχνότητες ροής πέραν των συνόρων – αντί για την ακεραιότητα των φυσικών αντικειμένων. Η «ακεραιότητα» και η «ειλικρίνεια» του δυτικού εαυτού παραχωρούν τη θέση τους σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων και σε έμπειρα συστήματα λογισμικού. Οι στρατηγικές ελέγχου που εφαρμόζονται στις ικανότητες των γυναικών να δίνουν ζωή σε νέα ανθρώπινα όντα θα αναπτυχθούν, για παράδειγμα, στα ιδιώματα του πληθυσμιακού ελέγχου και της μεγιστοποίησης της επίτευξης στόχων για άτομα λήπτες αποφάσεων. Οι στρατηγικές ελέγχου θα διατυπωθούν με όρους συχνοτήτων, κόστους περιοριστικών όρων, βαθμών ελευθερίας. Τα ανθρώπινα όντα, σαν κάθε άλλη συνιστώσα ή υποσύστημα, πρέπει να τοπικοποιηθούν σε μια αρχιτεκτονική συστήματος που οι βασικοί τρόποι λειτουργίας του είναι πιθανοκρατικοί, στατιστικοί. Δεν υπάρχουν αντικείμενα, χώροι ή σώματα που να είναι αφεαυτά ιερά· κάθε συνιστώσα μπορεί να διασυνδεθεί με οποιαδήποτε άλλη, εφόσον κατασκευαστεί το κατάλληλο πρότυπο, ο σωστός κώδικας για την επεξεργασία σημάτων σε μια κοινή γλώσσα. Η ανταλλαγή σε τούτο τον κόσμο υπερβαίνει την οικουμενική μετάφραση που πραγματοποιήθηκε από τις καπιταλιστικές αγορές, την οποία ανέλυσε τόσο καλά ο Μαρξ. Προνομιακή παθολογία που επηρεάζει όλα τα είδη συνιστωσών σε τούτο το σύμπαν είναι η ένταση – η κατάρρευση των επικοινωνιών (Hogness 1983). Το κυβόργιο δεν υπόκειται στη βιοπολιτική όπως την όρισε ο Φουκώ· το κυβόργιο προσομοιώνει την πολιτική, ένα επιχειρησιακό πεδίο με πολύ μεγαλύτερη δυναμική.

Τούτο το είδος ανάλυσης των επιστημονικών και πολιτισμικών αντικειμένων γνώσης που εμφανίστηκαν ιστορικά μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μας προετοιμάζει να παρατηρήσουμε μερικές σημαντικές ανεπάρκειες στη φεμινιστική ανάλυση που κινήθηκε σαν να εξακολουθούσαν να κυβερνούν οι ίδιοι οργανικοί, ιεραρχικοί δυϊσμοί οργάνωσης του λόγου στη «Δύση» από την εποχή του Αριστοτέλη. Οι δυϊσμοί αυτοί όμως κανιβαλίστηκαν ή «τεχνο-χωνεύτηκαν», όπως θα το διατύπωνε η Ζωή Σοφούλη. Οι διχοτομίες ανάμεσα στο νου και το σώμα, στο ζωικό και το ανθρώπινο, στον οργανισμό και τη μηχανή, στο δημόσιο και το ιδιωτικό, στη φύση και τον πολιτισμό, στους άντρες και τις γυναίκες, στο πρωτόγονο και το πολιτισμένο αμφισβητούνται όλες τους ιδεολογικά. Η πραγματωμένη κατάσταση των γυναικών είναι η αφομοίωση/εκμετάλλευσή τους μέσα σε ένα παγκόσμιο σύστημα παραγωγής/αναπαραγωγής και επικοινωνιών που ονομάζεται πληροφορική της κυριαρχίας. Το σπίτι, ο τόπος εργασίας, η αγορά, ο δημόσιος στίβος, το ίδιο το σώμα, όλα μπορούν να διασκορπιστούν και να δια-

συνδεθούν με άπειρους σχεδόν, πολύμορφους τρόπους και με τεράστιες συνέπειες για τις γυναίκες και άλλους – συνέπειες πολύ διαφορετικές για διαφορετικούς ανθρώπους οι οποίες δυσχεραίνουν σημαντικά το να φανταστούμε πολυδύναμα αντιτασσόμενα διεθνή κινήματα και συνάμα τα καθιστούν ουσιώδη για την επιβίωση. Μια σημαντική οδός για την ανακατασκευή της σοσιαλιστικής-φεμινιστικής πολιτικής περνά από τη θεωρία και την πρακτική που στρέφεται στις επιστημονικές και τεχνολογικές κοινωνικές σχέσεις, που συμπεριλαμβάνουν σε κομβικό ρόλο συστήματα μύθων και νοημάτων δομικά για τη φαντασία μας. Το κυβόργιο είναι ένα είδος αποδιαρθρωμένου και ανασυναρθρωμένου μεταμοντέρνου συλλογικού και ατομικού εαυτού. Αυτόν τον εαυτό πρέπει να κωδικοποιήσουν οι φεμινίστριες.

Οι τεχνολογίες επικοινωνιών και οι βιοτεχνολογίες είναι τα κομβικά εργαλεία που κατασκευάζουν εκ νέου τα σώματά μας. Τα εργαλεία αυτά ενσαρκώνουν και επιβάλλουν νέες κοινωνικές σχέσεις για τις γυναίκες σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι τεχνολογίες και οι επιστημονικοί λόγοι μπορούν εν μέρει να κατανοηθούν ως τυπικές εκφάνσεις, δηλαδή ως παγωμένες στιγμές, των ρευστών κοινωνικών διαντιδράσεων που τις συγκροτούν, όμως θα έπρεπε επίσης να ιδωθούν ως όργανα επιβολής νοημάτων. Είναι διαπερατό το σύνορο ανάμεσα στο εργαλείο και το μύθο, το όργανο και την έννοια, τα ιστορικά συστήματα κοινωνικών σχέσεων και τις ιστορικές ανατομίες πιθανών σωμάτων, στα οποία συμπεριλαμβάνονται τα αντικείμενα γνώσης. Ο μύθος και το εργαλείο πράγματι αλληλοσυγκροτούνται.

Επιπροσθέτως, οι επιστήμες των επικοινωνιών και οι μοντέρνες βιολογίες κατασκευάζονται από μια κοινή κίνηση – *τη μετάφραση του κόσμου σε πρόβλημα κωδικοποίησης*, μια αναζήτηση κάποιας κοινής γλώσσας στην οποία εξαφανίζεται κάθε αντίσταση στον εργαλειακό έλεγχο και κάθε ετερογένεια μπορεί να υποβληθεί σε αποδιάρθρωση, ανασυνάρθρωση, επένδυση και ανταλλαγή.

Στις επιστήμες των επικοινωνιών, η μετάφραση του κόσμου σε πρόβλημα κωδικοποίησης μπορεί να εικονογραφηθεί εξετάζοντας τις κυβερνητικές (αναδραστικά ελεγχόμενες) θεωρίες συστημάτων που εφαρμόζονται στην τεχνολογία της τηλεφωνίας, στο σχεδιασμό υπολογιστών, στην ανάπτυξη οπλικών συστημάτων ή στην κατασκευή και τη συντήρηση βάσεων δεδομένων. Η λύση στα κρίσιμα ερωτήματα σε κάθε περίπτωση βασίζεται σε μια θεωρία γλώσσας και ελέγχου· κρίσιμη λειτουργία είναι ο καθορισμός των συχνοτήτων, των κατευθύνσεων και των πιθανοτήτων ροής μιας ποσότητας που λέγεται πληροφορία. Ο κόσμος υποδιαιρείται σε σύνορα με διαφορική διαπερατότητα από την πληροφορία. Η πληροφορία είναι εκείνο ακριβώς το ποσοτικοποιήσιμο στοιχείο (μονάδα, βάση ενότητας) που επιτρέπει την οικουμενική μετάφραση, κι επομένως την ανεμπόδιστη εργαλειακή εξουσία (με την ονομασία αποτελεσματική επικοινωνία). Η μεγαλύτερη απειλή σε μια τέτοια εξουσία είναι η διακοπή της επικοι-

νωνίας. Κάθε κατάρρευση συστήματος αποτελεί συνάρτηση κάποιας πίεσης. Τα θεμελιώδη μεγέθη της τεχνολογίας αυτής μπορούν να συμπυκνωθούν μεταφορικά στο C³I, το σύστημα διοίκησης, ελέγχου, επικοινωνίας και πληροφοριών, το σύμβολο του στρατιωτικού τομέα για την επιχειρησιακή θεωρία του.

Στις μοντέρνες βιολογίες, η μετάφραση του κόσμου σε πρόβλημα κωδικοποίησης μπορεί να εικονογραφηθεί με τη μοριακή γενετική, την οικολογία, την κοινωνιοβιολογική εξελικτική θεωρία και την ανοσοβιολογία. Ο οργανισμός έχει μεταφραστεί σε προβλήματα γενετικής κωδικοποίησης και αναγνώσιμων αποτελεσμάτων υπολογιστικών συστημάτων. Η έρευνα διαμορφώνεται ευρύτατα από τη βιοτεχνολογία, μια τεχνολογία γραφής.[19] Με μια έννοια οι οργανισμοί δεν υπάρχουν πια ως αντικείμενα γνώσης, έχοντας παραχωρήσει τη θέση τους στις έμβιες συνιστώσες, δηλαδή σε ειδικά είδη μηχανισμών επεξεργασίας πληροφοριών. Οι ανάλογες κινήσεις στην οικολογία μπορούν να εξεταστούν με την εμβάθυνση στην ιστορία και τη χρησιμότητα της έννοιας του οικοσυστήματος. Η ανοσοβιολογία και οι σχετικές ιατρικές πρακτικές συνιστούν πλούσια δείγματα της προνομιακής αντιμετώπισης των συστημάτων κωδικοποίησης και αναγνώρισης ως αντικειμένων γνώσης, ως κατασκευών σωματικής πραγματικότητας για εμάς. Εδώ η βιολογία είναι ένα είδος κρυπτογραφίας. Η έρευνα είναι αναγκαστικά ένα είδος κατασκοπευτικής δραστηριότητας. Οι ειρωνείες άφθονες. Ένα σύστημα σε πίεση παρεκτρέπεται· οι επικοινωνιακές διαδικασίες του καταρρέουν· δεν καταφέρνει να αναγνωρίσει τη διαφορά ανάμεσα στον εαυτό και το άλλο. Νεογνά ανθρώπων με καρδιά μπαμπουίνων ξυπνούν ηθική σύγχυση σε παναμερικανικό επίπεδο – από τη σκοπιά όσων υπερασπίζονται μαχητικά τα δικαιώματα των ζώων και τουλάχιστον εξίσου από τη σκοπιά των θεματοφυλάκων της καθαρότητας του ανθρώπινου είδους. Οι γκέι άντρες και οι χρήστες ενδοφλέβιων ναρκωτικών στις ΗΠΑ αποτελούν «προνομιακά» θύματα μιας φοβερής ασθένειας του ανοσοποιητικού συστήματος η οποία σημαδεύει (εγγράφει πάνω στο σώμα) την ασάφεια των συνόρων και την ηθική μόλυνση (Treichler 1987).

Τούτες όμως οι σύντομες εξορμήσεις στις επιστήμες των επικοινωνιών και στη βιολογία πραγματοποιούνται σε επίπεδο μικρών επίλεκτων ομάδων· ωστόσο, υπάρχει μια πεζή και σε μεγάλο βαθμό οικονομική πραγματικότητα που υποστηρίζει το επιχείρημά μου, ότι τούτες οι επιστήμες και οι τεχνολογίες μάς υποδεικνύουν ορισμένους θεμελιώδεις μετασχηματισμούς στην ίδια τη δομή του κόσμου. Οι τεχνολογίες των επικοινωνιών βασίζονται στην επιστήμη των ηλεκτρονικών συστημάτων. Σύγχρονα κράτη, πολυεθνικές εταιρείες, στρατιωτική

19. Για προοδευτικές αναλύσεις και δράσεις σχετικές με τις συζητήσεις για τη βιοτεχνολογία: *GeneWatch, a Bulletin of the Committee for Responsible Genetics* (διεύθυνση: 5 Doane Str, 4th Floor, Βοστόνη MA 02109)· Genetic Screening Study Group (πρώην Sociobiology Study Group of Science for the People), Καίμπριτζ Μασ.· Wright (1982, 1986)· Yoxen (1983).

ισχύς, μηχανισμοί του κράτους πρόνοιας, δορυφορικά συστήματα, πολιτικές διαδικασίες, κατασκευάσματα της φαντασίας μας, συστήματα ελέγχου εργασίας, ιατρικές κατασκευές των σωμάτων μας, εμπορική πορνογραφία, ο διεθνής καταμερισμός εργασίας και τα θρησκευτικά κινήματα ευαγγελιστών, όλα έχουν άμεση εξάρτηση από την ηλεκτρονική. Η μικροηλεκτρονική είναι η τεχνική βάση δημιουργίας ομοιωμάτων· δηλαδή αντιγράφων χωρίς πρωτότυπα.

Η μικροηλεκτρονική διαμεσολαβεί τις μεταφράσεις της εργασίας σε ρομποτική και επεξεργασία κειμένου, του σεξ σε γενετική μηχανική και σε τεχνολογίες αναπαραγωγής, της νόησης σε τεχνητή νοημοσύνη και διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Οι νέες βιοτεχνολογίες αφορούν πολύ περισσότερα από την αναπαραγωγή του ανθρώπινου είδους. Η βιολογία ως πανίσχυρη μηχανική επιστήμη για τον ανασχεδιασμό υλικών και διαδικασιών έχει επαναστατικές συνέπειες για τη βιομηχανία, οι οποίες σήμερα είναι ίσως εμφανέστερες στις περιοχές των φαινομένων ζύμωσης, της γεωργίας και της ενέργειας. Οι επιστήμες των επικοινωνιών και η βιολογία είναι κατασκευές φυσικοτεχνικών αντικειμένων γνώσης στα οποία έχει θολώσει τελείως η διαφορά ανάμεσα στη μηχανή και τον οργανισμό· η νόηση, το σώμα και το εργαλείο βρίσκονται σε κατάσταση στενότατης επαφής. Εξίσου εμπλέκονται, όπως φαίνεται, η «πολυεθνική» υλική οργάνωση της παραγωγής και της αναπαραγωγής της καθημερινής ζωής και η συμβολική οργάνωση της παραγωγής και της αναπαραγωγής του πολιτισμού και της φαντασίας. Οι εικόνες της βάσης και του εποικοδομήματος, του δημόσιου και του ιδιωτικού ή του υλικού και του ιδεατού, εικόνες που συντηρούν τα σύνορα, ποτέ άλλοτε δεν έμοιαζαν πιο εξασθενημένες.

Χρησιμοποίησα την εικόνα της Ρέιτσελ Γκρόσμαν (Grossman 1980) για τις γυναίκες στο ολοκληρωμένο κύκλωμα προκειμένου να κατονομάσω την κατάσταση των γυναικών σε έναν κόσμο βαθύτατα αναδομημένο μέσω των επιστημονικών και τεχνολογικών κοινωνικών σχέσεων.[20] Χρησιμοποίησα την παράδοξη περίφραση «οι επιστημονικές και τεχνολογικές κοινωνικές σχέσεις» προκειμένου να υποδείξω ότι δεν έχουμε να κάνουμε με κάποιο τεχνολογικό ντετερμινισμό, αλλά με ένα ιστορικό σύστημα που εξαρτάται από δομημένες σχέσεις μεταξύ ανθρώπων. Όμως η φράση θα έπρεπε επίσης να υποδεικνύει ότι η επιστήμη και η τεχνολογία προσφέρουν νέες πηγές εξουσίας, ότι χρειαζόμαστε νέες πηγές ανάλυσης και πολιτικής δράσης (Latour 1984). Μερικές από τις αναδιευθετήσεις της φυλής, του φύλου και της τάξης, ριζωμένες σε κοινωνικές σχέσεις που διευκολύνονται από την τεχνολογία αιχμής, μπορούν να κάνουν τον σοσιαλιστικό φεμινισμό καταλληλότερο για αποτελεσματική προοδευτική πολιτική.

20. Αφετηριακές αναφορές για τις «γυναίκες στο ολοκληρωμένο κύκλωμα»: D'Onofrio-Flores και Pfafflin (1982), Fernandez-Kelly (1982), Fuentes και Ehrenreich (1983), Grossman (1980), Nash και Fernandez-Kelly (1983), Ong (1987), Science Policy Research Unit (1982).

Η «οικονομία της κατ' οίκον εργασίας» εκτός «οικίας»

Η «Νέα Βιομηχανική Επανάσταση» δημιουργεί μια νέα παγκόσμια εργατική τάξη καθώς και νέες σεξουαλικότητες και εθνότητες. Η ακραία κινητικότητα του κεφαλαίου και ο νεοεμφανιζόμενος διεθνής καταμερισμός εργασίας αλληλοδιαπλέκονται με την ανάδυση νέων συλλογικοτήτων και την εξασθένηση των οικείων ομαδοποιήσεων. Τούτες οι εξελίξεις δεν είναι ουδέτερες ούτε ως προς το φύλο ούτε ως προς τη φυλή. Οι λευκοί άντρες στις προηγμένες βιομηχανικές κοινωνίες πρόσφατα έγιναν ευάλωτοι στη μόνιμη ανεργία, και οι γυναίκες δεν εξαφανίζονται από τους καταλόγους θέσεων εργασίας στον ίδιο βαθμό με τους άντρες. Το ζήτημα δεν είναι απλώς ότι οι γυναίκες στις χώρες του Τρίτου Κόσμου αποτελούν το προτιμώμενο εργατικό δυναμικό για τις πολυεθνικές εταιρείες που βασίζουν την παραγωγή τους στην επιστήμη και στους τομείς με εξαγωγικό προσανατολισμό, ιδίως στην ηλεκτρονική. Ο πίνακας έχει εντονότερο συστημικό χαρακτήρα και εμπεριέχει την αναπαραγωγή, τη σεξουαλικότητα, τον πολιτισμό, την κατανάλωση και την παραγωγή. Οι ζωές πολλών γυναικών στην αρχετυπική Κοιλάδα του Πυριτίου (Silicon Valley) δομήθηκαν γύρω από την απασχόληση σε δουλειές εξαρτημένες από τον τομέα των ηλεκτρονικών, και οι πραγματικότητες της προσωπικής ζωής τους συμπεριλαμβάνουν πρακτικές διαδοχικής ετεροφυλοφιλικής μονογαμίας, διαρκείς διαπραγματεύσεις για τη φροντίδα των παιδιών, την απόσταση από το ευρύτερο συγγενικό περιβάλλον ή πολλές άλλες παραδοσιακές μορφές κοινότητας, την υψηλή πιθανότητα να είναι μόνες και άκρως ευάλωτες οικονομικά καθώς μεγαλώνουν. Η εθνοτική και η φυλετική ποικιλομορφία των γυναικών στην Κοιλάδα του Πυριτίου δομεί έναν μικρόκοσμο αλληλοσυγκρουόμενων διαφορών στην κουλτούρα, την οικογένεια, τη θρησκεία, την εκπαίδευση και τη γλώσσα.

Ο Ρίτσαρντ Γκόρντον ονόμασε αυτή τη νέα κατάσταση «οικονομία της κατ' οίκον εργασίας».[21] Παρόλο που ο Γκόρντον συμπεριλαμβάνει το φαινόμενο της κυριολεκτικής εργασίας κατ' οίκον, το οποίο εμφανίζεται σε σύνδεση με τη συναρμολόγηση ηλεκτρονικών, η πρόθεσή του είναι ως «οικονομία της κατ' οίκον εργασίας» να χαρακτηρίζεται ένα είδος αναδόμησης της εργασίας το οποίο διαθέτει σε γενικές γραμμές τα χαρακτηριστικά που αποδίδονταν παλιότερα στις γυναικείες δουλειές, σε δουλειές που γίνονταν κυριολεκτικά μόνον από γυναίκες. Η εργασία επαναπροσδιορίζεται κυριολεκτικά ως γυναικεία και συνάμα ως

21. Για την «κατ' οίκον οικονομία εκτός οικίας» και σχετικές επιχειρηματολογίες, βλ. Gordon (1983)· Gordon και Kimball (1985)· Stacey (1987)· Reskin και Hartmann (1986)· *Women and Poverty* (1984)· S. Rose (1986)· Collins (1982)· Burt (1982)· Gregory και Nussbaum (1982)· Piven και Coward (1982)· Microelectronics Group (1980)· Stallard κ.ά. (1983), όπου περιλαμβάνεται χρήσιμος κατάλογος οργανώσεων και πηγών.

θηλυκοποιημένη, ανεξάρτητα από το αν πραγματοποιείται από άντρες ή γυναίκες. Η θηλυκοποίηση σημαίνει ότι οι εργαζόμενοι είναι άκρως ευάλωτοι· ότι μπορούν να αποδιαρθρωθούν, να ανασυναρθρωθούν, να υποστούν εκμετάλλευση ως επικουρικό εργατικό δυναμικό· ότι δεν θεωρούνται τόσο εργάτες ή εργάτριες όσο πάροχοι υπηρεσιών· ότι οι διακανονισμοί του χρόνου στους οποίους υπόκεινται, τόσο στο πλαίσιο της αμειβόμενης εργασίας όσο και εκτός αυτού, είναι τέτοιοι που μετατρέπουν σε κοροϊδία τους περιορισμούς στο καθημερινό ωράριο εργασίας· ότι η ζωή που κάνουν βρίσκεται πάντοτε στο όριο του άσεμνου, του εκτός τόπου και μπορεί να αναχθεί στο φύλο. Η αποειδίκευση αποτελεί παλαιά στρατηγική που πρόσφατα εφαρμόζεται σε πρώην προνομιούχους εργάτες. Ωστόσο, η οικονομία της κατ' οίκον εργασίας δεν αναφέρεται μόνο στην εκτεταμένη αποειδίκευση, ούτε αρνείται ότι εμφανίζονται νέες περιοχές υψηλής ειδίκευσης, ακόμη και για γυναίκες και άντρες που προηγουμένως αποκλείονταν από την ειδικευμένη απασχόληση. Η έννοια υποδεικνύει μάλλον ότι το εργοστάσιο, το σπίτι και η αγορά εντάσσονται σε νέα κλίμακα και ότι οι γυναικείοι τόποι είναι κομβικής σημασίας – και χρειάζεται να αναλυθούν όσον αφορά τις διαφορές μεταξύ γυναικών και τα νοήματα των σχέσεων μεταξύ αντρών και γυναικών σε ποικίλες καταστάσεις.

Οι νέες τεχνολογίες κατέστησαν πραγματοποιήσιμη (αλλά δεν προκάλεσαν) την οικονομία της κατ' οίκον εργασίας ως παγκόσμια καπιταλιστική οργανωτική δομή. Η επίθεση σε βάρος των σχετικά προνομιούχων, λευκών ως επί το πλείστον, αντρικών και με συνδικαλιστική οργάνωση θέσεων εργασίας συνδέει την επιτυχία της με τη δύναμη των νέων τεχνολογιών των επικοινωνιών να απαρτιώνουν και να ελέγχουν το εργατικό δυναμικό παρά την ευρύτατη διασκόρπιση και αποκέντρωσή του. Τις συνέπειες των νέων τεχνολογιών τις αισθάνονται οι γυναίκες τόσο με την απώλεια του οικογενειακού (αντρικού) μισθού (εφόσον είχαν ποτέ πρόσβαση σε τούτο το προνόμιο των λευκών), όσο και στο χαρακτήρα που αποκτούν οι δικές τους δουλειές, οι οποίες γίνονται δουλειές έντασης κεφαλαίου, όπως για παράδειγμα στις εργασίες γραφείου και νοσηλευτικής φροντίδας.

Οι νέες οικονομικές και τεχνολογικές διευθετήσεις σχετίζονται επίσης με τη διαδικασία κατάρρευσης στην οποία βρίσκεται το κράτος πρόνοιας και με τη συνακόλουθη αύξηση των απαιτήσεων να επωμιστούν οι γυναίκες την καθημερινή ζωή, τόσο για τις ίδιες όσο και για τους άντρες, τα παιδιά και τους ηλικιωμένους. Επιτακτική έχει γίνει η ανάγκη να εστιάσουμε στη θηλυκοποίηση της φτώχειας – φαινόμενο που γεννιέται από την αποδιάρθρωση του κράτους πρόνοιας, την οικονομία της κατ' οίκον εργασίας όπου οι σταθερές δουλειές αρχίζουν πια να αποτελούν εξαίρεση, και συντηρείται από την προσδοκία ότι οι γυναικείοι μισθοί δεν θα συνδυάζονται με ένα αντρικό εισόδημα για την υποστήριξη των παιδιών. Οι ποικίλες μορφές νοικοκυριών με γυναίκα επικεφαλής οφείλονται σε αιτίες που αποτελούν συνάρτηση της φυλής, της τάξης ή της σεξουαλικότητας·

όμως η αυξανόμενη γενίκευση των νοικοκυριών αυτού του τύπου αποτελεί έδαφος για συνασπισμούς γυναικών πάνω σε πολλά φλέγοντα ζητήματα. Δύσκολα θα χαρακτηριζόταν νέο το φαινόμενο να επωμίζονται κατά κανόνα οι γυναίκες την καθημερινή ζωή, κάτι που εν μέρει αποτελεί συνάρτηση της επιβεβλημένης κοινωνικής θέσης που έχουν ως μητέρες· νέο είναι το είδος της απαρτίωσης με τη συνολική καπιταλιστική οικονομία, την ολοένα περισσότερο βασισμένη στον πόλεμο. Οι ιδιαίτερες πιέσεις που ασκούνται στις μαύρες γυναίκες των ΗΠΑ, για παράδειγμα, οι οποίες πέτυχαν να ξεφύγουν από τη (μόλις και μετά βίας) αμειβόμενη οικιακή υπηρεσία και τώρα κατέχουν πάμπολλες υπαλληλικές και παρόμοιες δουλειές, έχουν τεράστια συνεπακόλουθα για τη συνεχιζόμενη φτώχεια που επιβάλλεται στον μαύρο πληθυσμό σε *συνδυασμό* με την εργασιακή απασχόληση. Οι έφηβες στις εκβιομηχανιζόμενες περιοχές του Τρίτου Κόσμου ανακαλύπτουν ολοένα περισσότερο ότι αποτελούν τη σημαντικότερη πηγή μισθού σε χρήμα για τις οικογένειές τους, ενώ η πρόσβαση στη γη γίνεται ολοένα πιο προβληματική. Τούτες οι εξελίξεις πρέπει να έχουν σημαντικές συνέπειες στην ψυχοδυναμική και την πολιτική του φύλου και της φυλής.

Χρησιμοποιώντας ως πλαίσιο αναφοράς τα τρία σημαντικότερα στάδια του καπιταλισμού (εμπορικός και πρώιμος βιομηχανικός καπιταλισμός, μονοπωλιακός καπιταλισμός, πολυεθνικός καπιταλισμός) –τα οποία συνδέονται αντίστοιχα με τον εθνικισμό, τον ιμπεριαλισμό και την ανάπτυξη πολυεθνικών εταιρειών και σχετίζονται με τις τρεις κυρίαρχες περιόδους στην αισθητική όπως τις παρουσιάζει ο Τζέημσον, το ρεαλισμό, το μοντερνισμό και το μεταμοντερνισμό– θα υποστηρίξω ότι οι επιμέρους οικογενειακές μορφές συνδέονται διαλεκτικά με μορφές κεφαλαίου και με τα πολιτικά και πολιτισμικά συνακόλουθά τους. Οι ιδεατές μορφές οικογένειας, μολονότι βιώνονται προβληματικά και άνισα, μπορούν να σχηματοποιηθούν ως εξής: 1) η πατριαρχική πυρηνική οικογένεια, που δομείται από τη διχοτομία ανάμεσα στο δημόσιο και το ιδιωτικό και συνοδεύεται από τη λευκή αστική ιδεολογία των διακριτών σφαιρών δράσης και από τον αστικό αγγλοαμερικανικό φεμινισμό του 19ου αιώνα· 2) η μοντέρνα οικογένεια που διαμεσολαβείται (ή επιβάλλεται) από το κράτος πρόνοιας και από θεσμούς όπως ο οικογενειακός μισθός, συνοδευόμενη από την άνθηση των μη φεμινιστικών ετεροφυλοφιλικών ιδεολογιών, όπου συμπεριλαμβάνονται οι ριζοσπαστικές εκδοχές τους που εκπροσωπήθηκαν από τον μποέμ τρόπο ζωής ο οποίος άνθησε στο Γκρήνουιτς Βίλατζ στα χρόνια του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου· και 3) την «οικογένεια» στην οικονομία της κατ' οίκον εργασίας, με την οξύμωρη δομή των νοικοκυριών με γυναίκες επικεφαλής και την έκρηξη των φεμινιστικών ρευμάτων που τη χαρακτηρίζουν, καθώς και με την παράδοξη εντατικοποίηση αλλά και διάβρωση του ίδιου του φύλου.

Αυτά είναι τα συμφραζόμενα στα οποία οι προβλέψεις για την παγκόσμια δομική ανεργία που απορρέει από τις νέες τεχνολογίες αποτελούν αναπόσπαστο

στοιχείο της εικόνας για την οικονομία της κατ' οίκον εργασίας. Η θηλυκοποίηση της εργασίας εντείνεται, καθώς η ρομποτική και οι συναφείς τεχνολογίες θέτουν τους άντρες εκτός εργασίας στις «αναπτυγμένες» χώρες και οξύνουν την αποτυχία να δημιουργηθούν αντρικές θέσεις εργασίας στην «ανάπτυξη» του Τρίτου Κόσμου, και καθώς το αυτοματοποιημένο γραφείο μετατρέπεται σε κανόνα ακόμη και σε χώρες με πλεόνασμα εργατικού δυναμικού. Οι μαύρες γυναίκες στις Ηνωμένες Πολιτείες εδώ και χρόνια γνωρίζουν πώς είναι να αντιμετωπίζεις το φαινόμενο της δομικής υποαπασχόλησης (τη «θηλυκοποίηση») των μαύρων αντρών και να έχεις μια εξαιρετικά ευάλωτη θέση στην οικονομία της μισθωτής εργασίας. Δεν αποτελεί πια μυστικό ότι η σεξουαλικότητα, η αναπαραγωγή, η οικογένεια και η κοινοτική ζωή είναι συνυφασμένες με τούτη την οικονομική δομή με μυριάδες τρόπους που διαφοροποίησαν επίσης τις καταστάσεις στις οποίες ζουν λευκές και μαύρες γυναίκες. Πολύ περισσότερες γυναίκες και άντρες θα έχουν να αντιπαλέψουν παρόμοιες καταστάσεις, κι αυτό θα μετατρέψει τις συμμαχίες πέραν του φύλου και της φυλής για ζητήματα βασικής διαβίωσης (με ή χωρίς δουλειές) σε κάτι που δεν είναι απλώς επιθυμητό αλλά αναγκαίο.

Οι νέες τεχνολογίες έχουν επίσης ισχυρό αντίκτυπο στην πείνα και την παραγωγή τροφίμων πρώτης ανάγκης σε παγκόσμια κλίμακα. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Ρέυ Λέσορ Μπλούμπεργκ (Blumberg 1983), οι γυναίκες παράγουν περίπου το 50% των τροφίμων πρώτης ανάγκης παγκοσμίως.[22] Οι γυναίκες συνήθως αποκλείονται από τα οφέλη της διευρυμένης εφαρμογής της τεχνολογίας αιχμής στην εμπορευματοποίηση της σοδειάς τροφίμων και ενέργειας, καθώς η καθημερινότητά τους γίνεται πιο επίπονη επειδή δεν μειώνονται οι ευθύνες τους στην παροχή τροφίμων, ενώ η κατάστασή τους στα ζητήματα αναπαραγωγής περιπλέκεται. Οι τεχνολογίες της Πράσινης Επανάστασης αλληλεπιδρούν με την υπόλοιπη βιομηχανική παραγωγή στην τεχνολογία αιχμής, τροποποιώντας

22. Ο συνδυασμός των κοινωνικών σχέσεων που διαμορφώθηκαν στο πλαίσιο της Πράσινης Επανάστασης με τις βιοτεχνολογίες, όπως η γενετική μηχανική φυτών, οξύνει ολοένα περισσότερο τις πιέσεις στη γη στις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του Οργανισμού Διεθνούς Ανάπτυξης των ΗΠΑ (USAID), που χρησιμοποιήθηκαν στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Ημέρας Τροφίμων του 1984, στην Αφρική οι γυναίκες παράγουν περίπου το 90% των αγροτικών εφοδίων τροφίμων, περίπου το 60-80% στην Ασία, και προσφέρουν το 40% του αγροτικού δυναμικού στην Εγγύς Ανατολή και τη Λατινική Αμερική. Σύμφωνα με την κριτική της Μπλούμπεργκ, η αγροτική πολιτική των παγκόσμιων οργανισμών, των πολυεθνικών εταιρειών και των εθνικών κυβερνήσεων στον Τρίτο Κόσμο, αγνοεί γενικότερα θεμελιώδη προβλήματα στον έμφυλο καταμερισμό εργασίας. Ο πρόσφατος τραγικός λιμός στην Αφρική ίσως οφείλεται εξίσου στην αντρική πρωτοκαθεδρία, στον καπιταλισμό, την αποικιοκρατία και στα βροχομετρικά συστήματα. Ακριβέστερα, ο καπιταλισμός και ο ρατσισμός συνήθως ανδροκρατούνται. Βλ. επίσης Blumberg (1981)· Hacker (1984)· Hacker και Bovit (1981)· Busch και Lacy (1983)· Wilfred (1982)· Sachs (1983)· International Fund for Agricultural Developent (1985)· Bird (1984).

τον καταμερισμό εργασίας ανάλογα με το φύλο και τους αντίστοιχα διαφοροποιημένους τύπους μετανάστευσης.

Οι νέες τεχνολογίες φαίνεται να συμμετέχουν καίρια στις μορφές «ιδιωτικοποίησης» που αναλύθηκαν από τη Ρος Πετσέσκι (Petchesky 1981), στις οποίες η στρατιωτικοποίηση, οι δεξιές ιδεολογίες και πολιτικές για την οικογένεια και οι ενισχυμένοι ορισμοί της εταιρικής (και της κρατικής) ιδιοκτησίας ως ιδιωτικής συνεργάζονται μεταξύ τους.[23] Οι νέες τεχνολογίες των επικοινωνιών αποτελούν θεμελιώδες στοιχείο στο ξερίζωμα της «δημόσιας ζωής» για όλους. Έτσι διευκολύνεται η ραγδαία ανάπτυξη ενός σταθερού στρατιωτικού καθεστώτος που βασίζεται στην τεχνολογία αιχμής, το οποίο πληρώνουν πολιτισμικά και οικονομικά οι περισσότεροι άνθρωποι αλλά ιδίως οι γυναίκες. Τεχνολογίες σαν τα βιντεοπαιχνίδια και τις εξαιρετικά μικρού μεγέθους τηλεοράσεις μοιάζουν κομβικές για την παραγωγή των μοντέρνων μορφών «ιδιωτικής ζωής». Η κουλτούρα των βιντεοπαιχνιδιών προσανατολίζεται έντονα στον ατομικό ανταγωνισμό και τις πολεμικές επιχειρήσεις στο διάστημα. Εδώ παράγονται φαντασίες υψηλής τεχνολογίας, διαφοροποιημένες ως προς το φύλο, φαντασίες ικανές να οραματιστούν την καταστροφή του πλανήτη και μια διαφυγή από τις συνέπειές της που θυμίζει μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας. Ωστόσο, στρατιωτικοποιούνται πολύ περισσότερα πράγματα από τις φαντασίες μας· και οι υπόλοιπες πραγματικότητες των ηλεκτρονικών και των πυρηνικών πολεμικών επιχειρήσεων είναι αναπόφευκτες. Τούτες οι τεχνολογίες υπόσχονται τη μέγιστη κινητικότητα και την τέλεια ανταλλαγή – ενώ περιστασιακά επιτρέπουν στον τουρισμό, την τέλεια πρακτική κινητικότητας και ανταλλαγής, να εμφανιστεί ως ένας από τους μεγαλύτερους βιομηχανικούς τομείς παγκοσμίως.

Οι νέες τεχνολογίες επηρεάζουν τις κοινωνικές σχέσεις τόσο της σεξουαλικότητας όσο και της αναπαραγωγής, και μάλιστα δεν τις επηρεάζουν πάντοτε με τον ίδιο τρόπο. Οι στενοί δεσμοί της σεξουαλικότητας με την εργαλειακότητα, των αντιλήψεων που θεωρούν το σώμα ένα είδος μηχανής που μεγιστοποιεί την ιδιωτική ικανοποίηση –και ωφέλεια–, περιγράφονται χαριτωμένα σε αφηγήσεις κοινωνιοβιολογικής προέλευσης που τονίζουν τον γενετικό υπολογισμό και εξηγούν την αναπόφευκτη διαλεκτική της κυριαρχίας στους αντρικούς και γυναικείους έμφυλους ρόλους.[24] Τούτες οι κοινωνιοβιολογικές αφηγήσεις βασίζονται σε μια υψηλής τεχνολογίας θεώρηση για το σώμα ως έμβια συνιστώσα ή κυβερνητικό σύστημα επικοινωνιών. Στους πάμπολλους μετασχηματισμούς των ανα-

23. Βλ. επίσης Enloe (1983α, 1983β).

24. Για μια φεμινιστική εκδοχή της συλλογιστικής αυτής, βλ. Hrdy (1981). Για μια ανάλυση των επιστημονικών πρακτικών αφήγησης που υιοθετούν γυναίκες, ιδίως όσον αφορά τις κοινωνιοβιολογικές διαμάχες για την εξελικτική θεωρία με επίκεντρο την κακοποίηση παιδιών και τη βρεφοκτονία, βλ. εδώ στο κεφ. 5.

παραγωγικών καταστάσεων συγκαταλέγεται ο ιατρικός, όπου τα σύνορα των γυναικείων σωμάτων πρόσφατα έγιναν διαπερατά τόσο στην «οπτικοποίηση» όσο και στην «παρέμβαση». Το ποιος ελέγχει την ερμηνεία των σωματικών ορίων στο πλαίσιο της ιατρικής ερμηνευτικής αποτελεί, φυσικά, μείζον και φλέγον φεμινιστικό ζήτημα. Το μητροσκόπιο χρησίμευσε ως σύμβολο για τις γυναίκες που διεκδικούσαν τον έλεγχο πάνω στο σώμα τους στη δεκαετία του 1970· το χειροποίητο εργαλείο δεν αρκεί για να εκφράσει την πολιτική για το σώμα που μας χρειάζεται κατά τη διαπραγμάτευση της πραγματικότητας στις πρακτικές της κυβοργικής αναπαραγωγής. Δεν αρκεί πια η αυτοβοήθεια. Οι τεχνολογίες οπτικοποίησης θυμίζουν τη σημαντική πολιτισμική πρακτική του κυνηγιού με τη μηχανή εικονοληψίας και τη βαθύτατα αρπακτική φύση μιας φωτογραφικής συνείδησης.[25] Το βιολογικό φύλο, η σεξουαλικότητα και η αναπαραγωγή πρωταγωνιστούν στα υψηλής τεχνολογίας συστήματα μύθων δομώντας όσα φανταζόμαστε για τις προσωπικές και τις κοινωνικές δυνατότητες.

Μια άλλη κρίσιμη όψη των κοινωνικών σχέσεων των νέων τεχνολογιών είναι η αναδιαμόρφωση των προσδοκιών, της κουλτούρας, της εργασίας και της αναπαραγωγής για το τεράστιο εργατικό δυναμικό στους επιστημονικούς και τους τεχνικούς τομείς. Σημαντικό κοινωνικό και πολιτικό κίνδυνο αποτελεί η διαμόρφωση μιας ισχυρής κοινωνικής δομής δύο ταχυτήτων, με τις μάζες γυναικών και αντρών από όλες τις εθνοτικές ομάδες, αλλά ιδίως από τους έγχρωμους, να περιορίζονται σε μια οικονομία της κατ' οίκον εργασίας, στον αναλφαβητισμό διαφόρων ειδών και στην αδυναμία και στη γενίκευση της κατάστασης του πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού, οι οποίες ελέγχονται από κατασταλτικούς μηχανισμούς βασισμένους στην τεχνολογία αιχμής και κυμαινόμενους σε ολόκληρη την κλίμακα από τη διασκέδαση μέχρι την επιτήρηση και την εξαφάνιση. Μια επαρκής σοσιαλιστική-φεμινιστική πολιτική θα πρέπει να απευθύνεται στις γυναίκες των προνομιούχων επαγγελματικών κατηγοριών, ιδίως σε όσες εργάζονται στην παραγωγή επιστήμης και τεχνολογίας που κατασκευάζουν επιστημονικοτεχνικούς λόγους, διαδικασίες και αντικείμενα.[26]

Το ζήτημα αυτό αποτελεί μία μόνον όψη της διερεύνησης για τη δυνατότητα ύπαρξης μιας φεμινιστικής επιστήμης, αλλά είναι σημαντικό. Τι είδους καταστατικό ρόλο στην παραγωγή γνώσης, φαντασίας και πρακτικής μπορούν να

---

25. Για τη στιγμή της μετάβασης από το κυνήγι με όπλα στο κυνήγι με μηχανές εικονοληψίας στην κατασκευή των ευρύτατα διαδεδομένων νοημάτων της φύσης για το αμερικανικό μεταναστευτικό κοινό των πόλεων, βλ. Haraway (1984-1985, 1989β), Nash (1979), Sontag (1977), Preston (1984).

26. Κατευθύνσεις στη σκέψη για τα πολιτικά, τα πολιτισμικά και τα φυλετικά συνεπακόλουθα της ιστορίας των γυναικών που ασκούν επιστημονικό έργο στις Ηνωμένες Πολιτείες υπάρχουν στα εξής: Haas και Perucci (1984)· Hacker (1981)· Keller (1983)· National Science Foundation (1988)· Rossiter (1982)· Schiebinger (1987)· Haraway (1989β).

έχουν νέες ομάδες που ασκούν επιστημονικό έργο; Πώς μπορούν οι ομάδες αυτές να συμμαχήσουν με προοδευτικά κοινωνικά και πολιτικά κινήματα; Τι είδους διαδικασίες πολιτικής λογοδοσίας μπορούν να δημιουργηθούν, προκειμένου να συνδεθούν μεταξύ τους οι γυναίκες πέρα από τις επιστημονικοτεχνικές ιεραρχίες που μας χωρίζουν; Μήπως θα μπορούσαν να υπάρξουν τρόποι ανάπτυξης της φεμινιστικής επιστημονικής-τεχνολογικής πολιτικής σε συμμαχία με ομάδες δράσης για την αντιστρατιωτική μεταστροφή των επιστημονικών εγκαταστάσεων; Πολλοί από το επιστημονικό και το τεχνικό προσωπικό στην Κοιλάδα του Πυριτίου, κι ανάμεσά τους οι τυχοδιώκτες της τεχνολογίας αιχμής, δεν θέλουν να εργάζονται για τη στρατιωτική επιστήμη.[27] Μπορούν αυτές οι προσωπικές προτιμήσεις και οι πολιτισμικές τάσεις να συγκεραστούν σε προοδευτική πολιτική στους κόλπους της μεσαίας τάξης επαγγελματιών, στην οποία έχουν γίνει αρκετά πολυάριθμες οι γυναίκες, κι ανάμεσά τους οι έγχρωμες;

Γυναίκες στο ολοκληρωμένο κύκλωμα

Επιτρέψτε μου να συνοψίσω την εικόνα των ιστορικών τοποθεσιών των γυναικών στις προηγμένες βιομηχανικές κοινωνίες, καθώς οι θέσεις τους αναδομούνται εν μέρει μέσω των επιστημονικών και τεχνολογικών κοινωνικών σχέσεων. Ακόμη κι αν ήταν κάποτε ιδεολογικά δυνατόν να χαρακτηριστούν οι ζωές των γυναικών από τη διάκριση ανάμεσα στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα –όπως υποδηλώνουν οι εικόνες του διαχωρισμού της ζωής της εργατικής τάξης στο εργοστάσιο και το σπίτι, της ζωής της αστικής τάξης στην αγορά και το σπίτι, και της ύπαρξης φύλου στον προσωπικό και τον πολιτικό τομέα–, τώρα πια αυτό είναι ολότελα παραπλανητική ιδεολογία, έστω κι αν πρόκειται να καταδείξει πώς οι δύο όροι των διχοτομιών αυτών αλληλοκατασκευάζονται στην πράξη και τη θεωρία. Θα προτιμούσα λοιπόν μια δικτυακή ιδεολογική εικόνα, που υποδεικνύει την πληθωρικότητα χώρων και ταυτοτήτων, καθώς και τα πορώδη σύνορα του προσωπικού και του πολιτικού σώματος. Η «συγκρότηση δικτύων» αποτελεί φεμινιστική πρακτική και συνάμα στρατηγική των πολυεθνικών εταιρειών – η ύφανση είναι έργο για αντιτασσόμενα κυβόργια.

Ας μου επιτραπεί επομένως να επιστρέψω στην προηγούμενη εικόνα της πληροφορικής της κυριαρχίας και να σκιαγραφήσω μια οπτική για τη «θέση» των γυναικών στο ολοκληρωμένο κύκλωμα, η οποία θίγει μερικές μόνον ιδεατές κοινω-

27. Markoff και Siegel (1983). Δύο ελπιδοφόρες οργανώσεις είναι οι Επαγγελματίες στην Τεχνολογία Αιχμής υπέρ της Ειρήνης (High Technology Professionals for Peace) και οι Επαγγελματίες Υπολογιστών για την Κοινωνική Υπευθυνότητα (Computer Professionals for Social Responsibility).

νικές τοποθεσίες ιδωμένες κυρίως από τη σκοπιά των προηγμένων καπιταλιστικών κοινωνιών: Σπίτι, Αγορά, Τόπος Αμειβόμενης Εργασίας, Κράτος, Σχολείο, Κλινική-Νοσοκομείο και Εκκλησία. Καθένας από αυτούς τους ιδεατούς χώρους υπονοείται λογικά και πρακτικά σε καθέναν από τους άλλους, όπως ίσως θα συνέβαινε κατ' αναλογία σε μια ολογραφική φωτογραφία. Πρόθεσή μου είναι να υποδείξω την επίπτωση των κοινωνικών σχέσεων που διαμεσολαβούνται και επιβάλλονται από τις νέες τεχνολογίες, προκειμένου να συμβάλω στη διατύπωση απαραίτητων αναλύσεων και πρακτικού έργου. Στα δίκτυα αυτά όμως δεν υπάρχει «θέση» για γυναίκες, παρά μόνο γεωμετρία της διαφοράς και αντίφαση κομβική για τις κυβοργικές ταυτότητες των γυναικών. Αν μάθουμε πώς να διαβάζουμε αυτούς τους ιστούς εξουσίας και κοινωνικής ζωής, ίσως μάθουμε και νέα ζευγαρώματα, νέους συνασπισμούς. Δεν υπάρχει τρόπος να διαβάσουμε τον ακόλουθο κατάλογο από την οπτική γωνία της «ταύτισης», ενός ενιαίου εαυτού. Το ζήτημα είναι η διασκόρπιση. Αποστολή είναι η επιβίωση μέσα στη διασπορά.

Σπίτι: Νοικοκυριά με γυναίκα επικεφαλής, διαδοχική μονογαμία, φυγή αντρών, μόνες ηλικιωμένες γυναίκες, τεχνολογία οικιακής εργασίας, αμειβόμενη εργασία κατ' οίκον, επανεμφάνιση οικοτεχνιών ακραίας εκμετάλλευσης των εργαζομένων, επιχειρήσεις με έδρα την προσωπική κατοικία και τηλεργασία, οικιακή μονάδα παραγωγής μέσω πληροφορικών συστημάτων, άστεγοι στον αστικό χώρο, μετανάστευση, αρχιτεκτονική με προκατασκευασμένα στοιχεία, ενισχυμένη (προσομοιωμένη) πυρηνική οικογένεια, έντονη ενδοοικογενειακή βία.

Αγορά: Συνεχιζόμενο καταναλωτικό έργο των γυναικών, με πρόσφατο στόχο την αγορά της πληθωρικής νέας παραγωγής από τον τομέα των νέων τεχνολογιών (ιδίως καθώς ο αγώνας δρόμου στον ανταγωνισμό των βιομηχανικών εθνών με τα έθνη υπό εκβιομηχάνιση, προκειμένου να αποφύγουν την επικίνδυνη μαζική ανεργία, απαιτεί να βρεθούν ολοένα μεγαλύτερες νέες αγορές για εμπορεύματα που καλύπτουν ολοένα πιο ακαθόριστες ανάγκες)· αγοραστική δύναμη δύο ταχυτήτων, σε συνδυασμό με τη διαφημιστική στόχευση σε πολυάριθμες ομάδες ευκατάστατων αγοραστών και παραμέληση παλιότερων μαζικών αγορών· αυξανόμενη σπουδαιότητα των άτυπων αγορών εργασίας και εμπορευμάτων παράλληλα με τις ευημερούσες δομές αγοράς στις τεχνολογίες αιχμής· συστήματα επιτήρησης μέσω της ηλεκτρονικής μεταβίβασης κεφαλαίων· εντεινόμενη αφαιρετική αγοραία προσέγγιση (εμπορευματοποίηση) της εμπειρίας, με αποτέλεσμα αναποτελεσματικές ουτοπικές ή αντίστοιχες κυνικές θεωρίες περί κοινότητας· ακραία κινητικότητα (αφαιρετικότητα) των συστημάτων προώθησης στην αγορά/χρηματοδότησης· αλληλοδιείσδυση των αγορών σεξουαλικότητας και εργασίας· εντεινόμενη σεξουαλικοποίηση της αφαιρετικής και αλλοτριωμένης κατανάλωσης.

Τόπος Αμειβόμενης Εργασίας: Συνεχιζόμενος έντονος καταμερισμός της εργασίας κατά φύλα και φυλή, αλλά και σημαντική αύξηση της συμμετοχής σε προνομιούχες επαγγελματικές κατηγορίες για πολλές λευκές γυναίκες και έγχρωμους ανθρώπους· αντίκτυπος των νέων τεχνολογιών στην εργασία γυναικών σε υπαλληλικές θέσεις, στις υπηρεσίες, στον βιοτεχνικό τομέα (ιδίως στην κλωστοϋφαντουργία), στη γεωργία, στην ηλεκτρονική· διεθνής αναδόμηση των εργαζόμενων τάξεων· ανάπτυξη νέων διακανονισμών χρόνου, προκειμένου να διευκολυνθεί η οικονομία της κατ' οίκον εργασίας (ευέλικτο ωράριο, μερική απασχόληση, υπερωρίες, απασχόληση χωρίς καθορισμένο ωράριο)· κατ' οίκον εργασία και εξωτερική εργασία· αυξημένες πιέσεις για την εφαρμογή μισθολογικής δομής δύο επιπέδων, όπου οι νεοπροσλαμβανόμενοι έχουν χαμηλότερες απολαβές· σημαντικός αριθμός ανθρώπων σε πληθυσμούς εξαρτημένους από τις αμοιβές σε χρήμα σε ολόκληρο τον κόσμο χωρίς καμία εμπειρία ή μελλοντική προοπτική για σταθερή απασχόληση· το μεγαλύτερο μέρος του εργατικού δυναμικού γίνεται «περιθωριακό» ή «θηλυκοποιείται».

Κράτος: Συνεχιζόμενη διάβρωση του κράτους πρόνοιας· διαδικασίες αποκέντρωσης σε συνδυασμό με αυξημένη επιτήρηση και έλεγχο· η ιδιότητα του πολίτη ασκείται με την τηλεματική· ιμπεριαλισμός και πολιτική εξουσία, ευρύτερα, με τη μορφή της διαφοροποίησης πληροφορικός πλούτος/πληροφορική φτώχεια· αυξημένη στρατιωτικοποίηση βασισμένη στην τεχνολογία αιχμής στην οποία αντιτάσσονται ολοένα εντονότερα πολλές κοινωνικές ομάδες· μείωση των θέσεων εργασίας στον δημόσιο τομέα ως αποτέλεσμα της αυξανόμενης μετατροπής των εργασιών γραφείου σε εργασίες έντασης κεφαλαίου, με αντίκτυπο στην εργασιακή κινητικότητα των έγχρωμων γυναικών· αυξανόμενη ιδιωτικοποίηση της υλικής και ιδεολογικής ζωής και του πολιτισμού· κλειστή απαρτίωση της ιδιωτικοποίησης και της στρατιωτικοποίησης, των μορφών τεχνολογίας αιχμής που παίρνει η αστική καπιταλιστική προσωπική και δημόσια ζωή· αορατότητα ανάμεσα στις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, συνδεδεμένη με ψυχολογικούς μηχανισμούς πίστης σε αφηρημένους εχθρούς.

Σχολείο: Βαθύτερη σύζευξη των αναγκών του κεφαλαίου στην τεχνολογία αιχμής με τη δημόσια εκπαίδευση σε όλες τις βαθμίδες, διαφοροποιημένη με βάση τη φυλή, την τάξη και το φύλο· οι διευθυντικές τάξεις αναμειγνύονται στη μεταρρύθμιση και την αναχρηματοδότηση των εκπαιδευτικών συστημάτων σε βάρος όσων προοδευτικών δημοκρατικών εκπαιδευτικών δομών για παιδιά και δασκάλους έχουν απομείνει· εκπαίδευση για μαζική άγνοια και καταστολή στην τεχνοκρατική και στρατιωτικοποιημένη κουλτούρα· αυξανόμενες αντιεπιστημονικές μυστηριακές λατρείες σε ετερόδοξα και ριζοσπαστικά πολιτικά κινήματα· συνεχιζόμενος συγκριτικός επιστημονικός αναλφαβητισμός στις λευκές γυναίκες και στους έγχρωμους ανθρώπους· αυξανόμενος βιομηχανικός προσανατολισμός της εκπαίδευσης (ιδίως της τριτοβάθμιας) από τις πολυεθνι-

κές εταιρείες που βασίζονται στην επιστήμη (και ιδίως όσες εξαρτώνται από τα ηλεκτρονικά και τη βιοτεχνολογία)· πολυάριθμες ελίτ με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο σε μια κοινωνία που σταδιακά αποκτά δύο ταχύτητες.

Κλινική-νοσοκομείο: Εντεινόμενες σχέσεις μηχανής-σώματος· επαναδιαπραγματεύσεις των δημόσιων μεταφορικών σχημάτων λόγου που κατευθύνουν την προσωπική εμπειρία του σώματος, ιδίως σε σχέση με την αναπαραγωγή, τις λειτουργίες του ανοσοποιητικού συστήματος και τα φαινόμενα «άγχους»· εντεινόμενες αναπαραγωγικές πολιτικές ως απόκριση στα παγκόσμια ιστορικά συνεπακόλουθα που έχουν οι μη συνειδητοποιημένες δυνατότητες των γυναικών να ελέγχουν τη σχέση τους με την αναπαραγωγή· εμφάνιση νέων ιστορικά προσδιορισμένων νόσων· αγώνες για τα νοήματα και τα μέσα της υγείας σε περιβάλλοντα διαποτισμένα από τα προϊόντα και τις διαδικασίες της τεχνολογίας αιχμής· συνεχιζόμενη θηλυκοποίηση της εργασίας στον τομέα της υγείας· εντεινόμενος αγώνας για τις κρατικές ευθύνες στον τομέα της υγείας· εντεινόμενος ιδεολογικός ρόλος των λαϊκών κινημάτων υγείας ως σημαντικότατης μορφής της πολιτικής στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Εκκλησία: Ηλεκτρονικοί φονταμενταλιστές, «υπερ-λυτρωτές» κήρυκες που τελούν το γαμήλιο μυστήριο ανάμεσα στο ηλεκτρονικό κεφάλαιο και τους αυτοματοποιημένους φετιχιστικούς θεούς· εντεινόμενη σπουδαιότητα των εκκλησιών στην αντίσταση κατά του στρατιωτικοποιημένου κράτους· κεντρικός ρόλος του αγώνα για τα νοήματα και το κύρος των γυναικών στη θρησκεία· συνεχιζόμενη εφαρμογή της πνευματικότητας, συνυφασμένης με το φύλο και την υγεία, στον πολιτικό αγώνα.

Ο μοναδικός τρόπος να χαρακτηριστεί η πληροφορική της κυριαρχίας είναι ως μια μαζική όξυνση της ανασφάλειας και της αύξησης της πολιτισμικής φτώχειας, με τη συχνή αποτυχία των δικτύων επιβίωσης για τους πιο ευάλωτους. Εφόσον τούτη η εικόνα στο μεγαλύτερο μέρος της συνυφαίνεται με τις επιστημονικές και τεχνολογικές κοινωνικές σχέσεις, είναι ολοφάνερα επιτακτική η ανάγκη μιας σοσιαλιστικής-φεμινιστικής πολιτικής που θα απευθύνεται στην επιστήμη και την τεχνολογία. Πολλά γίνονται αυτή τη στιγμή, και υπάρχει πλούσιο έδαφος για πολιτικό έργο. Κορυφαία προτεραιότητα για όλους μας θα πρέπει να αποτελούν, λόγου χάρη, οι προσπάθειες να αναπτυχθούν μορφές συλλογικού αγώνα για τις γυναίκες στην αμειβόμενη εργασία, όπως ο Τομέας 925 της Διεθνούς Ένωσης Υπαλλήλων στις Υπηρεσίες.[28] Οι προσπάθειες αυτές συνδέονται στενά με την τεχνική αναδόμηση των εργασιακών διαδικασιών και τις μορφές αναδιαμόρφωσης των εργαζόμενων τάξεων. Τούτες οι προσπάθειες επίσης συμ-

28. Πρόκειται για την αμερικανική οργάνωση των εργαζομένων γραφείου που συνδέεται με τη Διεθνή Ένωση Υπαλλήλων στις Υπηρεσίες (Service Employees International Union).

βάλλουν στην κατανόηση ενός σφαιρικότερου είδους εργατικής οργάνωσης, στην οποία τίθενται ζητήματα κοινότητας, σεξουαλικότητας και οικογένειας που ποτέ δεν αντιμετωπίστηκαν προνομιακά στα λευκά και αντρικά, ως επί το πλείστον, βιομηχανικά συνδικάτα.

Οι δομικές αναδιευθετήσεις που σχετίζονται με τις επιστημονικές και τεχνολογικές κοινωνικές σχέσεις προκαλούν έντονη αμφιθυμία. Ωστόσο, δεν είναι αναγκαίο να προκαλεί βαθιά θλίψη ο αντίκτυπος της σχέσης των γυναικών με όλες τις όψεις της εργασίας, του πολιτισμού, της παραγωγής γνώσης, της σεξουαλικότητας και της αναπαραγωγής στον ύστερο 20ό αιώνα. Για εξαίρετους λόγους τα περισσότερα μαρξιστικά ρεύματα αντιλαμβάνονται καλύτερα την κυριαρχία και έχουν πρόβλημα να κατανοήσουν κάτι που μοιάζει μόνο με ψευδή συνείδηση, καθώς και τη συνέργεια των ανθρώπων στην κυριαρχία που ασκείται σε βάρος τους στον ύστερο καπιταλισμό. Είναι κομβικό να θυμόμαστε ότι εκείνο που έχει χαθεί, ιδίως ίσως από την οπτική γωνία των γυναικών, είναι συχνά οι τοξικές μορφές καταπίεσης, που φυσικοποιούνται νοσταλγικά ενόψει της παραβίασης που βρίσκεται τώρα σε εξέλιξη. Η αμφιθυμία απέναντι στις διασπασμένες ενότητες που διαμεσολαβούνται από την κουλτούρα της υψηλής τεχνολογίας δεν απαιτεί να ξεδιαλεχτεί η συνείδηση σε κατηγορίες «οξυδερκούς κριτικής που θεμελιώνει μια στέρεη πολιτική επιστημολογία» σε αντιδιαστολή με μια «χειραγωγημένη ψευδή συνείδηση», αλλά την ευαίσθητη κατανόηση νεοεμφανιζόμενων απολαύσεων, εμπειριών και εξουσιών με σοβαρό δυναμικό αλλαγής των κανόνων του παιχνιδιού.

Υπάρχει έδαφος για ελπίδα στις αναδυόμενες βάσεις των νέων ειδών ενότητας που διαπερνούν τη φυλή, το φύλο και την τάξη, καθώς τούτες οι στοιχειώδεις μονάδες σοσιαλιστικής-φεμινιστικής ανάλυσης υφίστανται και οι ίδιες πρωτεϊκούς μετασχηματισμούς. Τα εντεινόμενα δεινά που βιώνονται σε παγκόσμια κλίμακα και συνδέονται με τις επιστημονικές και τεχνολογικές κοινωνικές σχέσεις είναι σοβαρά. Όμως τα βιώματα των ανθρώπων δεν είναι διαφανή και ξεκάθαρα, ενώ μας λείπουν οι επαρκώς λεπτές συνδέσεις για τη συλλογική οικοδόμηση αποτελεσματικών θεωριών της εμπειρίας. Οι τωρινές προσπάθειες –μαρξιστικές, ψυχαναλυτικές, φεμινιστικές, ανθρωπολογικές– να διαλευκάνουμε ακόμη και τη «δική μας» εμπειρία είναι υποτυπώδεις.

Έχω επίγνωση της παράξενης προοπτικής που προσφέρει η ιστορική μου θέση – το διδακτορικό δίπλωμα στη βιολογία για ένα κορίτσι ιρλανδικής καθολικής καταγωγής μπόρεσε να πραγματοποιηθεί εξαιτίας της επίδρασης που άσκησε ο Σπούτνικ στην εθνική πολιτική για την επιστήμη και την εκπαίδευση των Ηνωμένων Πολιτειών. Το σώμα και ο νους μου κατασκευάστηκαν εξίσου από τα γυναικεία κινήματα και από τον ανταγωνισμό στους εξοπλισμούς και τον Ψυχρό Πόλεμο, που σημάδεψαν τα χρόνια μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η ελπίδα βρίσκει γονιμότερο έδαφος όταν εστιάζουμε στα αντιφατικά αποτελέσματα της

πολιτικής που σχεδιάστηκε για να δημιουργήσει πιστούς αμερικανούς τεχνοκράτες, δημιουργώντας επίσης πάμπολλους ετερόδοξους, παρά όταν εστιάζουμε στις ήττες του παρόντος.

Η μόνιμη μερικότητα των φεμινιστικών οπτικών έχει συνέπειες στις προσδοκίες μας για τις μορφές πολιτικής οργάνωσης και συμμετοχής. Δεν χρειαζόμαστε καμιά ολότητα προκειμένου να δουλέψουμε καλά. Το φεμινιστικό όνειρο μιας κοινής γλώσσας, σαν όλα τα όνειρα για τέλεια αληθινή γλώσσα, για απόλυτα πιστή κατονομασία της εμπειρίας, είναι ένα ολοποιητικό και ιμπεριαλιστικό όνειρο. Με την έννοια αυτή η διαλεκτική αποτελεί επίσης ονειρική γλώσσα, που λαχταρά να επιλύσει τις αντιφάσεις. Ίσως μπορούμε παραδόξως να μάθουμε από τη συγχώνευσή μας με τα ζώα και τις μηχανές πώς να μην είμαστε Άνθρωπος, η ενσάρκωση του δυτικού Ορθού Λόγου. Από τη σκοπιά της απόλαυσης σε αυτές τις πολυδύναμες και απαγορευμένες συγχωνεύσεις, που οι επιστημονικές και τεχνολογικές κοινωνικές σχέσεις τις έκαναν αναπόφευκτες, ίσως να υπάρξει πράγματι μια φεμινιστική επιστήμη.

Κυβόργια: ένας μύθος πολιτικής ταυτότητας

Θα ήθελα να ολοκληρώσω το κεφάλαιο αυτό με έναν μύθο για την ταυτότητα και τα όρια που ίσως διέπουν τις πολιτικές φαντασίες του ύστερου 20ού αιώνα (Πίνακας 1). Σε τούτη την αφήγηση είναι πολλές οι οφειλές μου σε συγγραφείς όπως η Τζοάνα Ρας, ο Σάμιουελ Ρ. Ντιλέινι, ο Τζον Βάρλεϋ, η Τζέημς Τίπτρη, η Οκτάβια Μπάτλερ, η Μονίκ Βιτίγκ και η Βόντα Μακιντάιρ.[29] Τούτοι οι αφηγητές μας διερευνούν τι σημαίνει να σωματοποιείσαι σε κόσμους της τεχνολογίας αιχμής. Είναι θεωρητικοί για τα κυβόργια. Θα πρέπει να αναγνωρίσουμε στην ανθρωπολόγο Μαίρη Ντάγκλας (Douglas 1966, 1970) ότι εξερευνώντας έννοιες των σωματικών συνόρων και της κοινωνικής τάξης μάς βοήθησε να συνειδητοποιήσουμε πόσο θεμελιώδης είναι η σωματική εικονοποιία για την κοσμοθεώρηση, κι επομένως για την πολιτική γλώσσα. Οι γαλλίδες φεμινίστριες όπως η Λυς Ιριγκαρέ και η Μονίκ Βιτίγκ, παρ' όλες τις μεταξύ τους διαφορές, γνωρίζουν πώς να γράψουν για το σώμα· πώς να υφάνουν ερωτισμό, κοσμολο-

29. King (1984). Ακολουθεί σύντομος κατάλογος των μυθιστορημάτων φεμινιστικής επιστημονικής φαντασίας που υποστηρίζουν τις θεματικές του παρόντος δοκιμίου: Octavia Butler, *Wild Seed, Mind of My Mind, Kindred, Survivor*· Suzy McKee Charnas, *Motherlines*· Samuel R. Delany, η σειρά της Νεβέρυον· Anne McCaffrey, *The Ship Who Sang, Dinosaur Planet*· Vonda McIntyre, *Superluminal, Deamsnake*· Joanna Russ, *Adventures of Alix, The Female Man*· James Tiptree, *Star Songs of an Old Primate, Up the Walls of the World*· John Varley, *Titan, Wizard, Demon*.

γία και πολιτική από την εικονοποιία της σωματοποίησης, και μάλιστα στην περίπτωση της Βιτίγκ από την εικονοποιία του κατακερματισμού και της ανασύστασης των σωμάτων.[30]

Οι αμερικανίδες ριζοσπάστριες φεμινίστριες σαν τη Σούζαν Γκρίφιν, την Ωντρ Λορντ και την Αντριέν Ριτς επηρέασαν βαθιά τις πολιτικές φαντασίες μας – κι ίσως έθεσαν υπερβολικά στενά όρια σε ό,τι επιτρέπουμε να θεωρηθεί φιλικό σώμα και πολιτική γλώσσα.[31] Επιμένουν στο οργανικό και του αντιπαραθέτουν το τεχνολογικό. Τα συμβολικά συστήματά τους, όμως, και οι αντίστοιχες θέσεις του οικοφεμινισμού και του φεμινιστικού παγανισμού, όπου αφθονούν οι οργανικισμοί, μπορούν να κατανοηθούν μόνο με τους όρους της Σαντοβάλ, ως αντιτασσόμενες ιδεολογίες που εναρμονίζονται με τον ύστερο 20ό αιώνα. Απλώς θα παραξένευαν όποιον δεν τον απασχολούν οι μηχανές και η συνείδηση του ύστερου καπιταλισμού. Με την έννοια αυτή αποτελούν τμήμα του κυβοργικού κόσμου. Όμως υπάρχει επίσης τεράστιο όφελος για τις φεμινίστριες αν ενστερνιστούν ρητά τις δυνατότητες που ενυπάρχουν στην κατάρρευση των ξεκάθαρων διακρίσεων ανάμεσα στον οργανισμό και τη μηχανή, καθώς και άλλων παρόμοιων διακρίσεων δομικών για τον δυτικό εαυτό. Ο συγχρονισμός ακριβώς ανάμεσα στις καταρρεύσεις προκαλεί ρήγματα στις μήτρες της κυριαρχίας και διανοίγει γεωμετρικές δυνατότητες. Τι θα μπορούσε να μαθευτεί από την προσωπική και την πολιτική «τεχνολογική» μόλυνση; Εξετάζω εν συντομία δύο αλληλεπικαλυπτόμενες ομάδες κειμένων επειδή προτείνουν μια οξυδερκή θεώρηση στην κατασκευή ενός δυνητικά χρήσιμου κυβοργικού μύθου: κατασκευές έγχρωμων γυναικών και τερατώδεις εαυτοί στη φεμινιστική επιστημονική φαντασία.

Παραπάνω υπαινίχθηκα ότι οι «έγχρωμες γυναίκες» θα μπορούσαν να νοηθούν ως κυβοργική ταυτότητα, ως πολυδύναμη υποκειμενικότητα που συντέθηκε από συγχωνεύσεις παρείσακτων υποκειμενικοτήτων και στα πολύπλοκα πολιτικοϊστορικά επίπεδα της «βιομυθογραφίας» της Λορντ με τίτλο *Zami* (Lorde 1982· King 1987α, 1987β). Υπάρχουν υλικά και πολιτισμικά πλέγματα που χαρτογραφούν τούτο το δυναμικό, ενώ η Ωντρ Λορντ (Lorde 1984) συλλαμβάνει τον κατάλληλο τόνο στον τίτλο του έργου της *Sister Outsider* (*Παρείσακτη Αδελφή*). Στον πολιτικό μου μύθο, Παρείσακτη Αδελφή είναι η εκτός χώρας γυναίκα,

30. Τα γαλλικά φεμινιστικά ρεύματα συμβάλλουν στην κυβοργική ετερογλωσσία. Burke (1981)· Irigaray (1977, 1979)· Marks και de Courtivron (1980)· *Signs* (Φθινόπωρο 1981)· Wittig (1973)· Duchen (1986). Για μεταφράσεις στα αγγλικά ορισμένων γαλλόφωνων φεμινιστικών ρευμάτων, βλ. *Feminist Issues: A Journal of Feminist Social and Political Theory*, 1980.

31. Όλες αυτές οι ποιήτριες όμως είναι εξαιρετικά σύνθετες, κάτι που ισχύει εξίσου για τον τρόπο με τον οποίο πραγματεύονται θεματικές σχετικές με το πλάγιασμα και το ερωτικό, τις αποκεντροθετημένες συλλογικές και προσωπικές ταυτότητες. Griffin (1978), Lorde (1984), Rich (1978).

την οποία οι εργάτριες των Ηνωμένων Πολιτειών, γένους θηλυκού και θηλυκοποιημένες, υποτίθεται ότι θα πρέπει να θεωρούν εχθρό που παρεμποδίζει τη μεταξύ τους αλληλεγγύη, που απειλεί την ασφάλειά τους. Εντός της χώρας, στην εσωτερική πλευρά των συνόρων των Ηνωμένων Πολιτειών, η Παρείσακτη Αδελφή είναι ένα δυναμικό καταμεσής των φυλών και των εθνοτικών ταυτοτήτων γυναικών που χειραγωγούνται για το διχασμό, τον ανταγωνισμό και την εκμετάλλευση στις ίδιες βιομηχανίες. Οι «έγχρωμες γυναίκες» είναι το προσφιλέστερο εργατικό δυναμικό για τις βιομηχανίες που βασίζονται στην επιστήμη, οι πραγματικές γυναίκες για τις οποίες η παγκόσμια σεξουαλική αγορά, η αγορά εργασίας και οι πολιτικές αναπαραγωγής μετασχηματίζονται καλειδοσκοπικά σε καθημερινή ζωή. Νεαρές Κορεάτισσες, που έχουν προσληφθεί στη βιομηχανία του σεξ και στη συναρμολόγηση ηλεκτρονικών, στρατολογούνται από τα λύκεια, εκπαιδευμένες για το ολοκληρωμένο κύκλωμα. Ο γραμματισμός, ιδίως στα αγγλικά, διακρίνει το «φτηνό» γυναικείο εργατικό δυναμικό που είναι τόσο ελκυστικό για τις πολυεθνικές.

Σε αντίθεση με τα οριενταλιστικά στερεότυπα του «προφορικού πρωτογονισμού», ο γραμματισμός αποτελεί ιδιαίτερο σημάδι των έγχρωμων γυναικών, που αποκτήθηκε από τις αμερικανίδες μαύρες γυναίκες, καθώς και από τους άντρες, στην πορεία μιας ιστορίας κατά την οποία έθεταν σε κίνδυνο τη ζωή τους προκειμένου να μάθουν και να διδάξουν γραφή και ανάγνωση. Η γραφή έχει ειδική σημασία για όλες τις αποικιοποιημένες ομάδες. Διαδραμάτισε κομβικό ρόλο στον δυτικό μύθο περί διάκρισης ανάμεσα σε προφορικούς και γραπτούς πολιτισμούς, σε πρωτόγονες και πολιτισμένες νοοτροπίες, και πιο πρόσφατα στη διάβρωση τούτης της διάκρισης στο πλαίσιο «μεταμοντερνιστικών» θεωριών που επιτίθενται στον φαλλογοκεντρισμό της Δύσης με τη λατρεία της για το μονοθεϊστικό, φαλλικό, εξαιρετικό έργο αυθεντίας, για το μοναδικό και τέλειο όνομα.[32] Οι αντιπαραθέσεις για τα νοήματα της γραφής αποτελούν σημαντική μορφή σύγχρονου πολιτικού αγώνα. Η αποδέσμευση του παιχνιδιού της γραφής είναι ιδιαίτερα σοβαρό ζήτημα. Η ποίηση και οι αφηγήσεις των αμερικανίδων έγχρωμων γυναικών αφορούν κατ' επανάληψη τη γραφή, την πρόσβαση στην εξουσία της σήμανσης· τούτη τη φορά όμως η εξουσία δεν πρέπει να είναι ούτε φαλλική ούτε αθώα. Το κυβοργικό γράψιμο δεν πρέπει να έχει να κάνει με την Έκπτωση, τη φαντασία ότι στους παλιούς καιρούς υπήρχε ακεραιότητα πριν από τη γλώσσα, πριν από τη γραφή, πριν από τον Άνθρωπο. Το κυβοργικό γράψιμο έχει να κάνει με τη δύναμη της επιβίωσης, και μάλιστα όχι στη βάση της πρωταρχικής αθωότητας αλλά στη βάση της κατάληψης των εργαλείων που θα σημαδέψουν τον κόσμο που τις σημάδεψε ως άλλες.

32. Derrida (1976, ιδίως το Β΄ μέρος)· Lévi-Strauss (1961, ιδίως το «The Writing Lesson»)· Gates (1985)· Kahn και Neumaier (1985)· Ong (1982)· Kramarae και Treichler (1985).

Συχνά τα εργαλεία είναι αφηγήσεις, αφηγήσεις που ξαναλέγονται, εκδοχές που αναποδογυρίζουν και εκτοπίζουν τους ιεραρχικούς δυϊσμούς των φυσικοποιημένων ταυτοτήτων. Οι κυβοργικές συγγραφείς, ξαναλέγοντας καταγωγικές αφηγήσεις ανατρέπουν τους κεντρικούς μύθους του δυτικού πολιτισμού περί καταγωγής. Όλοι και όλες έχουμε αποικιοποιηθεί από τους καταγωγικούς μύθους, με τη νοσταλγία τους για εκπλήρωση στην έσχατη αποκάλυψη. Οι κομβικότερες φαλλογοκεντρικές καταγωγικές αφηγήσεις για τα φεμινιστικά κυβόργια έχουν ενσωματωθεί στις κυριολεκτικές τεχνολογίες –τεχνολογίες που γράφουν τον κόσμο, στη βιοτεχνολογία και τη μικροηλεκτρονική– οι οποίες πρόσφατα κειμενοποίησαν τα σώματά μας ως προβλήματα κώδικα στο πλέγμα του C^3I. Οι φεμινιστικές κυβοργικές αφηγήσεις έχουν ως αποστολή να ανακωδικοποιήσουν την επικοινωνία και την πληροφορία προκειμένου να ανατρέψουν τη διοίκηση και τον έλεγχο.

Η γλωσσική πολιτική διαποτίζει, μεταφορικά και κυριολεκτικά, τους αγώνες των έγχρωμων γυναικών· και οι αφηγήσεις για τη γλώσσα έχουν ιδιαίτερη δύναμη στην πλούσια συγκαιρινή γραφή που υπογράφεται από έγχρωμες γυναίκες των ΗΠΑ. Για παράδειγμα, οι αναδιηγήσεις της αφήγησης για την ιθαγενή Μαλίντσε, τη μητέρα της μιγαδικής, «μπάσταρδης» φυλής του νέου κόσμου, που κατείχε τις γλώσσες και ήταν ερωμένη του Κορτές, έχουν ιδιαίτερο νόημα για τις τσικανικές κατασκευές ταυτότητας. Η Τσερίε Μοράγκα (Moraga 1983) στο *Loving in the War Years* ερευνά τις θεματικές της ταυτότητας, σε χρόνους που κανείς δεν κατείχε ποτέ την πρωταρχική γλώσσα, δεν είπε ποτέ την πρωταρχική αφήγηση, ποτέ δεν διέμεινε στην αρμονία της νόμιμης ετεροφυλοφιλίας μέσα στην εδέμ του πολιτισμού, κι έτσι δεν μπορούσε να βασίσει την ταυτότητα σε έναν μύθο ή μια έκπτωση από την αθωότητα και από το δικαίωμα στα φυσικά ονόματα, της μητέρας ή του πατέρα.[33] Η γραφή της Μοράγκα, ο εξαίσιος γραμματισμός της, παρουσιάζεται στην ποίησή της ως παραβίαση ίδιου είδους με την κατοχή της γλώσσας του κατακτητή από τη Μαλίντσε – μια παραβίαση, μια νόθα παραγωγή που επιτρέπει την επιβίωση. Η γλώσσα της Μοράγκα δεν είναι «ακέραιη»· αποτελεί συρραφή με αυτεπίγνωση, ένα χιμαιρικό πλάσμα από αγγλικά και ισπανικά, που είναι και οι δύο γλώσσες του κατακτητή. Τούτο ακριβώς

33. Η έντονη σχέση των έγχρωμων γυναικών με τη γραφή ως θεματική και πολιτική μπορεί να προσεγγιστεί μέσω των ακόλουθων: Program for «The Black Woman and the Diaspora: Hidden Connections and Extended Acknowledgments», An International Literary Conference, Michigan State University, Οκτώβριος 1985· Evans (1984)· Christian (1985)· Carby (1987)· Fisher (1980)· *Frontiers* (1980, 1983)· Kingston (1977)· Lerner (1973)· Giddings (1985)· Moraga και Anzaldúa (1981)· Morgan (1984). Αγγλόφωνες Ευρωπαίες και Ευρωαμερικανίδες επίσης σμίλεψαν ειδικές σχέσεις με τη γραφή τους ως πολυδύναμο σημείο: Gilbert και Gubar (1979), Russ (1983).

το χιμαιρικό τέρας, όμως, που δεν διεκδικεί κάποια πρωταρχική γλώσσα πριν από την παραβίαση, τεχνουργεί τις ερωτικές, δεξιοτεχνικές, πολυδύναμες ταυτότητες έγχρωμων γυναικών. Η Παρείσακτη Αδελφή δεν υπαινίσσεται τη δυνατότητα μιας επιβίωσης του κόσμου εξαιτίας της αθωότητάς της, αλλά εξαιτίας της ικανότητάς της να ζει στα όρια, να γράφει χωρίς τον ιδρυτικό μύθο της πρωταρχικής ακεραιότητας, με την αναπόφευκτη έσχατη αποκάλυψη της τελικής επιστροφής σε μια θανάσιμη μοναδικότητα, για την οποία ο Άνθρωπος φαντάστηκε πως είναι η αθώα και παντοδύναμη Μητέρα, απελευθερωμένη στο Τέλος από μια άλλη σπειροειδή ιδιοποίησή της από το γιο της. Η γραφή σημαδεύει το σώμα της Μοράγκα, το αποδέχεται με κατάφαση ως σώμα έγχρωμης γυναίκας, ενάντια στη δυνατότητα να περάσει μέσα στην ασημάδευτη κατηγορία του αγγλοσάξονα πατέρα ή του οριενταλιστικού μύθου περί «πρωταρχικού αναλφαβητισμού» μιας μητέρας που δεν υπήρξε ποτέ. Εδώ μητέρα ήταν η Μαλίντσε κι όχι η Εύα προτού φάει τον απαγορευμένο καρπό. Η γραφή αποδέχεται καταφατικά την Παρείσακτη Αδελφή, κι όχι τη Γυναίκα πριν από την Έκπτωση στη Γραφή που χρειάζεται η φαλλογοκεντρική Οικογένεια του Ανθρώπου.

Η γραφή είναι η κατεξοχήν τεχνολογία των κυβόργιων, οι εγχάρακτες επιφάνειες του ύστερου 20ού αιώνα. Κυβοργική πολιτική είναι ο αγώνας για γλώσσα και ο αγώνας ενάντια στην τέλεια επικοινωνία, ενάντια στον έναν και μοναδικό κώδικα που μεταφράζει όλο το νόημα τέλεια, στο κεντρικό δόγμα του φαλλογοκεντρισμού. Για αυτόν το λόγο η κυβοργική πολιτική επιμένει στο θόρυβο, συνηγορεί υπέρ της μόλυνσης και ευφραίνεται με τις άνομες συγχωνεύσεις ζώου και μηχανής. Τούτα τα ζευγαρώματα ακριβώς κάνουν τόσο προβληματικό τον Άντρα και τη Γυναίκα, ανατρέποντας τη δομή της επιθυμίας, τη δύναμη που κατά φαντασία γεννά γλώσσα και φύλο, κι ανατρέποντας, άρα, τη δομή και τους τρόπους αναπαραγωγής της «δυτικής» ταυτότητας, της φύσης και του πολιτισμού, καθρέφτη και οφθαλμού, δούλου κι αφέντη, σώματος και νου. Δεν επιλέξαμε «εμείς» απ' την αρχή να είμαστε κυβόργια, όμως η επιλογή θεμελιώνει μια φιλελεύθερη πολιτική και επιστημολογία που φαντάζεται την αναπαραγωγή των ατόμων πριν από τον ευρύτερο αντιγραφικό πολλαπλασιασμό των «κειμένων».

Από την προοπτική των κυβόργιων, απελευθερωμένη από την ανάγκη να θεμελιώνεται η πολιτική στη «δική μας» προνομιούχα θέση της καταπίεσης που ενσωματώνει όλες τις άλλες κυριαρχίες, την αθωότητα του απλώς βιασμένου, το θεμέλιο όσων βρίσκονται εγγύτερα στη φύση, μπορούμε να δούμε πανίσχυρες δυνατότητες. Οι φεμινισμοί και οι μαρξισμοί έχουν εξοκείλει πάνω στις δυτικές επιστημολογικές προσταγές να κατασκευάσουν ένα επαναστατικό υποκείμενο από την προοπτική μιας ιεραρχίας καταπιέσεων ή/και μιας λανθάνουσας θέσης ηθικής ανωτερότητας, αθωότητας και μεγαλύτερης εγγύτητας στη φύση. Χωρίς να υπάρχει διαθέσιμο κανένα πρωταρχικό όνειρο κοινής γλώσσας ή πρωταρχικής

συμβίωσης που υπόσχεται προστασία από εχθρικούς «αρσενικούς» χωρισμούς, αλλά είναι γραμμένο μέσα στο παιχνίδι ενός κειμένου χωρίς καμία τελική προνομιακή ανάγνωση ή λυτρωτική ιστορία, το να αναγνωριστεί ο «εαυτός» ως πλήρως εμπλεγμένος στον κόσμο, μας απελευθερώνει από την ανάγκη να ριζώσει η πολιτική στην ταύτιση, στα πρωτοπόρα κόμματα, στην καθαρότητα και τη μητρική φροντίδα. Ξεγυμνωμένη από την ταυτότητα, η μπάσταρδη φυλή διδάσκει για τη δύναμη των περιθωρίων και τη σπουδαιότητα μιας μητέρας σαν τη Μαλίντσε. Οι έγχρωμες γυναίκες τη μεταμόρφωσαν από κακιά μητέρα του ανδροκεντρικού φόβου στην αρχικά μορφωμένη μητέρα που διδάσκει την επιβίωση.

Τούτο δεν είναι μόνο λογοτεχνική αποδόμηση αλλά οριακή μεταμόρφωση. Κάθε αφήγηση που ξεκινά με την πρωταρχική αθωότητα και αντιμετωπίζει προνομιακά την επιστροφή στην ακεραιότητα φαντάζεται ότι το δράμα της ζωής είναι η εξατομίκευση, ο χωρισμός, η γέννηση του εαυτού, η τραγωδία της αυτονομίας, η έκπτωση στη γραφή, η αλλοτρίωση· δηλαδή, πόλεμος, μετριασμένος από μια φανταστική ανάπαυλα στον κόρφο του Άλλου. Τούτες οι μορφές πλοκής διέπονται από μια αναπαραγωγική πολιτική – αναγέννηση χωρίς ψεγάδι, τελειοποίηση, αφαίρεση. Σε τούτη την πλοκή η φαντασία δεν παρουσιάζει τις γυναίκες ούτε σε καλύτερη ούτε σε χειρότερη κατάσταση, όμως κατά κοινή ομολογία έχουν λιγότερη εαυτότητα, ασθενικότερη εξατομίκευση, συγχέονται περισσότερο με το προφορικό, με τη Μητέρα, έχουν λιγότερα διακυβεύματα στην αρσενική αυτονομία. Ωστόσο, υπάρχει κι άλλη οδός για να έχεις λιγότερα διακυβεύματα στην αρσενική αυτονομία, μια οδός που δεν περνά από τη Γυναίκα, το Πρωτόγονο, το Μηδέν, το Στάδιο του Καθρέφτη και το φαντασιακό του. Περνά μέσα από γυναίκες και άλλα νόθα κυβόργια του ενεστώτα χρόνου, που δεν τα γέννησε Γυναίκα, που αρνούνται την ιδεολογική σκευή της θυματοποίησης προκειμένου να ζήσουν πραγματικά. Τούτα τα κυβόργια είναι οι άνθρωποι που αρνούνται να εξαφανιστούν κατ' εντολή, ανεξάρτητα από το πόσες φορές κάποιος «δυτικός» σχολιαστής παρατηρεί το θλιβερό τέλος ενός ακόμη πρωτόγονου, μιας ακόμη οργανικής ομάδας που την εξολόθρευσε η «δυτική» τεχνολογία, η γραφή.[34] Τούτα τα κυβόργια της πραγματικής ζωής (για παράδειγμα οι εργάτριες στις ιαπωνι-

34. Η συμβατική αντίληψη για τη στρατιωτικοποιημένη τεχνολογία αιχμής που εξημερώνει ιδεολογικά με τη διαφήμιση των εφαρμογών της σε προβλήματα ομιλίας και κίνησης ατόμων ανάπηρων ή με διαφορετικές ικανότητες προσλαμβάνει ιδιαίτερη ειρωνική χροιά στον μονοθεϊστικό, πατριαρχικό και συχνά αντισημιτικό πολιτισμό, όταν η ομιλία που παράγεται από υπολογιστές επιτρέπει σε ένα αγόρι χωρίς φωνή να ψάλει την περικοπή της Τορά στην Μπαρ-Μιτσβά, την τελετή της ενηλικίωσής του. Βλ. Sussman (1986). Αποσαφηνίζοντας ιδιαίτερα τους κοινωνικούς ορισμούς της «ικανότητας», που εξαρτώνται πάντοτε από τα συμφραζόμενα, η στρατιωτική τεχνολογία αιχμής μπορεί κατά κάποιον τρόπο να κάνει τα ανθρώπινα όντα ανάπηρα εξ ορισμού, κάτι που συνιστά διαστροφική όψη πολλών ερευνητικών και αναπτυξιακών προγραμμάτων για τα αυτοματοποιημένα πεδία μαχών και τον Πόλεμο των Άστρων. Βλ. Welford (1 Ιουλίου 1986).

κές και αμερικανικές εταιρείες ηλεκτρονικών στο χωριό της νοτιοανατολικής Ασίας που περιγράφει η Αΐγουα Ονγκ) ξαναγράφουν ενεργά τα κείμενα των σωμάτων και των κοινωνιών τους. Η επιβίωση είναι όσα διακυβεύονται σε τούτο το παιχνίδι αναγνώσεων.

Για να ανακεφαλαιώσουμε, ορισμένοι δυϊσμοί έχουν σταθερή παρουσία στις δυτικές παραδόσεις· όλοι τους κατέχουν συστημικό ρόλο στη λογική και στις πρακτικές κυριαρχίας σε βάρος των γυναικών, των έγχρωμων, της φύσης, των εργατών, των ζώων – με δυο λόγια της κυριαρχίας πάνω σε όλους όσοι συγκροτούνται ως άλλοι, με έργο τους να καθρεφτίζουν τον εαυτό. Ανάμεσα σε αυτούς τους ενοχλητικούς δυϊσμούς οι κορυφαίοι είναι: εαυτός/άλλος, νους/σώμα, πολιτισμός/φύση, αρσενικό/θηλυκό, πολιτισμένο/πρωτόγονο, πραγματικότητα/εμφάνιση, όλον/μέρος, δρων/πρώτη ύλη, κατασκευαστής/κατασκευασμένο, ενεργητικό/παθητικό, ορθό/λάθος, αλήθεια/ψευδαίσθηση, ολικό/μερικό, Θεός/άνθρωπος. Ο εαυτός είναι ο Ένας που δεν υπόκειται σε κυριαρχία, που το γνωρίζει αυτό από την υπηρεσία του άλλου, ο άλλος είναι εκείνος που κρατά το μέλλον, που το γνωρίζει αυτό από την εμπερία της κυριαρχίας, η οποία δείχνει ψεύτικη την αυτονομία του εαυτού. Το να είσαι Ένας σημαίνει ότι είσαι αυτόνομος, είσαι ισχυρός, είσαι Θεός· όμως το να είσαι Ένας σημαίνει ότι είσαι ψευδαίσθηση, κι επομένως έχεις εμπλακεί σε μια διαλεκτική έσχατης αποκάλυψης με τον άλλο. Το να είσαι άλλος εντούτοις σημαίνει να είσαι πολλαπλότητα, χωρίς ξεκάθαρο σύνορο, με φθορές, χωρίς ουσία. Ο Ένας είναι υπερβολικά λίγος, όμως οι δύο είναι υπερβολικά πολλοί.

Ο πολιτισμός της τεχνολογίας αιχμής αποτελεί πρόκληση για τους δυϊσμούς αυτούς με τρόπο που κεντρίζει τη σκέψη. Δεν είναι ξεκάθαρο ποιος κατασκευάζει και ποιος είναι η κατασκευή στη σχέση ανάμεσα στον άνθρωπο και τη μηχανή. Δεν είναι ξεκάθαρο τι είναι νους και τι σώμα στις μηχανές που αναλύονται σε πρακτικές κωδικοποίησης. Στο μέτρο που γνωρίζουμε τους εαυτούς μας, τόσο στον επίσημο λόγο (στη βιολογία, φερειπείν) όσο και στην καθημερινή πρακτική (στην οικονομία της κατ' οίκον εργασίας στο ολοκληρωμένο κύκλωμα, λόγου χάρη), ανακαλύπτουμε πως είμαστε κυβόργια, υβρίδια, ψηφιδωτά, χιμαιρικά πλάσματα. Οι βιολογικοί οργανισμοί έχουν γίνει έμβια συστήματα, συσκευές επικοινωνιών όπως οι άλλες. Δεν υπάρχει θεμελιώδης, οντολογικός διαχωρισμός στην επίσημη γνώση μας για τη μηχανή και τον οργανισμό, για το τεχνικό και το οργανικό. Η ρέπλικα Ρέητσελ στην ταινία *Blade Runner* του Ρίντλεϊ Σκοτ εκπροσωπεί την εικόνα του φόβου, της αγάπης και της σύγχυσης ενός κυβοργικού πολιτισμού.

Μία από τις συνέπειες είναι ότι οξύνεται η αίσθηση της σύνδεσής μας με τα εργαλεία μας. Η κατάσταση έκστασης την οποία βιώνουν πολλοί χρήστες υπολογιστών έχει γίνει αναπόσπαστο στοιχείο των ταινιών επιστημονικής φαντασίας και των πολιτισμικών αστεϊσμών. Οι παραπληγικοί και άλλοι άνθρωποι με

βαριές αναπηρίες ίσως μπορούν να έχουν (κι αυτό συμβαίνει μερικές φορές) τις πιο έντονες εμπειρίες σύνθετης υβριδοποίησης με άλλα μηχανήματα επικοινωνιών.[35] Το προφεμινιστικό μυθιστόρημα της Αν Μακκάφρι *The Ship Who Sang* (McCaffrey 1969) διερευνούσε τη συνείδηση ενός κυβόργιου, ενός υβριδίου από τον εγκέφαλο ενός κοριτσιού και από έναν περίπλοκο μηχανισμό, που δημιουργήθηκε ύστερα από τη γέννηση ενός παιδιού με σοβαρές αναπηρίες. Φύλο, σεξουαλικότητα, σωματοποίηση, δεξιότητα: όλα ανασυγκροτούνταν στην αφήγηση. Γιατί πρέπει τα σώματά μας να τελειώνουν στο δέρμα ή να περιλαμβάνουν στην καλύτερη περίπτωση μόνον άλλα όντα που περιβάλλονται από δέρμα; Από τον 17ο αιώνα μέχρι σήμερα οι μηχανές μπορούσαν να ζωντανέψουν – να αποκτήσουν φασματικές ψυχές που τις κάνουν να μιλούν ή να κινούνται ή να μπορούν να εξηγήσουν την καλά οργανωμένη ανάπτυξη ή τις νοητικές ικανότητές τους. Αλλά και οι οργανισμοί μπορούσαν να γίνουν μηχανικοί – να συρρικνωθούν σε σώμα που κατανοείται μόνον ως πρώτη ύλη για το νου. Τούτες οι σχέσεις μηχανών και οργανισμών είναι απαρχαιωμένες, περιττές. Για μας, στη φαντασία και σε άλλες πρακτικές, οι μηχανές μπορούν να είναι προσθετικές εφευρέσεις, προσωπικά στοιχεία, φιλικοί εαυτοί. Δεν χρειαζόμαστε τον οργανικό ολισμό για να μας δώσει στεγανή ακεραιότητα, την ολική γυναίκα και τις φεμινιστικές παραλλαγές (ή μήπως μεταλλάξεις;) της. Επιτρέψτε μου να ολοκληρώσω το σημείο αυτό με μια πολύ μερική ανάγνωση της λογικής των κυβοργικών τεράτων στη δεύτερη ομάδα κειμένων που έχω, τη φεμινιστική επιστημονική φαντασία.

Τα κυβόργια που κατοικούν στη φεμινιστική επιστημονική φαντασία καθιστούν πολύ προβληματικές τις υποστάσεις του άντρα ή της γυναίκας, του ανθρώπου, του τεχνουργήματος, του μέλους μιας φυλής, της ατομικής οντότητας ή του σώματος. Η Κέιτι Κινγκ αποσαφηνίζει πώς η απόλαυση της ανάγνωσης τέτοιων μυθοπλασιών δεν βασίζεται ως επί το πλείστον στην ταύτιση. Οι φοιτητές που αντιμετωπίζουν για πρώτη τους φορά κείμενο της Τζοάνα Ρας –οι ίδιοι που έμαθαν να μελετούν άφοβα μοντερνιστές συγγραφείς σαν τον Τζέημς Τζόυς ή τη Βιρτζίνια Γουλφ– νιώθουν αμηχανία μπροστά στο *The Adventures of Alyx* ή στο *The Female Man*, όπου οι χαρακτήρες δεν ενδίδουν στην αναζήτηση του αναγνώστη για αθώα ακεραιότητα, ενώ παράλληλα του χαρίζονται στην επιθυμία για ηρωικά κατορθώματα, πληθωρικό ερωτισμό και σοβαρή πολιτική. Το βιβλίο *The Female Man* είναι η αφήγηση τεσσάρων εκδοχών ενός γονότυπου, που συναντιούνται αλλά δεν συγκροτούν κάτι ακέραιο, επιλύουν τα διλήμματα της βίαιης ηθικής δράσης ή αποβάλλουν το εντεινόμενο σκάνδαλο του κοινωνι-

35. Ο Τζέημς Κλίφορντ (Clifford 1985, 1988) επιχειρηματολογεί πειστικά υπέρ της αναγνώρισης της συνεχούς πολιτισμικής επανεπινόησης, της πεισματικής μη εξαφάνισης όσων «σημαδεύονται» από δυτικές ιμπεριαλιστικές πρακτικές.

κού φύλου. Η φεμινιστική επιστημονική φαντασία του Σάμιουελ Ρ. Ντιλέινι, ιδίως στο *Tales of Nevérÿon*, παρωδεί καταγωγικές αφηγήσεις ξαναφτιάχνοντας τη νεολιθική επανάσταση, επαναλαμβάνοντας τις ιδρυτικές χειρονομίες του δυτικού πολιτισμού προκειμένου να ανατρέψει την αληθοφάνειά τους. Η Τζέημς Τίπτρη, μια συγγραφέας που το μυθοπλαστικό της έργο θεωρήθηκε ιδιαίτερα αρρενωπό μέχρι που αποκαλύφθηκε το «αληθινό» της φύλο, προσφέρει αφηγήσεις για την αναπαραγωγή η οποία βασίζεται σε τεχνολογίες διαφορετικές από αυτές των θηλαστικών, όπως οι εναλλασσόμενες γέννες από αρσενικά με θύλακες επώασης και η ανατροφή πάλι από αρσενικά. Ο Τζον Βάρλεϋ κατασκευάζει ένα υπέρτατο κυβόργιο στην κορυφαία φεμινιστική εξερεύνηση της Γαίας, μιας τρελής-θεάς-πλανήτη-κατεργάρη-γριάς-τεχνολογικού μηχανήματος που έχει σπείρει στην επιφάνειά του μια εξαιρετική κλίμακα από μορφές μετα-κυβοργικής συμβίωσης. Η Οκτάβια Μπάτλερ γράφει για μια αφρικανή μάγισσα που εξαπολύει τις χθόνιες μεταμορφωτικές δυνάμεις της ενάντια στους γενετικούς χειρισμούς του αντιπάλου της (*Wild Seed*), για πτυχώσεις του χρόνου που οδηγούν μια αμερικανίδα μαύρη της σύγχρονης εποχής στη σκλαβιά, όπου οι πράξεις της σε σχέση με τον λευκό αφέντη και πρόγονό της καθορίζουν τη δυνατότητα της ίδιας της της γέννησης (*Kindred*), και για την άνομη εμβάθυνση στην ταυτότητα και την κοινότητα ενός υιοθετημένου παιδιού, που προέρχεται από διασταύρωση ειδών, το οποίο εντέλει έμαθε τον εχθρό ως εαυτό (*Survivor*). Στο *Dawn* (1987), το πρώτο μέρος μιας σειράς με τίτλο *Xenogenesis*, η Μπάτλερ αφηγείται την ιστορία της Λίλιθ Αϊγιάπο, που το μικρό της όνομα θυμίζει την πρώτη και αποκηρυγμένη σύζυγο του Αδάμ, ενώ το επίθετό της τη σημαδεύει ως χήρα του γιου των νιγηριανών μεταναστών στις ΗΠΑ. Η Λίλιθ, μια μαύρη και μητέρα με νεκρό παιδί, μεσολαβεί στο μετασχηματισμό της ανθρωπότητας μέσω της γενετικής ανταλλαγής με εξωγήινους εραστές/σωτήρες/καταστροφείς/γενετικούς μηχανικούς, που αναμορφώνουν τους κατοίκους της γης ύστερα από το πυρηνικό ολοκαύτωμα και πιέζουν τους επιζήσαντες ανθρώπους να προχωρήσουν στην πιο μύχια συγχώνευση μαζί τους. Πρόκειται για ένα μυθιστόρημα που εξετάζει εξονυχιστικά την αναπαραγωγική, τη γλωσσική και την πυρηνική πολιτική σε ένα μυθικό πεδίο δομημένο από τη φυλή και το φύλο στον ύστερο 20ό αιώνα.

Το *Superluminal* της Βόντα Μακιντάιρ, χάρη στον μεγάλο πλούτο του σε παραβιάσεις συνόρων, μπορεί να κλείσει τούτο τον ακρωτηριασμένο κατάλογο με τα ελπιδοφόρα και επικίνδυνα τέρατα που βοηθούν να οριστούν εκ νέου οι απολαύσεις και η πολιτική της σωματοποίησης και της φεμινιστικής γραφής. Σε μια μυθοπλασία όπου κανένας χαρακτήρας δεν είναι «απλά» ανθρώπινος, η ανθρώπινη υπόσταση γίνεται έντονα προβληματική. Η Όρκα, μια γενετικά αλλοιωμένη δύτρια, μπορεί να μιλήσει με φονικές φάλαινες και να επιβιώσει από τις συνθήκες που κυριαρχούν στα μεγάλα βάθη των ωκεανών, όμως λαχταρά να εξερευνήσει το διάστημα ως πιλότος, πράγμα που απαιτεί να αποκτήσει βιονικά εμ-

φυτεύματα τα οποία θέτουν σε κίνδυνο τη συγγένειά της με τους δύτες και τα κητοειδή. Οι μετασχηματισμοί πραγματοποιούνται από φορείς ιών με νέο αναπτυξιακό κώδικα, με χειρουργικές μεταμοσχεύσεις, με εμφυτεύματα μικροηλεκτρονικών συσκευών, με αναλογικά αντίγραφα και άλλα μέσα. Η Λένια γίνεται πιλότος αποδεχόμενη ένα καρδιακό εμφύτευμα και πλήθος άλλες τροποποιήσεις που επιτρέπουν την επιβίωση ενόσω μεταφέρεται με ταχύτητες μεγαλύτερες από την ταχύτητα του φωτός. Ο Ράντου Ντράκιουλ επιβιώνει ύστερα από μια ιογενή ασθένεια στον πλανήτη του, στο απώτερο σύμπαν, για να βρεθεί εντέλει να διαθέτει μια αίσθηση του χρόνου η οποία μεταβάλλει τα σύνορα της αντίληψης του διαστήματος για ολόκληρο το είδος. Όλοι οι χαρακτήρες εξερευνούν τα όρια της γλώσσας· το όνειρο να επικοινωνηθεί η εμπειρία· και την αναγκαιότητα του περιορισμού, της μερικότητας και της οικειότητας ακόμη και σε τούτο τον κόσμο της πρωτεϊκής μεταμόρφωσης και σύνδεσης. Το *Superluminal* εκπροσωπεί επίσης τις αντιφάσεις που ορίζουν έναν κυβοργικό κόσμο με μια άλλη έννοια· ενσαρκώνει κειμενικά τη διασταύρωση της φεμινιστικής θεωρίας με τον αποικιοκρατικό λόγο στην επιστημονική φαντασία τον οποίο υπαινίχθηκα σε τούτο το κεφάλαιο. Πρόκειται για μια σύγκλιση με μακροχρόνια ιστορία, την οποία προσπάθησαν να καταστείλουν πολλές φεμινίστριες του «Πρώτου Κόσμου», και μαζί μ' αυτές εγώ, στις αναγνώσεις που έκανα στο *Superluminal*, προτού με καλέσει να λογοδοτήσω η Ζωή Σοφούλη, που είχε διαφορετική θέση στο παγκόσμιο σύστημα της πληροφορικής της κυριαρχίας, κι έτσι διέθετε διορατικότερη εγρήγορση προκειμένου να εντοπίσει την ιμπεριαλιστική στιγμή σε όλες τις κουλτούρες επιστημονικής φαντασίας, κι ανάμεσά τους στην επιστημονική φαντασία γυναικών. Η Σοφούλη, με αφετηρία μια αυστραλιανή φεμινιστική ευαισθησία, θυμήθηκε ευκολότερα το ρόλο της Μακιντάιρ ως συγγραφέα των περιπετειών του πλοιάρχου Κερκ και του Σποκ στην τηλεοπτική σειρά *Σταρ Τρεκ* παρά το πώς ξανάγραψε το ρομάντζο στο *Superluminal*.

Τα τέρατα όριζαν ανέκαθεν τα όρια της κοινότητας στις δυτικές φαντασίες. Οι Κένταυροι και οι Αμαζόνες της αρχαίας Ελλάδας εγκαθίδρυαν τα όρια της κεντρικής πολιτείας του έλληνα ανθρώπου γένους αρσενικού, διαταράσσοντας το γάμο και μολύνοντας τα σύνορα του πολεμιστή με το ζωώδες και το γυναικείο. Τα σιαμαία δίδυμα και οι ερμαφρόδιτοι υπήρξαν το συγκεχυμένο ανθρώπινο υλικό που θεμελίωνε το λόγο για το φυσικό και το υπερφυσικό, το ιατρικό και το νομικό, τα θαυμαστά και τις ασθένειες στην πρώιμη νεότερη Γαλλία – όλα τους στοιχεία με κομβικό ρόλο στην εγκαθίδρυση της νεωτερικής ταυτότητας.[36] Οι εξελικτικές και συμπεριφορικές επιστήμες που μελέτησαν τις μαϊμούδες και

36. DuBois (1982), Daston και Park (χ.χ.), Park και Daston (1981). Το ουσιαστικό monster [τέρας] στα αγγλικά έχει κοινή ρίζα με το ρήμα to demonstrate [καταδεικνύω].

τους πιθήκους σημάδεψαν τα πολλαπλά σύνορα των βιομηχανικών ταυτοτήτων του ύστερου 20ού αιώνα. Τα κυβοργικά τέρατα στη φεμινιστική επιστημονική φαντασία ορίζουν ολότελα διαφορετικές πολιτικές δυνατότητες και όρια από όσα προτείνει η πεζή μυθοπλασία του Άντρα και της Γυναίκας.

Αντιμετωπίζοντας με σοβαρότητα την εικονοποιία που θεωρεί τα κυβόργια κάτι άλλο από εχθρούς μας, προκύπτουν αρκετές συνέπειες. Τα σώματά μας, εμείς· τα σώματα είναι χάρτες εξουσίας και ταυτότητας. Τα κυβόργια δεν αποτελούν εξαίρεση. Ένα κυβοργικό σώμα δεν είναι αθώο· δεν γεννήθηκε σε καμιά εδέμ· δεν αναζητεί την ενιαία ταυτότητα και επομένως δημιουργεί ατελείωτα (ή μέχρι το τέλος του κόσμου) ανταγωνιστικούς δυϊσμούς· εκλαμβάνει την ειρωνεία ως δεδομένη. Το ένα είναι υπερβολικά λίγο, και τα δύο μόνο μία πιθανότητα. Η εντατική απόλαυση από τη δεξιότητα, τη μηχανική δεξιότητα, παύει να είναι αμάρτημα, αλλά γίνεται όψη της σωματοποίησης. Η μηχανή δεν είναι *πράγμα* προς εμψύχωση, λατρεία και υποταγή. Η μηχανή είναι εμείς, οι διαδικασίες μας, μια όψη της δικής μας σωματοποίησης. Έχουμε ευθύνη για τις μηχανές· *εκείνες* δεν κυριαρχούν επάνω μας ούτε μας απειλούν. Εμείς έχουμε ευθύνη για τα σύνορα· εμείς είμαστε εκείνες. Μέχρι τώρα (μια φορά κι έναν καιρό), η θηλυκή σωματοποίηση έμοιαζε δεδομένη, οργανική, αναγκαία· και η θηλυκή σωματοποίηση έμοιαζε να σημαίνει δεξιότητα στη μητρική φροντίδα και τις μεταφορικές επεκτάσεις της. Μόνον εφόσον βρισκόμαστε εκτός τόπου μπορούσαμε να αποκομίσουμε έντονη απόλαυση από τις μηχανές, και τότε με δικαιολογίες ότι δήθεν εντέλει πρόκειται για οργανική δραστηριότητα, κατάλληλη για θηλυκά. Τα κυβόργια θα μπορούσαν να εξετάσουν σοβαρότερα τη μερική, ρευστή μερικές φορές, όψη του βιολογικού φύλου και της σεξουαλικής σωματοποίησης. Το κοινωνικό φύλο ίσως εντέλει να μην είναι παγκόσμια ταυτότητα, έστω κι αν διαθέτει τεράστιο ιστορικό εύρος και βάθος.

Μπορούμε να εκμεταλλευτούμε την κυβοργική εικόνα προσεγγίζοντας το ιδεολογικά φορτισμένο ερώτημα τι λογίζεται ως καθημερινή δραστηριότητα, ως εμπειρία. Ορισμένες φεμινίστριες πρόσφατα ισχυρίστηκαν ότι οι γυναίκες έχουν προδιάθεση για την καθημερινότητα, ότι οι γυναίκες συντηρούν κατά κάποιο τρόπο την καθημερινή ζωή περισσότερο από τους άντρες, κι επομένως έχουν δυνητικά προνομιακή επιστημολογική θέση. Τούτος ο ισχυρισμός έχει μια ακαταμάχητη πλευρά, που καθιστά ορατή την απαξιωμένη θηλυκή δραστηριότητα και την ονομάζει θεμέλιο της ζωής. Όμως, *κατεξοχήν* θεμέλιο της ζωής; Τι να πούμε τότε για όλη την άγνοια των γυναικών, για όλους αυτούς τους αποκλεισμούς και τις αποτυχίες στη γνώση και τη δεξιότητα; Τι να πούμε για τους άντρες με επάρκεια στην αντιμετώπιση της καθημερινότητας, στη γνώση για το πώς κατασκευάζουν πράγματα, πώς τα διαλύουν, πώς παίζουν; Τι να πούμε για άλλες σωματοποιήσεις; Το κυβοργικό φύλο είναι μια τοπική δυνατότητα που παίρνει παγκόσμια εκδίκηση. Η φυλή, το φύλο και το κεφάλαιο απαιτούν μια κυβοργική θεω-

ρία για τις ολότητες και τα μέρη. Τα κυβόργια δεν έχουν φυσική κλίση στην παραγωγή ολικής θεωρίας, όμως διαθέτουν προσωπική εμπειρία των συνόρων, της κατασκευής και της αποδόμησής τους. Υπάρχει ένα σύστημα μύθου που προσμένει να μετατραπεί σε πολιτική γλώσσα προκειμένου να θεμελιώσει έναν τρόπο να εξετάζονται η επιστήμη και η τεχνολογία και να αμφισβητείται η πληροφορική της κυριαρχίας – με σκοπό την πολυδύναμη δράση.

Μια τελευταία εικόνα: οργανισμοί και οργανισμική, ολιστική πολιτική εξαρτώνται από μεταφορές της παλιγγενεσίας και επικαλούνται ανεξαιρέτως ως εφόδιο το αναπαραγωγικό φύλο. Θα υποδείκνυα ότι τα κυβόργια έχουν περισσότερη σχέση με την αναγέννηση, και είναι καχύποπτα απέναντι στο αναπαραγωγικό καλούπι και τις περισσότερες μορφές γέννας. Για τις σαλαμάνδρες, η αναγέννηση ύστερα από τραυματισμό, όπως είναι η απώλεια κάποιου μέλους τους, συνεπάγεται ότι αυτό θα αναπτυχθεί ξανά και ότι η λειτουργία του θα αποκατασταθεί, ενώ υπάρχει μονίμως η δυνατότητα της διπλής ή άλλης παράξενης τοπογραφικά παραγωγής του στο σημείο του παλιού τραύματος. Το μέλος που ξαναμεγαλώνει μπορεί να είναι τερατώδες, διπλασιασμένο, πολυδύναμο. Όλοι μας έχουμε τραυματιστεί βαθύτατα. Χρειαζόμαστε αναγέννηση και όχι παλιγγενεσία, και οι πιθανότητες της ανασύστασής μας συμπεριλαμβάνουν το ουτοπικό όνειρο που ελπίζει σε έναν τερατώδη κόσμο χωρίς φύλο.

Η κυβοργική εικονοποιία βοηθά να εκφραστούν δύο κομβικά επιχειρήματα σε τούτο το δοκίμιο: πρώτον, η παραγωγή καθολικής, ολοποιητικής θεωρίας είναι ένα μείζον σφάλμα που χάνει το μεγαλύτερο μέρος της πραγματικότητας, κάτι που μάλλον συνέβαινε ανέκαθεν, αλλά είναι σίγουρο τώρα· και δεύτερον, αναλαμβάνοντας την ευθύνη για τις κοινωνικές σχέσεις της επιστήμης και της τεχνολογίας, αρνούμαστε μια μεταφυσική της αντιεπιστήμης, μια δαιμονολογία της τεχνολογίας, κι έτσι ενστερνιζόμαστε το ιδιαίτερα απαιτητικό έργο να ανασυγκροτήσουμε τα σύνορα της καθημερινής ζωής, σε μερική σύνδεση με τους άλλους, σε επικοινωνία με όλα μας τα μέρη. Δεν είναι μόνο ότι η επιστήμη και η τεχνολογία μπορεί να είναι μέσα μεγάλης ανθρώπινης ικανοποίησης, όσο και μήτρα περίπλοκων μορφών κυριαρχίας. Η κυβοργική εικονοποιία μπορεί να υποδείξει μια διέξοδο από το λαβύρινθο των δυϊσμών με τους οποίους έχουμε εξηγήσει στον εαυτό μας τα σώματά μας και τα εργαλεία μας. Αυτό δεν είναι το όνειρο μιας κοινής γλώσσας αλλά μιας ισχυρής άπιστης ετερογλωσσίας. Είναι η φαντασία μιας φεμινίστριας που μιλάει σε ιδιώματα που σπέρνουν τον τρόμο στα κυκλώματα των μεγάλων λυτρωτών της νέας δεξιάς. Σημαίνει την κατασκευή όσο και την καταστροφή μηχανών, ταυτοτήτων, κατηγοριών, σχέσεων, διαστημικών ιστοριών. Αν και τα δύο είναι δεμένα στον ελικοειδή χορό τους, καλύτερα να είμαι κυβόργιο παρά θεά.